

”KOSKAAN EN LIIKU YKSIN”

-tutkimus joensuulaisten nuorten kaupunkipeloista

Jussi Semi 138570
Joensuun yliopisto
Maantieteen laitos
Maantieteen
pro gradu – tutkielma
Marraskuu 2002

Tiivistelmä

Tässä tutkimuksessa käsittelen joensuulaisten nuorten kaupunkipelkoja heidän omassa kotikaupungissaan sekä pohdin fyysisen ympäristön merkitystä kaupunkipelkojen synnyttäjänä ja kaupunkisuunnittelun mahdollisuuksia pelkojen vähentäjänä. Lisäksi tarkastelen tilallisten käytäntöjen, kuten kaupunkitilassa liikkumisen ja olemisen, merkitystä kaupunkipelkojen syntyyn ja niiden kokemiseen. Kolmanneksi pohdin sitä kaupunkitilaa, joka on olemassa vain nuorten mielessä. Mitä merkityksiä nuoret liittävät joensuulaiseen kaupunkitilaan ja miksi tietyt alueet ja paikat representoidaan pelottaviksi? Tuon myös esille ne tavat, joilla nuoret pyrkivät estämään uhkaavien tilanteiden syntymisen.

Kaupunkitilaa tuotetaan eri tavoin. Sitä tuotetaan niin tilallisten representaatioiden kuin myös tilallisten käytäntöjen kautta. Näiden lisäksi voidaan puhua myös representoiduista tiloista, joihin ovat liittyneenä erilaiset merkitystenannot. Teemahaastattelujen ja haastattelulomakkeiden kautta tuli esille tilalliset käytäntöjen kytkeytyminen osaksi representoituja tiloja. Vanhempien varoittelut, huhupuheet ja median uutisoinnit tuottivat tietynlaista kaupunkitilaa vaikuttaen samalla nuorten tilan käyttöön. Merkitystenannot olivat myös sukupuolittuneet, sillä tytöillä esimerkiksi vanhempien varoittelut vaikuttivat poikia selvemmin liikkumiseen. Tyttöillä pelko tulikin esille kaupunkitilan käytön kautta; yksin seisomista pyrittiin välttämään ja liikkumista ryhmässä suosittiin. Pojilla kaupunkipelot liittyivät poikkeavuuteen, sillä ”keskiarvoisuudesta” poikkeaminen saattoi monille heistä olla pelon lähde. Molemmilla sukupuolilla pelot ilmenivät keskeisesti väkivallan pelkona. Joukossa liikkumisen, varuillaanolon, liikkumisen rajoittamisen sekä katsekontaktien ja seisoskelun välttelyn kautta pyrittiin ehkäisemään uhkaavien tilanteiden muodostumista.

Koska pelon kaupunki on elastinen ja koska nuorten kaupunkipeloloissa on kyse myös monimutkaisista valtasuhteista, ei tilastoihin ja kartografisiin esityksiin pohjautuva kaupunkisuunnittelu pysty yksinomaan vähentämään yksilöiden pelon tunnetta. Kameravalvontakaan ei nuorten mielestä vähennä pelkoja, vaikka auttaakin rikosten selvittämisessä. Nuorten antamat ehdotukset turvallisemman Joensuun puolesta tuovat esiin myös sen, että tilallisten representaatioiden maailma on erilainen kuin konkreettinen arkipäiväinen kaupunki. ”Näkymätön” kaupunki vaatiikin suunnittelijoilta uusien tilallisten käsitysten omaksumista ja monimuotoisia lähestymistapoja kaupunkipelkojen ymmärtämiselle.

Avainsanat: kaupunkipelot, joensuulaiset nuoret, kaupunkitila, tilan tuottaminen, kaupunkisuunnittelu

SISÄLLYS

I JOHDANTO

1. ALUKSI	5
2. KAUPUNKIPELOT TUTKIMUSKOHTEENA	7
3. METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT	8
3.1 Tavoitteena ymmärtäminen ja selittäminen	8
3.2 Eksistentiaalis-fenomenologinen filosofia	10

II TUOTETTU KAUPUNKI, TUOTETTU PELKO

4. TILOJA, PAIKKOJA JA MIELENMAISEMIA	12
4.1 Käsitteitä tilasta	12
4.1.1 Erotteluja	12
4.1.2 Tila sosiaalisena tuotteena	14
4.2 Paikka ja mielenmaisema	15
5. SUUNNITELTUJA TILOJA	17
5.1 Absoluuttinen tila korvautuu abstraktilla tilalla.....	17
5.2 Kenen tila, kenen kaupunki ja kuka pelkää?	18
5.3 Valta käyttää tilaa.....	22
6. KAUPUNGIN KONKREETTISET TILAT	25
6.1 Urbanirytmii	25
6.2 Tilan lävistävä katse	27
7. MIELENMAISEMIEN KAUPUNKI	29
7.1 Kaupunki täynnä merkkejä.....	29
7.2 Kuviteltua unta	31

III NUORTEN KAUPUNKI, PELON KAUPUNKI?

8. AINEISTON KERÄYS JA SEN ANALYSOINTI	34
8.1 Teemahaastatteluja ja haastattelulomakkeita	34
8.2 Analysoinnista tulkintaan.....	36
8.2.1 Aineiston käsittely ja sen analysointi.....	36
8.2.2 Tulkinnat osana tutkimusprosessia.....	38
9. KAUPUNKIPELOT NUORTEN KOKEMINA	39
9.1 ”Kun itelle ei oo sattunut ikinä mitään”	39
9.2 Pelokkaita tyttöjä ja rohkeita poikia?	40
10. PELKO TILASSA	45
10.1 Syrjäisten paikkojen kauhua	45
10.2 Valon lapset.....	48
10.3 Pelon paikkoja.....	50
10.4 Joensuussa selviytymisen ABC.....	57

11. URBAANEJA UNIA	61
11.1 Kuka pelkää huppumiestä?	61
11.2 Vanhempien varoitteluja	64
12. TURVALLISEMMAN KAUPUNGIN PUOLESTA.....	66
12.1 Turvallisuutta parantamassa vai pelkoa vähentämässä?	66
12.2 Valvovan silmän alla.....	71

IV JOHTOPÄÄTÖKSET

13. KAUPUNKIPELKOJA JA UUSIA UNELMIA.....	74
13.1 Vallattomat nuoret?	74
13.2 Kohti uutta kaupunkisuunnittelua?	76

LÄHTEET

LIITTEET

I JOHDANTO

”Ei tarinoilla ole loppuja tai alkua. Me vain kehystämme palasen elämää tai kuvitelmaa. Voit laittaa viimeisen pisteen minne haluat. Joskus ihmiset laittavat sen jonkin iloisen tapahtuman jälkeen, että loppu olisi onnellinen, tai surullisen tapahtuman jälkeen, että syntyisi tragedia.”
(Kouros 1997, 82.)

1. ALUKSI

Kaupunki on katuja ja kiviä kuin myös teitä ja rakennuksia. Fyysiset elementit eivät ole kuitenkaan hengettömiä, sillä jokaiseen rakennukseen ja katuun on sitoutunut merkityksiä. Nämä merkitykset ovat monimuotoisia ja dynaamisia; ne ovat sidoksissa yksilöön ja hänen sosio-kulttuuriseen perintöönsä. Fyysiset elementit samoin kuin myös sosiaaliset elementit viestittävät tietynlaisesta tilasta. Tilan merkitys on kuitenkin riippuvainen sen kokijasta ja havainnoijasta.

Tämä työ on tutkimus joensuulaisten nuorten kaupunkipeloista. Pysin tarkastelemaan niitä kaupunkipelkoja, joita joensuulaiset nuoret liittävät heidän omaan kotikaupunkiinsa. Joensuu toimii siis tämän tutkimuksen näyttämönä. Koska kyse on kaupunkipeloista, rajaan pois henkilökohtaiset fobiat, kuten korkean tai ahtaan paikan kammon. Keräämäni empiirisen aineiston ja siitä tekemiäni tulkintojen vuoksi, kaupunkipelot näyttäytyvät lähinnä väkivallan pelkona. Tämän takia en ole käsitellyt esimerkiksi liikenteeseen liittyviä pelkoja. Kaupunkipelot määrittyvät siis väkivallan pelkona, jota koetaan julkisissa tiloissa, ja joka siten vaikuttaa myös liikkumiskäyttäytymiseen (ks. Koskela 1994, 26). Kyse ei ole kuitenkaan pelkästään väkivallan pelosta vaan kyse on myös yleisemmin negatiivisista mielikuvista, joita liitetään tiettyihin paikkoihin ja alueisiin. Tästä syystä on osittain ongelmallista, mikä on pelkoa ja mikä taas pelkkää yleistä varovaisuutta. Tätä ongelmaa en pyri ensisijaisesti ratkaisemaan. Kertoessani nuorten kaupunkipeloista, en voi olla kuitenkaan sivuuttamatta sitä. Vaikka negatiivisesti latautuneet paikat eivät välttämättä suoranaisesti ole pelon paikkoja, ne kuitenkin vaikuttavat nuorten käyttäytymiseen. Tästä syystä niiden erottelu ei ole ensiarvoisen tärkeää. Turvallisuus liittyy pelko -käsitteeseen. Sitä voidaankin tarkastella monesta eri näkökulmasta, jonka vuoksi näkökulmien valitseminen on samalla myös arvovalintakysymys. Kyse on siitä, kuinka tietty ongelma halutaan nähdä. Jos turvallisuus ymmärretään epäjärjestyksen ja rikollisuuden vastakohtaksi, turvattomuudella tarkoitetaan rikollisuuden pelkoa ja rikoksen kohteeksi joutumisen pelkoa. (Korander 2000, 177.) Itse käytän tätä määritelmää puhuessani turvattomuudesta. Liitän turvattomuuden käsitteen koskemaan nimenomaan katuturvallisuutta.

Turvattomuuden tunnetta ei voi kuitenkaan johtaa suoraan rikostilastoista, sillä se on kulttuuristaan, sukupuoleen ja ikään liittyvä monimutkainen kokonaisuus. Riippumatta laskennallisista riskeistä, turvattomuus on sen kokijalle aina ongelma. (Koskela 2001, 6.) Miellän siis turvattomuuden ja pelon tunteen tässä tutkimuksessa samaksi asiaksi.

Voisin määritellä nuoret varsin yksinkertaisesti erilaisia ikäryhmäjakoja apuna käyttäen. Tätä en kuitenkaan tee. Esimerkiksi Pierre Bourdieun mukaan ikäjaottelu on vallanjaon väline, jonka kautta voidaan kuhunkin ikäryhmään kuuluvien henkilöiden olettaa käyttäytyvän kyseiselle ikäryhmälle ominaiseen tapaan (Puuronen 1997, 27). Vaikka tässä työssä nuorisoa edustavat alle 18 –vuotiaat joensuulaiset nuoret, en kuitenkaan väitä, että he antaisivat täydellisen kuvan joensuulaisista nuorista. Esimerkiksi täysi-ikäisten tilankäyttö eroaa huomattavasti alle 18 –vuotiaiden tilankäytöstä. Nuoruus ei olekaan sama asia kuin ikäryhmäjakoihin perustuvat määritelmät, vaikka Suomessa se onkin määrittynyt pitkälti valtiollisen sääntelyn - kuten ikärajojen ja oppivelvollisuuden - kautta. (mt., 155.) Tästä näkökulmasta tutkimukseni yksilöt ovat nuoria nimenomaan sen vuoksi, että heillä ei ole ikänsä puolesta kaikkia niitä oikeuksia, joita täysi-ikäisillä on. Nuoret ovatkin rakentuneet monella tapaa ”toisina” suhteessa aikuisiin. Tämän vuoksi on usein nähty, että nuorten ongelmat ovat heidän itsensä aikaansaannoksia, vaikka nuoret itse olisivatkin uhreja (ks. Griffin 1993; ks. myös Puuronen 1997, 162). Koska nuoria on käsitelty ”toisina”, outoina ja jopa eksoottisina, tutkijan katse on auktoriteettimaisesti määrittänyt, kuka on poikkeava, puutteellinen tai turmeltunut (Griffin 1993, 25), on selvää, ettei nuorten tapojen ymmärtäjiä ole aina löytynyt. Tämä on saattanut tulla esille myös erilaisina ulos sulkemisen tapoina.

Tämä tutkimus koostuu neljästä eri osiosta. Näistä ensimmäisessä, eli johdannossa, esittelen tutkimusongelman ja metodologiset lähtökohdat. Vaikka pelko –tutkimus, ainakin maantieteessä, on noussut esille paljolti feministisestä tutkimustraditiosta (esim. Valentine 1989; Koskela 1999a), ja sen vuoksi tarkastellut naisten pelkoja, on myös muita ryhmiä, jotka ovat keskimääräistä muita pelokkaampia. Tästä hyvänä esimerkkinä käyvät vanhukset (ks. Pain 1997). Vaikka tarkoitukseni onkin tarkastella nuorten pelkoja, niin kuitenkin uskon, että feministisestä tutkimustraditiosta lähteneet ideat ovat varsin käyttökelpoisia myös tässä tutkimuksessa. Tarkoitukseni ei ole kuitenkaan lähestyä aineistoa feministisestä näkökulmasta, kuten tulen kolmannessa luvussa osoittamaan. Tutkimuksen osioista toinen käsittää neljä eri lukua. Näistä ensimmäisessä esittelen tilan, paikan ja mielenmaiseman käsitteitä. Seuraavassa luvussa käsittelen abstraktia tilaa ja sen roolia osana niin sanottua ”virallista” kaupunkia. Tämä tuo esille myös erilaisten tilastojen ja kartografisten esitysten ongelmallisuuden suhteessa kaupunkipelkoihin. Kyseisen luvun jälkeen pohdin sitä tilaa, jota yksilöt tuottavat

päivittäin omien rutiiniensa kautta. Näitä rutiineja tarkastelen eräänlaisina rytmeinä, jotka ovat samalla myös erilaisten valtasuhteiden värittämiä. Sen vuoksi tila ei olekaan kaikille samanlaista vaan täynnä monimuotoisuutta. Toisen osion neljäs luku, ja seitsemäs luku koko työssä, käsittelee nimensä mukaisesti mielenmaisemien kaupunkia. Tässä luvussa tarkastelen symbolien kaupunkia, jonka olemme oppineet näkemään tietyllä tavalla. Tähän näkemisen tapaan ovat vaikuttaneet, ja vaikuttavat edelleen, niin kasvatus, kouluopetus, tiedotusvälineet ja pohjimmiltaan koko sosio-kulttuurinen todellisuus, jossa elämme. Tutkimuksen kolmas osio käsittelee tarkemmin joensuulaisten nuorten kaupunkipelkoja. Sen ensimmäisessä luvussa tuon esille ne tavat, joilla olen empiirisen aineiston kerännyt ja analysoinut. Seuraavassa luvussa tarkastelen itse pelon käsitettä tarkemmin ja samalla pohdin joensuulaisten tyttöjen ja poikien kaupunkipelkojen eroavaisuuksia. Kaupunkipelkojen syntymiseen vaikuttavia tekijöitä joensuulaisten nuorten kohdalla erittelen kymmenennessä luvussa. Koska nuorten peloilla on myös sijaintinsa kaupunkitilassa, tuon esille ne paikat ja alueet, jotka nuoret näkivät pelottavina. Samalla pohdin myös syitä, jotka vaikuttivat näiden paikkojen pelottavuuden syntymiseen. Kyseisen luvun päätän nuorten selviytymisstrategioiden tarkasteluun. Kolmannen osion neljäs luku käsittelee huhupuheiden ja tiedotusvälineiden merkitystä pelkojen synnyn kannalta. Samalla pyrin tuomaan esille myös vanhempien varoitteluiden ja rajoitusten vaikutuksen nuorten tapaan tarkastella ja käyttää kaupunkitilaa. Tämän osion viimeisessä luvussa tuon esille turvallisuuden parantamiseen liittyvät ehdotukset ja samalla pohdin myös kameravalvonnan roolia nuorten kaupunkipelkojen vähentäjänä sekä turvallisuuden tunteen lisääjänä. Neljännessä osiossa käsitteelen yhteenvetomaisesti tekemiäni johtopäätöksiä ja uusia mahdollisuuksia pelkojen vähentämiseen.

2. KAUPUNKIPELOT TUTKIMUSKOHTENA

Tässä työssä keskityn joensuulaisten nuorten kaupunkipelkoihin heidän omassa kotikaupungissaan. Tarkoitukseni on ymmärtää kaupunkipelkojen syntymistä ja niiden rakennetta osana joensuulaisten nuorten elämismailmaa. Elämismailmalla voidaan tarkoittaa sitä kokonaisuutta, jossa ihmistä tarkastellaan. Yksittäiset tutkimuksen kohteet, joita ovat esimerkiksi yksilö, yhteisö tai arvotodellisuus, saavat lähtökohtansa sekä merkityksensä kokemustodellisuudesta, joka on päivittäin läsnä ja valmiina, mutta kuitenkin koko ajan muuttavana ja muutettavana. Tätä kokemustodellisuutta voidaan kutsua myös elämismailmaksi, joka on aina olemassa kokemuksellisella tasolla. (Varto 1992, 23 – 24.) Yhdistän kaupunkipelot siihen maailmaan ja todellisuuteen, jota nuoret elävät päivittäin.

Tarkoitukseni on ensinnäkin pohtia fyysisen ympäristön merkitystä kaupunkipelkojen ja mielikuvien synnyttäjänä. Fyysisellä ympäristöllä tarkoitan sitä ympäristöä, joka koostuu materiaalisista elementeistä. Tällaisia elementtejä ovat muun muassa tiet, talot, kadut ja torit. Lisäksi miellen fyysiseen ympäristöön kuuluvaksi myös erilaiset puistot ja metsät. Fyysinen ympäristö on siis juuri sitä ympäristöä, jota suunnitellaan sekä rakennetaan ja puretaan lähes päivittäin. Koska fyysistä ympäristöä suunnitellaan, pohdin myös kaupunkisuunnittelun mahdollisuuksia kaupunkipelkojen vähentäjänä. Jos nuorten kaupunkipelot muodostuvat yksinomaan fyysisestä ympäristöstä, olisi kaupunkisuunnittelulla näin ollen mahdollisuus myös vaikuttaa niihin ja niiden syntymiseen. Siihen liittyen pohdinkin, mikä olisi esimerkiksi kameravalvonnan rooli katuturvallisuuden parantajana ja minkälaisia ehdotuksia nuoret antaisivat turvallisemman kaupungin saavuttamiseksi.

Toinen tutkimusongelmani kysymys liittyy konkreettiseen kaupunkitilaan. Tarkoitukseni on pohtia tilallisten käytäntöjen merkitystä kaupunkipelkojen syntymiseen ja niiden kokemiseen. Tilallisilla käytännöillä tarkoitan sitä olemista ja liikkumista, mitä –niin nuoret kuin vanhuksetkin – harjoittavat päivittäin. Tilalliset käytännöt voivat siis olla esimerkiksi torilla seisoskelua, kadulla kävelemistä tai vaikkapa pyörällä kouluun ajamista. Ne ovat näin ollen osa sitä arkipäiväistä käyttäytymistä, jota tapahtuu usein huomaamattamme.

Koska kaupunki ei ole olemassa pelkästään fyysisinä elementteinä, pohdin kolmanneksi sitä Joensuuta, joka on olemassa vain nuorten mielessä. Mitä merkityksiä nuoret liittävätkin joensuulaiseen kaupunkitilaan ja mitkä alueet ja paikat Joensuussa representoidaan pelottaviksi? Näiden kysymysten kautta pohdin myös, miksi tietyt alueet ja paikat koetaan pelottaviksi. Toisin sanoen pyrin selvittämään, kuinka pelko muokkaa tiloja ja mikä merkitys pelolla on nuorten liikkumiseen sekä olemiseen kaupunkitilassa.

3. METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT

3.1 Tavoitteena ymmärtäminen ja selittäminen

Tavoitteenani on ymmärtää ja selittää. Tähän tavoitteeseen pyrin humanistisen ja konstruktionistisen metodologian kautta. Humanistisessa tutkimuksessa ihmistoimintaa ei yritetä laittaa pakolla tiettyyn selitysmalliin, jonka vuoksi elämää ei yritetä selittää vaan pikemminkin ymmärtää syvällisesti (Häkli 1999, 68). Tämä ei tietenkään tarkoita sitä, ettenkö yrittäisi myös selittää nuorten kaupunkipelkojen rakentumista ja syntymistä. Kokemusmaailmani eroaa tämän tutkimuksen nuorten kokemusmaailmasta. Tämän vuoksi en pystykään täysin ymmärtä-

mään sitä todellisuutta, jossa he elävät. Pyrin kuitenkin ymmärtämään sen maailman ja nevat, joilla joensuulaiset nuoret hahmottavat oman kotikaupunkinsa. En kuitenkaan hylkää omaa subjektiivista mukanaoloani, sillä ”[y]mmärtämisessä ei ole kyse oman näkökulman hylkäämisestä ja eläytymisestä katsomaan maailmaa vieraan näkökulmasta.” Kyse on lähinnä horisonttien yhteensulautumisesta. (Kannisto 1986, 173.)

Ymmärtäminen on yksi avainsanoista, kun on kyse hermeneuttisesta lähestymistavasta. Maantieteessä hermeneutiikka liittyy nimenomaan humanistiseen maantieteeseen. (Tani 1995, 61 – 62.) Häklin (1999, 73) mukaan humanistisella maantieteellä on tarkoitettu laajasti ymmärrettynä kaikkea maantieteellistä tutkimusta, jossa ymmärtäminen on ensisijalla. Ymmärtävään pyrkivä tutkimusote on maantieteessä yhdistetty ranskalaiseen Paul Vidal de la Blachen ja häneen seuraajiensa muodostamaan ihmismaantieteen traditioon. (Häkli 1999, 73 – 74.) Vidalin näkemyksen mukaan maantieteen tutkimuskohteena ovat erityisesti paikat ja niiden muotoutuminen yhteisön ja fyysisen maiseman vuorovaikutuksellisessa suhteessa. Vidalin seuraaja historioitsija-maantieteilijä Eric Dardel näki, ettei ole olemassa yhtä ja ainoaa todellisuutta, joka olisi riippumaton. Maa on täten eräänlainen pimeä pohja, johon ihmismieli rakentaa maailmansa niiden merkitysten avulla, joita hän on luonut. Todellisuus onkin riippuvainen ihmisen asettamista merkityksistä. (Pennanen 1997, 17 – 19.) Voidaan siis ajatella, että esimerkiksi kaupunki on tulee ”todeksi” merkityksenantojen kautta. Ilon ja pelon kaupunkia rakennetaan päivittäin.

Samalla on huomattava, etten pääse ymmärtämisellä absoluuttiseen totuuteen asioiden sisällöstä ja niiden olemuksesta vaan pikemminkin kyse on asioiden tulkinnasta. Yhtenä esteenä tälle on kieli. Vaikka minun ja tutkittavieni äidinkieli on sama, ei puhe ja kirjoitettu kieli pysy täysin tavoittamaan sitä kokemusta ja niitä ajatuksia, joita nuoret ovat kokeneet ja joita nuorilla on. Voidaan nähdä, että maailma ilmentyy, kuin myös rakentuu, kielen kautta (Karjalainen 1986, 46). Siten sanat rakentavat todellisuutta. Vaikka tarkastelenkin joensuulaisten nuorten kaupunkipelkoja humanistisen metodologian lähtökohdista, en voi olla ottamatta huomioon myös konstruktionismin tarjoamaa lähestymistapaa. Sen avulla pyrin tarkastelemaan kaupunkipelkoja sosiaalisina ja yhteiskunnallisina tuotoksina, kun taas humanistinen näkökulma auttaa minua yhdistämään ne osaksi elettyä ja koettua todellisuutta. En siis näe ongelmaa näiden kahden lähestymistavan yhteensovittamisessa. Keskeisenä ajatuksena konstruktionismissa on ihmisen toiminta hänen kokemustensa ja tietojensa pohjalta, jotka ovat järjestäytyneet erilaisiksi merkitysjärjestelmiksi. Tutkimuksen kohteena ovat siis ne merkitykset, joita tutkittavat antavat. ”Suoraa tietoa” todellisuudesta ei ole mahdollista saada. (Kainulainen 1995, 78.) Konstruktionismi korostaakin tilan olevan niin sosiaalisesti kuin yhteiskun-

nallisestikin tuotettua, jonka vuoksi esimerkiksi kaupungista tuotetut representaatiot ovat tiettyä tarkoitusta varten ja tietystä näkökulmasta tuotettuja kuvauksia, jotka samalla tuottavat kaupungin tietynlaisena ympäristönä (Häkli 1999, 142, 148 – 149). Esimerkiksi lähiö on sosiaalinen konstruktio, jonka kaupunkisuunnittelijat ovat luokitelleet erotukseksi muista yhdyskunnista. Käyttämämme käsitteet ovat syntyneet sosiaalisen todellisuuden pohjalta, eivätkä ne suinkaan ole luonnollisia kategorioita. Sosiaalinen todellisuus rakentuu tulkintojen kautta, jonka vuoksi ei ole olemassa vain yhdenlaista (kaupunki)maisemaa tai yhdyskuntaa, jota voitaisiin esittää todenmukaisena representaationa. Eri asiat rakentuvat eri ihmisille monin eri tavoin usein vielä tilanteesta riippuen. (Roivanen 1992, 20 – 21.)

3.2 Eksistentiaalis-fenomenologinen filosofia

Filosofiset lähtökohtani tälle työlle ovat eksistentialismi ja fenomenologia. Olen jo aikaisemmin maininnut elämismailman käsitteen ja samalla määritellyt sitä. Käsittelen sitä kuitenkin lisää ja samalla pyrin valottamaan fenomenologian ideaa. Elämismailman käsitteen humanistimaantieteilijät omaksuivat juuri fenomenologiasta. Fenomenologiaa käytettiin aluksi objektiivisen tieteen olemassaoloon uskovon positivismin kritisoimiseen. Yksi fenomenologian tavoitteista olikin John Picklesin mukaan alkuperäisten kokemusten olemassaolon tavon selvittäminen. (Tani 1995, 15.) Tästä näkökulmasta katsottuna jokapäiväinen elämismailma näyttää tärkeää osaa fenomenologiassa. Esimerkiksi maisemalla, (kaupunki)tilalla ja alueella on meille merkitystä, koska omaksumme ne niiden asioiden kautta, jotka ovat osayksittäisiä käsitteitä. Elämme maailmassa, joka koostuu puista, teistä, taloista, vedestä, aurinkosta, ilmasta ja muista ihmisistä. Lista on lähes loputon. Näitä asioita emme omaksu niiden ulkopuolelta vaan ne ovat merkityksellisiä osia omassa elämismailmassamme. (Relph 1981, 109.) Eri asioihin on näin ollen myös ladattu merkityksiä. Tietty talo ei välttämättä ole mikä tahansa talo, eikä tietty tie ole mikä tahansa tie. On kuitenkin huomattava, että eri asiat saavat eri merkityksiä eri tilanteissa. Fenomenologiassa perusongelmana onkin, miten objektit tai asiat ilmenevät tietoisuudelle, ei niiden tosiasiallinen luonne. Näin ollen fenomenologiassa ei tarkastella tietoisuutta sinänsä vaan lähinnä tietoisuuden toimintojen merkitysulottuvuuksia. Kyse on siis siitä, miten tietoisuus rakentaa ulkomaailman. (Saarinen 1986, 118 – 119.) Valaisemista asioita esimerkin avulla. Nähdessäni oman asuntoni ennen remonttia ja remontin jälkeen, ero on huomattava; tuskin tunnistan asuntoani kodikseni tullessani sinne remontin jälkeen. Tietoisuuteni siis konstituoivat asuntoni eri tavoin eri tapauksissa, vaikka itse kohde on sama (mt., 119). Koska fenomenologian päätavoitteena on objektivisuuden hylkääminen, on fenomenologiassa eletty ja koettu maailma itsessään tärkeä ja kiinnostava. Samalla pyritään myös

tavoittamaan tapa, jolla yksilön maailma ja siinä olevat merkitykset muovautuvat tietoisessa toiminnassa. (Unwin 1992, 147; Häkli 1999, 67.)

Eksistentialismissa kiinnitetään ensisijaisesti huomio itse olemassaoloon, eikä niinkään asioiden konstituoitumiseen. Häklin (1999, 67) mukaan eksistentialismissa hyväksytään fenomenologian lähtökohdat, mutta näiden lisäksi kuitenkin korostetaan ihmisen olemassaolon sekä elämän ja moraalien kysymyksiä. Saarinen (1986, 118) täsmentääkin, että eksistentialismi tutkii nimenomaan tietoisuuden yleistä olemistapaa, jonka vuoksi kysymyksen asettelu on vähemmän merkitysteoreettisempi ja ontologisempi verrattuna fenomenologiaan. Eksistentialismi on siis kiinnostunut ihmisen eksistenssin rakenteista ja samalla se yrittää löytää niitä kategorioita, jotka selittävät kyseisiä rakenteita (Karjalainen 1986, 65). Ihminen on eräällä tavalla maailmaan ”heitetty” (ks. Häkli 1999, 67). Ympäristö ei kuitenkaan rakennu kaaokseksi, sillä ihminen muokkaa ympäristöään merkitysten verkoksi. Jean-Paul Sartre toteaa:

”[K]un minä häviän, myös maailma häviää, sillä eksistentiaalisen olemisen muotona maailma syntyy ainoastaan minun yksilöllisen tietoisuuteni ja toimintani kautta.” (Karjalainen 1995, 87.)

Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että ”ympäristö on meille olemassa vain hahmottamisen, tulkittamisen ja nimeämisen kautta” (mt., 88). Voidaan siis ajatella, että esimerkiksi kaupunki kaikkine paikkoineen on vain hahmottamisen, nimeämisen ja tulkinnan tulosta. Tämä ei tietenkään tarkoita sitä, etteikö tiettyjä paikkoja olisi olemassa, kun emme hahmota niitä. Kyse on lähinnä siitä, ettei näillä paikoilla ole meille merkitystä, koska emme ole niitä hahmottamassa ja nimeämässä. Vaikka ympäristö on eräällä tavalla eksistentiaalisen vapauden konstitutiota, ei maailma kuitenkaan ole sellainen kuin toivoisimme sen olevan. Esimerkiksi paikkojen fyysistä etäisyyttä emme pysty voittamaan. (mt., 89.) Absoluuttinen matka keskustasta Rantakylään on siten aina sama, jos vain kuljemme aina samaa reittiä. Eksistentialismi on ihmiskeskeistä. Kun fenomenologi tarkastelee subjektiivisuutta kenttänä, eksistentialisti tarkastelee omaa subjektiivista olemistaan. Eksistentialisti pyrkiikin hahmottamaan, kuinka oma minuuteni konstituoituu. (Saarinen 1986, 130 – 131.) Näistä filosofisista lähtökohdista pyrinkin tarkastelemaan myös joensuulaisten nuorten kaupunkipelkoja.

II TUOTETTU KAUPUNKI, TUOTETTU PELKO

4. TILOJA, PAIKKOJA JA MIELENMAISEMIA

4.1 Käsitteitä tilasta

4.1.1 Erotteluja

Tilaa on tarkasteltu maantieteessä monesta eri lähtökohdasta ja monella eri tavalla. Tätä kautta tila voidaan myös ymmärtää monella eri tavalla. Yksi keskeinen erottelu tila – käsitteen suhteen on ollut sen erottaminen kolmeen eri kategoriaan: absoluuttiseen, relatiiviseen ja relationaaliseen tilaan. Näistä ensimmäinen, absoluuttinen tila, on itsessään geometrinen ulottuvuus, joka on samalla olemassa myös aineellisessa todellisuudessa (Schulman 1990, 72). Toisin nykyisin absoluuttista tilaa, siinä mielessä kuin Lefebvre (1991) sen ajattelee, ei ole enää olemassa vaan pikemminkin tulisi puhua abstraktista tilasta (ks. Häkli 1995). Relatiivinen tilakäsitys taas näkee tilan suhteellisena ja asiayhteydestä riippuvaisena. Tässä tilakäsityksessä ilmiöt ja oliot nähdäänkin niiden välisten suhteiden kautta, jonka vuoksi esimerkiksi aika ja tila eivät ole sinänsä olemassa. (Koskela 1994, 24; Schulman 1990, 74 – 75.) Tilakäsityksistä kolmas, relationaalinen tila, on yhtäläillä suhteellista kuin relatiivinen tila. Relationaalisessa tilakäsityksessä tilaa ei nähdä ”säiliönä”, vaan tilallisuus on yksi yhteiskunnan ominaisuus. (Koskela 1994, 24) Se käsitteellistyykin inhimillisestä käytännöstä käsin, jonka vuoksi kyse on siitä, kuinka inhimilliset tavoitteet arvottavat tilaa ja vaikuttavat tilakäsityksiin (Schulman 1990, 76). Relationalistinen tilakäsitys voidaan samalla nähdä dualistisen tilakäsityksen haastajaksi, jossa ”[m]aailma on oletettu olemassaolevaksi universaaliksi absoluutiksi” ja jossa tietoisuussubjektia on pidetty maailmaa havainnoivana ulkopuolisena tarkkailijana (Nurmio 2001, 35). Vaikka edellä mainitut tilakäsitykset tarjoaisivatkin hyvän lähtökohdan tämän tutkimuksen kysymyksenasetteluihin (ks. Koskela 1994, 28 – 30), en kuitenkaan lähesty kaupunkipelkoja suoranaisesti niistä.

Tilaa ja kaupunkipelkoja voidaan tarkastella myös muutenkin kuin absoluuttisen, relatiivisen ja relationaalisen tilakäsityksen kautta. Tämä ei kuitenkaan poista sitä, etteivätkö ne olisi mukana myös muissa lähestymistavoissa. Kirsten Simonsen (1996) lähestyy tila – käsitettä kolmesta eri näkökulmasta. Hän käsittelee tilaa: materiaalisena ympäristönä (space as material environment), erojen lähteenä (space as difference) ja sosiospatialisuutena (space as social spatiality). Itse en lähde tulkitsemaan joensuulaisten nuorten kaupunkipelkoja näistä kaikista

tilan teoretisoinneista vaan käsittelen niitä kahdesta näkökulmasta. Ymmärränkin tässä tutkimuksessa tilan ensisijaisesti sosiospatialisuutena. Tästä näkökulmasta käsin tilaa tulee tarkastella seuraavasti:

- 1) Tila on aina yhteiskunnallista ja siten myös osa sosiaalisia prosesseja ja käytäntöjä. Tämän vuoksi tilaa ei tulisikaan tarkastella itsenäisenä kategoriana.
- 2) Sosiaaliset prosessit ja käytännöt ovat sitoutuneina niin tilaan kuin myös aikaan, ja siten ne sisältävät sekä temporaalisen että spatiaalisen ulottuvuuden. Tilaa ei siis tule tarkastella erikseen ajasta.
- 3) Sosiospatialisuus mahdollistaa tilan yhdistämisen yhteiskuntateoriaan symbolisena ja eksistentiaalisena kategoriana. Tilaa voidaan siis tarkastella eksistentiaalisuuden ja merkitystenannon kautta.

(Simonsen 1996, 505 – 506.)

Ymmärtämällä tila sosiospatialisuutena ollaan varsin lähellä relationaalista tilakäsitystä. Näen tilan muodostuvan siis sosiaalisten suhteiden kautta (ks. myös Koskela 1994, 24), jonka vuoksi ymmärryksemme tilasta on myös sosiaalisten prosessien tulosta. En voi kuitenkaan olla ohittamatta tilan materiaalista ulottuvuutta, jonka kuitenkin ymmärrän osaksi sosiospatialisia suhteita. Toisin sanoen näen materiaalisesta ympäristön tulevan ”todeksi” ainoastaan ihmistoinnin kautta. Materiaalinen ympäristö voidaan siis ymmärtää sosiaalisten käytäntöjen tuloksena, jotka voidaan tiivistää seuraavasti:

- 1) Materiaalisen ympäristön tuotanto, joka tapahtuu maiseman, infrastruktuurin ja rakennetun ympäristön suorana tuotantona. Se voi tapahtua myös epäsuorasti, kuten saastumisen kautta.
- 2) Materiaalisen ympäristön käyttö, johon kuuluu niin ympäristön suoranainen hyväksikäyttö, esimerkiksi teollisuuteen, kuin myös sen virkistyskäyttö. Käyttöarvo onkin materiaalisesta ympäristön teoriasoinnissa tärkeä käsite.
- 3) Materiaalisen ympäristön symbolisten merkitysten lukeminen. Materiaalinen ympäristö on täynnä merkkejä, joilla on samalla symbolinen merkitys. Näitä merkkejä ei kuitenkaan lueta sosiaalis-kulttuurisen kontekstin ulkopuolelta, jonka vuoksi esimerkiksi rakennusten merkitys vaihtelee sosiaalis-kulttuurisen kontekstin muutosten ohella.

(Simonsen 1996, 497 – 499.)

En siis näe ristiriitaa näiden kahden ulottuvuuden yhdistämisessä vaan pikemminkin uskon niiden yhdessä auttavan ymmärtämään tilaa tuotteena, jota tuotetaan niin abstraktilla kuin

myös konkreettisella tasolla. Samalla se auttaa ymmärtämään materiaalisen ympäristön symbolisen ulottuvuuden, jossa yhdistyvät sekä mielikuvat että niiden tuottaminen.

4.1.2 Tila sosiaalisena tuotteena

Perinteinen ajattelutapamme tilasta on perustunut moderniin ideaan nähdä tila objektiivisesti, passiivisena ja universaalina (Haarni 1995, 119). Siten on unohdettu, että esimerkiksi kaupunkitila on tuotetta. Se on tuotettu ja sitä tuotetaan tietyistä lähtökohdista käsin, jotka voidaan samalla nähdä myös osana vallan hierarkioita. Tarkastelenkin tilaa tuotteena ja näen sen erityisesti sosiaalisesti tuotteeksi. Lefebvre (1991, 38 - 39) käyttää kolmea eri käsitettä puhuessaan tilan tuottamisesta. Ne ovat: tilalliset käytännöt (spatial practice), tilan representaatiot (representations of space) ja representoidut tilat (representational spaces). Tämän tutkimuksen kysymyksenasettelu pohjautuu juuri Lefebvren (1991) tekemään erotteluun, jonka vuoksi se on samalla myös keskeisessä asemassa tämän työn teoreettisessa viitekehyksessä.

Lähden liikkeelle tilan representaatioista. Tämä tila on nimenomaan abstraktia tilaa, joka konkretisoituu erilaisissa tilastoissa, kartoissa ja suunnitelmissa rakentaen samalla pienoistodellisuutta, jossa yhteiskunta kaikkine ilmiöineen tulee keskitetysti näkyviin (Häkli 1997, 39 – 40). Sitä määritellään muun muassa erilaisten suunnittelijoiden, arkkitehtien, insinöörien ja (maan)tieteilijöiden taholta, jonka vuoksi se on sidottu tuotantosuhteisiin ja sitä kautta myös tietoon, merkkeihin ja erilaisiin koodeihin. Abstrakti tila kietoutuukin osaksi valtion byrokraatia, ”aitoa” tietoa ja vallan diskurssia. (Lefebvre 1991, 33, 38 – 39, 308.) Aikaa myöten se tulee näkyviin myös konkreettisella, arkipäiväisellä tasolla esimerkiksi uusina rakennuksina tai puistoalueina. Erilaisten suunnitelmien, tilastojen ja karttojen kautta tilaa ei kuitenkaan nähdä elettyinä ja koettuna kokonaisuutena, jonka vuoksi siitä katoaa yksi ulottuvuus kaupunkisuunnittelun näkökulmasta. Harvat ihmiset ovatkin kaupunkitilan abstrahoinnin kanssa tekemisissä, mutta kaikki kuitenkin sen vaikutuksen alaisia, kun suunnitelmia aletaan panna täytäntöön (Jauhiainen 2000, 53).

Tilaa ei tuoteta ainoastaan abstraktilla vaan myös konkreettisella tasolla. Tilalliset käytännöt tuottavat tilaa hallinnan ja määrittelyn kautta, jonka vuoksi ne kietoutuvat osaksi jokaisen ihmisen arkipäiväistä elämää (Lefebvre 1991, 33, 38; Simonsen 1996, 503). Tilalliset käytännöt määrittävätkin konkreettista tilaa ja samalla ne ovat osa arkipäiväistä liikkumista ja olemista kaupunkitilassa. Konkreettisella tilalla tarkoitan tässä yhteydessä sosiaalista tilaa, joka määrittäyty John Allenin ja Michel Pryken mukaan juuri tilallisten käytäntöjen kautta (ks. Haarni 1995, 120). Esimerkiksi oma käyttäytymisemme kaupunkitilassa voidaan nähdä erään-

laisena performanssina, joka joko tukee hegemonista valtaa tai sitten kritisoi sitä (Koskela 1997a, 81). Näin ollen muun muassa omilla pukeutumisvalinnoillamme voimme rikkoo yleisesti hyväksytyä normimaailmaa ja samalla myös kyseenalaistaa sitä. Kuten aikaisemmin totesin, jokapäiväisellä liikkumisella ja olemisella, eli tilallisilla käytännöillä, tuotamme juuri tätä konkreettista tilaa, ja usein vielä huomaamattamme (ks. myös Jauhiainen 2000, 53).

Representoidut tilat ovat sitä vastoin suoraan elettyjä, joihin on yhdistyneenä myös mielikuvat ja symbolit. Täten ne eivät ole pelkästään käyttäjien tilaa vaan myös taiteilijoiden tilaa. Tämänkaltaiset tilat ”lepäävätkin” fyysisessä tilassa luoden sille symbolisia merkityksiä. (Lefebvre 1991, 39.) Representoidut tilat ovat eräällä tapaa kuviteltuja tiloja; ne ovat riippuvaisia merkityksenannoista, jonka vuoksi ne ovat jokaisen yksilön mielessä. Symbolien, merkkien ja merkitysantojen kautta luodaankin tämänkaltaista tilaa (Jauhiainen 2000, 53). Esimerkiksi uutisten ja mainosten avulla voidaan luoda tietyille paikoille tietynlainen maine, jonka vuoksi fyysinen ympäristö ei näyttäydy sinällään vaan pikemminkin merkitysten täyteenä tilana. Representoidut tilat ovat riippuvaisia myös yksilön sosio-kulttuurisesta taustasta, sillä erilaiset symbolit ja merkit eivät suinkaan merkitse kaikille ihmisille samaa asiaa.

4.2 Paikka ja mielenmaisema

En voi tukeutua pelkästään tilan käsitteeseen vaan kaupunkipelkoja tarkastellessani joudun ottamaan huomioon myös paikan käsitteen. Paikka voidaan nähdä yhtäläillä objektiivisena sijaintina kuin subjektiivisena kokemuksena. Esimerkiksi Joensuulle voidaan löytää tietyt karttakoordinaatit, jolloin sen sijaintipaikka on kaikille sama. Humanistisessa katsantokannassa paikka ei ole kuitenkaan objektiivinen fakta kartografisessa mielessä vaan pikemminkin inhimillisen tulkinnan ja merkityksenannon tulosta. (Karjalainen 1997, 229 – 230.) Itse puhunkin paikoista juuri humanistisen maantieteen näkökulmasta. Karjalainen (1986, 120) toteaa, että tila on universaali ja abstrakti, siinä missä paikka on konkreettinen ja partikulaarinen. Hän myös siteeraa Samuelsingia, jonka mukaan suhde tilan abstraktisuuden ja paikan konkreettisuuden kanssa tulee esille eksistentiaalisena suhteena käsitteen ja havainnon välillä. Tila voidaan nähdä ajateltuna konstruktiona, kun taas paikka voidaan kokea elettyinä kokonaisuutena. (Karjalainen 1986, 119 – 120.) Onkin huomattava, että paikan käsite tulee varsin lähelle konkreettista kaupunkitilaa ja siten myös tilallisia käytäntöjä. Ne eivät ole kuitenkaan samoja asioita, sillä ero niiden välillä tulee lähinnä tarkastelukulman kautta. Paikka on meille ainutkertaista ja sitä kautta myös henkilökohtaista. Sitä vastoin tila avautuu meille vailla suurempaa merkitystä; tilaan meillä ei ole henkilökohtaisia tunteita toisin kuin paikkaan. Nimen-

omaan tilassa olemisen tai liikkumisen seurauksena alamme luoda siteitä paikkaan. Ne eivät siten ole abstraktioita tai käsitteitä vaan suoraan koettuja elämismaailman osasia, joihin on sitoutuneena lukuisasti erilaisia merkityksiä (Relph 1976, 141). On huomattava, ettei kaupunki koostu yksilöille pelkästään positiivisista asioista, sillä myös negatiiviset merkitykset ovat sitoutuneena kaupunkitilaan. Näin ollen kaikki paikat eivät myöskään lataudu positiivisilla seikoilla vaan myös negatiiviset asiat, kuten pelot, muokkaavat käsityksiä paikoista. Esimerkiksi Yi-Fu Tuan erottaa topofiliset ja topofobiset tunteet toisistaan. Ensiksi mainittu sisältää nimenomaan turvalliset ja voimakkaat paikkaan kuulumisen tunteet. Negatiivisia paikkaan liittyviä tunteita hän sitä vastoin kutsuu topofobiaksi. Pelon paikat ja positiiviset mielenmaisemat toimivatkin kiintopisteinä oman elämismaailmamme kartalla. (Tani 1995, 19.)

Kaupunki on nähtävä myös mielenmaisemana, jonka vuoksi se on riippuvainen omista aisteistamme ja mielestämme. Määrittelen mielenmaiseman samalla tavalla kuin Tani (1995, 33): se on ihmisen mielessä syntyvä paikkaan liittyvä mielikuva. Mielenmaisema ei liity pelkästään aistein havaittavaan ympäristöön, sillä myös toiset ihmiset vaikuttavat siihen, kuinka koemme ympäristön. Esimerkiksi media on yksi tekijä, joka tuottaa mielenmaisemia. (Tani 1996, 104.) Mielenmaisemamme ovat myös kasvatuksen, koulutuksen ja pohjimmiltaan koko kulttuurimme tuotosta. Olemme toisin sanoen ”oppineet” näkemään kaupunkia niin kuin meitä on ”opetettu” näkemään. Esimerkiksi koululaisen ennakkokäsitys kaupungista on tulosta hänen saamastaan formaalisesta opetuksesta, tiedonvälityksestä ja hänen omista motivaatioistaan sekä kokemuksistaan (Houtsonen & Peltonen 1992, 219). Kaupunkipelot avautuvatkin myös mielenmaisemina. Pelon maisemat eivät ole pelkästään mielikuvia Joensuusta vaan ne kuvaavat myös yhteiskuntaamme kertoen samalla myös niistä tekijöistä, jotka vaikuttavat nuorten tapaan käyttää kaupunkitilaa. Mielenmaisemat eivät manifestoidu pelkästään yksilön mielessä olevina mielikuvina vaan myös tilallisina käytäntöinä vaikuttaen samalla koko kaupunkitilan sosiaaliseen rakenteeseen.

5. SUUNNITELTUJA TILOJA

”Unelmoinnin tähden. Sen vuoksi ne elävät. Ne roikkuvat ylösalaisin koko päivän, jotta veri kiertää paremmin niiden päässä, eivätkä tee muuta kuin unelmoivat. Ne sanovat, että kaikki muu maailmassa on vain harhaa.” (Kouros 1997, 105.)

5.1 Absoluuttinen tila korvautuu abstraktilla tilalla

Kaupunkitilaa hallitaan erilaisten karttojen ja tilastojen avulla. Jokainen kartta ja taulukko on samalla myös eräänlainen todellisuudenkuvaus, joka on tuotettu tietyistä lähtökohdista käsin. Tämänlaiset todellisuudenkuvaukset eivät kuitenkaan ota huomioon kaikkia seikkoja, kuten eletyn elämän moninaisuutta ja ihmisten konkreettisesti kokemaa kaupunkitilaa.

Tarkastelen siis abstraktia tilaa enkä absoluuttista tilaa, kuten olen jo edellä todennut. Vaikka esimerkiksi Koskela (1994) soveltaa absoluuttinen tila –käsitettä omissa kysymyksenasetteluissa kaupunkipelkojen suhteen, niin itse käytän mieluummin abstrakti tila –käsitettä. Tämä syy selittyy parhaiten historiallisilla tekijöillä ja niillä tavoilla, joilla esimerkiksi Lefebvre (1991) erottaa abstraktin tilan absoluuttisesta tilasta. Koska absoluuttinen tila ilmenee geometrisena ulottuvuutena, täsmällisenä, ”metrisenä” sekä riippumattomana ihmismielestä ja –toiminnasta (Schulman 1990, 72; Koskela 1994, 24), voidaan samalla kyseenalaistaa absoluuttisen tilan nykyinen olemassaolo.

Ensimmäisinä varteenotettavina kaupunkisuunnittelijoina voidaan pitää antiikin kreikkalaisia, vaikka pyrkimys järjestellä kaupunkitilaa on ollut olemassa yhtä kauan kuin kaupunkikulttuureitakin. Antiikissa suunnittelu ei kuitenkaan perustunut moderniin ”tieteellisen järjen” logiikkaan, jonka vuoksi sen ajan suunnittelijat eivät juurikaan pohtineet kaupunkien olemassaoloa ja niiden syntymekanismeja. Kaupunkisuunnittelu ei tuolloin myöskään perustunut ensisijaisesti esteettisiin tai teoreettisiin motiiveihin eikä kaupunkitilaa myöskään tietoisesti pyritty muokkaamaan symbolisten viestien kantajaksi. Symboliset viestit antiikin kaupunkitilassa eivät olleet olemassa tilasta irti abstrahoituneina, jonka vuoksi tilan symboliikkaa ei kehitelty erikseen eikä sitä myöskään sijoitettu haluttuun ympäristöön. (Häkli 1995, 199.) Tämänkaltaista tilaa voidaankin kutsua absoluuttiseksi tilaksi. Tässä tilassa merkityksiä ei omaksuttu ”älyllisesti” vaan pikemminkin kehollisesti, esimerkiksi erilaisten uhkien ja sanktioiden kautta. Absoluuttinen tila oli siis lähinnä elettyä kuin kuviteltua tilaa, ja se oli samalla myös representoitua tilaa enemmänkin kuin tilan representaatioita. (Lefebvre 1991, 235 – 236.) Esimerkiksi pelon maisemat näyttäytyivät yksilöille suoraan ilman minkäänlaisia välikäsiä, kun taas nykyisin pelon maisemia tuotetaan usein muun muassa uutisoinnin kautta. Lefebvren (1991, 240) mukaan poliittinen ja uskonnollinen tila eivät tuottaneet erillisiä tiloja

ja absoluuttiseen tilaan ei myöskään kuulunut erottelu merkitsijän ja merkityn välillä käsitteellistävän tarkastelun kautta. Absoluuttista tilaa siis elettiin, järjesteltiin ja havainnoitiin, mutta sitä ei kuitenkaan alistettu teoreettisen järjen tutkittavaksi. Siten myös kaupungin materiaallinen järjestys ja käsitteellinen järjestys olivat samoja asioita. (Häkli 1995, 200.)

Tilasto ja kartta ovat syntyneet politiikan ja hallinnon tarpeisiin. Tätä kautta on syntynyt myös abstrakti tila. Yksi ratkaisevista vaiheista abstraktin tilan syntymiselle ajoittuu keskiajan ja uuden ajan taitteeseen. Käytännössä tämä tuli näkyviin antiikista periytyvän käsityksen katoamisena, jossa maailma nähtiin suljettuna, äärellisenä ja hierarkkisesti järjestäytyneenä kokonaisuutena. Tilalle tuli tietoisuus määrittelemättömästä, äärettömästä universumista, jonka rakenneosasia pitivät koossa tietyt lainmukaisuudet. (Häkli 1997, 38; Häkli 1995, 201.) En siis halua puhua absoluuttisesta tilasta ainakaan Lefebvren (1991) tarjoamassa merkityksessä, enkä siten halua yhdistää sitä kaupunkipelkoihin. Käsitys abstraktista tilasta auttaa näkemään tilan tuotteena, jonka vuoksi se ei myöskään ilmene riippumattomana ihmismielestä (ks. Schulman 1990, 72). Kartografisesti esitettyjen ja numeerisesti kvantifioitujen suunnitelmien taustalla ovatkin usein tiedon määrittelyt ja teoriat, joiden taustalla taas on erilaiset kamppailevat ideologiat (Jauhiainen 2000, 53).

5.2 Kenen tila, kenen kaupunki ja kuka pelkää?

Abstraktin tilan käsite on liitetty niin sanottuun viralliseen kaupunkiin. Tällä termillä tarkoitan nimenomaan sitä kaupunkia, joka tulee esille erilaisissa virallisissa suunnitelmissa ja asiakirjoissa. Suunnitelmien ja asiakirjojen kaupunki liittyy yhteen kaupunkisuunnittelun kanssa. Jauhiainen (2002, 131 - 132) puhuu ”tilallisuuden ammattilaisista”, joilla hän tarkoittaa muun muassa kaupunkisuunnittelijoita, arkkitehtejä ja maantieteilijöitä. Nämä henkilöt ovat niitä, jotka ”irrottavat” fyysisen ympäristön sosiaalisesta ja mentaalista tilasta. Abstrahoinnissa ”tilallisuuden ammattilaiset” puristavat siis jokapäiväisen elämämme erilaisiin kaupunkikaavoihin ja paikkatietojärjestelmien avulla määrittyviin koordinaattipisteisiin. (Jauhiainen 2002, 131 – 132.) Tilallisten representaatioiden avulla tapahtuu myös materiaalisen ympäristön suora ja epäsuora tuotanto, jonka vuoksi materiaallinen ympäristö on osa sosiospatiaalisia suhteita (ks. Simonsen 1996, 496 – 497). Visualisaatiolla on ollut merkittävä rooli kaupunkisuunnittelun kannalta. ”[N]ykyaikainen kaupunkisuunnittelu on ollut nimenomaan näkyvän mestarointia” ja sitä on hallinnut juuri visuaalinen logiikka, joka samalla on tehnyt suunnittelun kahleeksi. Kaupunkisuunnittelu onkin palvellut politiikkaa ja hallintoa, jonka vuoksi tällainen todellisuudenkuvaus ei ole saavuttanut ”näkyvätöntä” kaupunkia, joka syntyy elämästä kaupungissa. (Häkli 1997, 48.)

Puhuessani kaupunkisuunnittelusta tarkoitan sillä fyysisen ympäristön suunnittelua. En kuitenkaan näe fyysistä ympäristöä erillisenä sosiaalisesta ympäristöstä vaan pikemminkin näen ne sisäkkäisinä. Uskon myös, että vaikuttamalla tilan fyysiseen rakenteeseen voidaan vaikuttaa myös sosiaaliseen tilaan.

Michel Foucault puhuu bio-vallasta. Se on ”sellaisen vallan muoto, jossa politiikka puuttuu ihmislajin tasolla ihmisryhmien asioihin.” Käytännössä bio-vallan tekniikka kohdistuu nimenomaan elävään väestöön, jonka vuoksi erilaiset väestöä ja ympäristöä koskevat osatekijät on tunnettava empiirisesti. Tämä taas vaatii kaupunkitilan jatkuvaa analysoimista, jotta pystytään samaan tietoa ympäristön käsittelyä ja käyttöä varten. (Rabinow 1989, 15, 23.) Vallan tehtävänä ei siis ole pelkästään muuttaa fyysistä ympäristöä vaan vaikuttaa myös sosiaalisiin tekijöihin. Foucault (1989, 39) uskookin, että esimerkiksi arkkitehtuurin avulla voidaan ratkaista sosiaalisia ongelmia. Arkkitehtien pyrkimykset on kuitenkin hänen mukaansa käytävä yksiin ihmisten todellisen käytännön kanssa. Olisi siis mielivaltaista yrittää erottaa toisistaan sosiaalisten suhteiden käytäntö ja tilallinen asetelma. Ne voidaan ymmärtää toistensa kautta, jonka vuoksi niitä on mahdotonta ymmärtää, jos niitä tarkastellaan irrallaan toisistaan. (Foucault 1989, 42.)

Suomessa vuoden 2000 alussa tuli voimaan uusi maankäyttö- ja rakennuslaki. Sen keskeisinä muutoksia, verrattuna entiseen, ovat maankäytösopimusten kirjaaminen lakiin, asukkaiden osallistumismahdollisuuksien lisääminen, valitusten ohjaaminen tuomioistuimiin ja kehittämismaksun käyttöönotto. Keskeinen tavoite kyseisessä laissa Ekroosin ja Majamaan mukaan on vuorovaikutteinen suunnittelu. Käytännössä tämä tarkoittaa suunnittelijoilta jo kaavojen valmisteluvaiheessa ilmoitusta kaavoituksesta. (Haila 2002, 92.) Tätä kautta kuntalaisilla tulee olla myös oikeus osallistua oman elinympäristön suunnitteluun. Kyse on siis osallisuudesta, joka taas kytkeytyy tapaan jäsentää kaupunki. Esimerkiksi kaupungin ”viralliset” rajat eivät aina kerro, mikä alue yksilölle itselleen on keskeinen ja tärkeä. (Bäcklund 2002, 141, 146, 155.) Kansalaisten maailma voikin olla hyvinkin erilainen kuin tilallisten representaatioiden esittämät kuvaukset (Häkli 1997, 38). Materiaalisen ympäristön käyttöarvoa - esimerkiksi virkistyskäytön kontekstissa - ei välttämättä suunnittelijoiden taholta aina nähdä, jonka vuoksi myös materiaalisen ympäristön symbolinen ulottuvuus saattaa helposti unohtua (ks. Simonsen 1996, 497 – 498). Kyse on täten samalla myös siitä, kuinka tilaa pyritään ja halutaan jäsentää. Suunnitelmakuvissa kaupunkia jäsenetään fyysisen ympäristön näkökulmasta, kun taas kaupunkilaisten tila näyttäytyy ennen kaikkea sosiaalisena ja symbolisena tilana. Aukkaat eivät välttämättä aina tiedostakaan, että suunnitelmakuvat ja pienoismallit ovat vain osa suunnitteluprosessia, jonka vuoksi jo pelkästään suunnittelun lähtökohdat voivat olla hy-

vinkin erilaiset. (Bäcklund 2002, 148.) Schulmanin (1990, 137) mukaan suunnittelun osapuolten käyttämä kieli ja siihen kätkeytyvät merkitykset nousevat keskeiseksi, kun ympäristön sosiaaliset ja symboliset arvot jäävät huomioimatta. Vaikka maankäyttö- ja rakennuslaki tarjoaakin osallistumisen mahdollisuuden, se ei kuitenkaan poista sitä, että kaupunkia esitetään abstraktissa muodossa. Perustan kaupunkisuunnittelulle luovatkin ne asiat, joita on mahdollista kuvata numeroin tai kuvallisesti. Tästä syystä kaupunkisuunnittelussa lähtökohdat, ongelmanasettelut ja ratkaisumallit ovat usein riippuvaisia taloudesta ja ne samalla keskittyvät ensisijaisesti kaupungin fyysisiin rakenteisiin. (Häkli 1997, 49.) Suunnittelija voi olla myös pakotettu katsomaan kaupunkia elinkeinoelämän näkökulmasta pelkästään työnkuvansa puolesta, jolloin sellainen näkemys, jossa tulevat esille elämänhistoriaan liittyvien paikkojen vaaliminen, saattaa jäädä paitsioon. Tällöin kyse ei ole pelkästään argumenttien välisestä kilpailusta vaan silloin suunnittelussa puhutaan myös täysin eri asioista ja erilaisesta tavasta katsoa maailmaa. (Bäcklund 2002, 155.) Siksi voikin kysyä, kuinka paljon jää tilaa vaihtoehtoisille näkemyksille tulkita kaupunkitilaa, sillä kaikki osapuolet eivät useinkaan puhu samaa kieltä (Jauhiainen 2002, 139).

Kaupunkipelossa ei ole kyse taloudesta ja yksinomaan fyysistä rakenteista. Koska abstrakti tila ilmenee homogeenisena, se samalla redusoi ”todellisen” elämän, kuten olen jo edellä todennut (ks. myös Lefebvre 1991, 287). Ajatellaan esimerkkinä pahoinpitelyrikkoksia. Joensuun keskustassa ruutukaava-alueella pahoinpitelyrikkoksia tapahtui Joensuun poliisin rikostilaston mukaan vuonna 2000 yhteensä 218 kappaletta (ks. Koskela 2001, 48). Tilastoja tarkemmin tarkasteltaessa voitaisiin myös laskea prosentuaalinen riski pahoinpitelyn kohteeksi joutumisessa. Turvattomuuden tunne on kuitenkin eri asia. Alussa totesin, Koskelaa (2001, 6) siteeraten, että turvattomuuden tunne ja siten myös kaupunkipelot eivät välttämättä ole suoranaisessa yhteydessä rikostilastoihin. Kyse on paljon monimutkaisimmista ja näkymättömistä asioista kuin erilaiset tilastot ja kartografiset esitykset antavat ymmärtää. Esimerkiksi nuorten miesten ja nuorten naisten turvattomuuden tunteessa on huomattava ero. Vaikka miehet joutuvat naisia useammin väkivaltaisuuksien kohteeksi, pelkäävät naiset kuitenkin miehiä enemmän. Kyseessä on siis pelkoparadoksi, joka syntyy, jos ajatellaan naisten kokevan asioita miesten tavoin. Pelkoparadoksissa on kyse miesten ja naisten kokemusmaailmojen erosta. (Korander 2000, 192- 193.) Erilaiset tilastot ja visuaaliset esitykset eivät siten kerro pohjimmaisia syitä, miksi naiset ovat pelokkaampia kuin miehet. Kaupunkipelkojen määrittely onkin ainakin Suomessa tapahtunut usein dikotomisten erottelujen kautta, jonka vuoksi pelot on kritiikittömästi yhdistetty pelkästään todennäköisyyslaskelmiin (Koskela 1999c, 1). Suomessa käsitys sukupuolten tasa-arvosta on johtanut sukupuolineutraaleihin poliittisiin menettelyta-

poihiin, joissa ei ole haastettu dikotomisista oletuksia sukupuolieroista, jonka vuoksi muun muassa suomalaisessa koulutuspolitiikassa sukupuoli -kategoria on vaimennettu huomattavasti tehokkaammin kuin brittiläisessä koulutuspolitiikassa (Gordon ym. 2000, 195 ; ks. myös Honkatukia 2000, 152). Siksi naisten ja miesten kokemusmaailman eroavaisuuksia ei välttämättä ole aina nähty. Esimerkiksi naisten turvallisuutta ei ole juurikaan otettu huomioon kaupunkisuunnittelussa niin Suomessa kuin muissakaan Pohjoismaissa, toisin kuin monissa angloamerikkalaisissa maissa (Koskela 1999a, 15). Jos siis pelkästään tilastojen ja kartografisten esitysten avulla pyritään löytämään ratkaisu ”pelko-ongelmaan”, jää pyrkimys todennäköisesti pelkäksi yritykseksi, jolla ei kaupunkipelkojen pohjimmaisista syistä saada selvitettyä.

Tilan abstrahointi pelkistää tilaa, jolloin siitä tulee samalla myös homogeenista. Abstrakti tila luo illuusion kaupungista, joka koetaan kaikkien ihmisten taholta samanlaisena. Tämänkaltaista illuusiota voitaisiin marxilaisittain kutsua vääräksi tietoisuudeksi (ks. Lefebvre 1991, 411), joka samalla luo myös vääristynyttä kuvaa kaupunkitilasta. Häkli (1995, 204) toteaa, että ”poliittis-hallinnolliset professiot ovat kartoittavassa diskurssissaan luoneet Suomen omaksi kuvakseen, jota luonnehtii yksiselitteisyys, visuaalisuus, geometrisuus ja homogeenisuus.” Koska abstraktia tilaa on käsitelty dialektisen ajattelun kautta, on samalla häivytetty erilaiset vastakkainasettelut ja tuloksena on ollut edellä mainittu väärä tietoisuus. Abstrakti tila onkin nähty instrumenttina, eräänlaisena työkaluna, jonka avulla muun muassa luontoa on pyritty hallitsemaan (Lefebvre 1991, 307).

Yhtenä esimerkkinä voidaan pitää myös julkista tilaa. Määrittelen julkisen tilan paikkana, jonka käytännössä pitäisi olla kaikille ihmisille avointa tilaa, ja joka ei siten myöskään sulkisi pois mitään ihmisryhmiä. Käytännössä julkinen tila on kuitenkin määrittynyt aikuisten tilana (ks. Valentine 1996a), joka on tuotettu myös heteroseksuaaliseksi (ks. Valentine 1996b; ks. myös Myslik 1996) ja maskuliiniseksi (ks. Koskela 1997a). Julkisen tilan avoimuus on täten näennäistä. Esimerkiksi Kopomaa (1997, 21 – 22) toteaa, että julkisen kaupunkitilan avoimuus merkitsisi käytännössä sitä, että tila olisi kaikkien ihmisten saavutettavissa ja käytettävissä. Tämä ei kuitenkaan koskaan toteudu täydellisenä, sillä esimerkiksi tilan avoimuus saavutettavuutena ei ole mahdollista kovinkaan usein muun muassa liikuntarajoitteisille vanhuksille ja vammaisille (Kopomaa 1997, 39). Nuoret eivät myöskään voi osallistua määrittämään vapaasti julkisen tilan käyttöä. Tämän vuoksi se onkin nuorille pikemminkin rajoitettua tai suljettua tilaa, jossa heidän odotetaan osoittavan kunnioitusta aikuisille ja samalla käyttäytyvän aikuisten hyväksymällä tavalla. Nuorten käyttäytyminen saattaa usein rikkoa aikuisten luoman järjestyksen ja normimaailman, jonka vuoksi aikuiset näkevät nuorten haastavan heidän spatiaalisen hegemoniansa. (Valentine 1996a, 214, 217.) Esimerkiksi puhe nuorten rulla-

lautailusta Joensuun keskustassa ja sen häiritsevyydestä ei siten koske pelkästään itse rullalautailua, vaan kyse on myös aikuisten hegemoniasta määrittää julkista tilaa.

5.3 Valta käyttää tilaa

Jossakin vaiheessa erilaiset suunnitelmat on laitettava täytäntöön, jonka jälkeen ne tulevat näkyviin kaupunkikuvassa ja siten vaikuttavat myös lukuisten ihmisten elämään. Nämä suunnitelmat, joiden pohjalla ovat olleet erilaiset taulukot ja kartat, kohtaavat monien ihmisten arkipäiväisen elämän, joka ei taas välttämättä vastaa taulukoiden ja karttojen luomaa todellisuutta. Kaupunkirakentamisen ja –suunnittelun valtasuhteita tarkasteltaessa puhe liittyy kaupunkipolitiikkaan. Siinä missä kaupunkipolitiikassa korostuvat toimijat ja heidän valtansa, tiedonpolitiikassa kyse on taas pätevän tiedon määrittymisestä. Tiedonpolitiikassa on kuitenkin olennaista ymmärtää, että samanaikaisesti voi olla useita tapoja nähdä kaupunki ja siihen kuuluvia ongelmia. Tämän vuoksi se, mitä on järkevää sanoa, muuttuvat aikakauden, tilanteen, näkijän ja hänen institutionaalisen asemansa mukaan. Näin ollen kaupunkisuunnittelu nojaa historiallisesti rakentuneisiin totuuksiin, joita valta määrittelee. Tieto taas noudattaa vallan pyrkimyksiä. (Häkli 2002, 115 – 117.) Tämä tulee esille myös suunnittelijan ja asukkaan kohtaamisena.

Lapintie (2002, 179) toteaa artikkelissaan, että paikallisissa kohtaamisissa suunnittelujärjestelmä näyttäytyy institutionaalisenä toimintana, jossa valta ja vastuu on tarkasti ennalta määritetty. Asukas on ”pakotettu” toimimaan sen käsitejärjestelmän ”sisällä”, jonka suunnittelujärjestelmä on ennalta luonut. Häklin (2002, 117) mukaan kaupunkihallintoon ja asiantuntemukseen institutionaalisesti perustettu valta määrittelee suunnittelussa käytettäviä totuuksia niin, ettei maallikolle jää kuin kaksi vaihtoehtoa: mennä mukaan totuuden piiriin tai väittää tämä totuus vääräksi, ja siten jäädä kommunikaation ulkopuolelle. Kaupunkitilan käsittely on tapahtunut tietystä institutionaalisesti hyväksytyistä näkökulmista käsin. Koska tiedon tuottaminen on vahvasti kytköksissä valtaan ja sen tapaan käyttää tilaa hyväkseen, bio-valta tarjoaakin kehikon kurinpitovallalle. Kurin ja järjestyksen valtakäsiikassa onkin tärkeää fyysisten yksiköiden valvonta ja sijoittelu siten, että ne toimivat tottelevaisesti ja tehokkaasti. (Rabinow 1989, 15.) Koskela ja Pain (1999, 9) mainitsevat artikkelissaan, että monet feminisimaantieteilijät ja -arkkitehdit väittävät miesten suunnitteleman rakennetun ympäristön tuottavan naisten pelkoja. Itse he eivät kuitenkaan laita samanlaista painoarvoa fyysisen ympäristön merkitykselle naisten pelkojen kannalta. Kaupunkipeloissa on kyse pikemminkin monimutkaisista valtasuhteista kuin pelkästään fyysisen kaupunkitilan suunnittelusta. Tästä huolimatta monilla fyysiseen tilaan kohdistuvilla ratkaisuilla on pyritty vaikuttamaan katuturvalli-

suuteen. Käsittelenkin tässä yhteydessä kameravalvonnan ja valaistuksen yhteyttä kaupunkitilaan.

Kameravalvonta muuttaa kaupunkitilan luonnetta (ks. Koskela 1999b). Sen rooli kaupunkitilan kontrolloijana tulee hyvin esille Jeremy Benthamin suunnitteleman Panopticonin kautta, joka oli alunperin tarkoitettu vankiloiden valvontaa varten. Panopticon on arkkitehtoninen kaava, jossa kehän muotoisen rakennuksen keskellä on valvontatorni, josta avautuu näkymä tornia ympäröivän rakennuksen jokaiseen selliin. Tässä Benthamin suunnittelemassa arkkitehtonisessa kaavassa ”kehärakennukseen suljetut yksilöt ovat täysin näkyvissä itse koskaan näkemättä valvojiaan, kun taas keskustornissa olevat näkevät kaiken olematta koskaan näkyvissä.” Panopticon luo siis tarkkailtavalle jatkuvan ja tietoisesti näkyvyyden tilan, joka takaa automaattisesti vallan toiminnan. (Foucault 2000, 273 – 275.) Se on eräänlaista valtateknologiaa, jonka tarkoituksena on ratkaista valvontaan liittyvät ongelmat (Foucault 1980, 148).

Kameravalvonta¹ toimii jokseenkin samalla periaatteella kuin Panopticon. Kaupunki ja vankila eivät ole kuitenkaan sama asia. Ideaalisen vankilan ja kaupunkitilan välillä on eroja mutta toisaalta myös samankaltaisuuksia. Koskela (1999b, 10) tekee erottelun viidellä eri tavalla näiden kahden välille. Ensinnäkin, kaupungeissa ihmiset eivät ole vangittuja, jonka vuoksi he voivat myös liikkua suhteellisen vapaasti. Toisin kuin vankila, kaupunki ei ole myöskään rangaistus. Kolmanneksi, kaupungissa yksilöt kohtaavat toisiaan useasti, eivätkä he ole tosistaan eristettyjä. Kaupunki on myös täynnä monimuotoisuutta, jonka vuoksi tilojen ja sosiaalisten käytäntöjen monimuotoisuus jo sinällään tekee mahdottomaksi yhdistää kaupunkitila suoraan Panopticoniin. Viidenneksi, siinä missä vangitseminen rankaisuna on osa virallista järjestystä, kaupungissa oleva järjestys ei ole suoraa valtion jatketta. Esimerkiksi osa kameravalvonnasta on yksityisessä piirissä, jonka vuoksi viralliset tahot voivat hyvin vähän kontrolloida, missä ja milloin sitä käytetään. Panopticonin ja kaupunkitilan välillä on myös samankaltaisuuksia. Esimerkiksi kaikkia valvontakameroita ei voida nähdä, jonka vuoksi yksilö ei myöskään voi olla varma, koska häntä tarkkaillaan. Kuten panoptisessa vankilassa, julkisessa kaupunkitilassakaan yksilö ei näe valvojiaan, jos valvonta suoritetaan kameran kautta. Valvontaa molemmissa tapauksissa leimaa siis anonyymisyys. Kameravalvonnan kautta fyysinen läsnäolo ei ole tarpeellista kuin ei myöskään panoptisessa vankilassa. Valvonta myös normalisoi kaupunkitilaa ja samalla sosiaalinen ulottuvuus on korvattu visuaalisella. Toisin sanoen tieto tapahtumista tulee ainoastaan näköaistimuksen kautta. (Koskela 1999b, 10

¹ Joensuun keskustassa torin ympärillä valvontakameroita on kolme kappaletta. Näistä kaksi on kääntyviä ja niillä voidaan ”zoomata” kohde lähikuvaan. Kolmas valvontakamera on kiinteä. Nauhoilta voidaan tarkastaa tapahtumien kulku, koska kameroiden kuvat nauhoitetaan ja niitä säilytetään kaksi viikkoa. Kyseiset kamerat asennettiin syksyllä vuonna 1998. (Koskela 2001, 8, 20.)

– 12.) Kameravalvonta on siis valtateknologiaa, joka tekee vallasta epäyksilöllistä ja automatisoitua (ks. Foucault 2000, 275).

Yksityinen vartiointi muuttaakin julkista tilaa puolijulkiseksi (Haarni 1997, 101), joka saattaa taas tulla näkyviin ei-toivottujen ryhmien pois sulkemisena. Esimerkiksi Yhdysvalloissa eräänlaiset turvallisuusalueet ovat yksi nopeimmin kasvavista suljettujen alueiden tyypeistä, joka käytännössä tarkoittaa rajoitettua sisäänpääsyä kyseisille alueille (Blakely & Snyder 1997, 93 – 94). On kuitenkin selvää, ettei ”valvova silmä” näe kaikkialle, jonka vuoksi osa alueista jää ulos kameravalvonnan piiristä. Samalla voitaisiin tulkita kyseisten alueiden olevan myös ulkona yhteiskunnan kontrollista. Kameravalvonta ei kuitenkaan ehdottomasti lisää turvallisuuden tunnetta. Esimerkiksi Koskelan ja Tuomisen (1995, 77) mukaan kameravalvonta auttaa rikollisten kiinni saamisessa, mutta yksittäisen henkilön turvattomuuden tunnetta se ei välttämättä poista.

Monissa aikaisemmissa tutkimuksissa pimeyden merkitys on tullut keskeisesti esille pelkojen synnyn kannalta ja samalla on myös huomattu pimeän kaupunkitilan sosiaalinen rooli (esim. Koskela 1997a; Valentine 1989). Siinä missä kameravalvonnan voidaan ajatella kertovan yhteiskunnan kontrollista, myös valaistus voi kertoa siitä. Valaistus tekeekin pimeän tilan näkyväksi ja sitä kautta myös valvotuksi. Esimerkiksi Ken Worpolen mukaan lähiympäristön valaistustaso vaikuttaa selvästi rikollisuuden esiintymiseen (Karisto & Tuominen 1993, 96). Vaikka valaistuksella olisikin vaikutusta rikollisuuteen, niin on kuitenkin eri asia, onko sillä vaikutusta itse pelon tunteeseen. Kyse on pohjimmiltaan samasta asiasta kuin kameravalvon- nassa; rikollisuus voi tietyltä alueelta vähentyä, mutta turvattomuuden tunteeseen sillä ei kenties ole mitään vaikutusta. Valaistus voikin toimia samalla mekanismilla kuin kameravalvon- ta. Valoisuuden kautta näkyvyys lisääntyy ja sitä kautta on myös helpompi kontrolloida tilaa. Kuten Panopticon –tyyppisessä rakennelmassa, valon kautta valvoja pystyy tarkkailemaan kohdettaan paremmin (Foucault 1980, 153; Foucault 2000, 273). Koskelan (1999b, 18) mukaan näkyvyys ei tarkoita pelkästään kontrollia vaan myös tilan normalisointia. Jos kaupunki-tila ja Panopticon halutaan nähdä samanlaisina, voidaan huomata, että valoisuus tarjoaa apu- välineen itse tarkkailuun; sen avulla voidaan kontrolloida yksilöitä ja varmistaa julkisen tilan homogeenisuus. Pimeät tilat voidaankin tulkita epäjärjestyksen tiloiksi, joissa pimeys voi tar- jota näkösuojan valvontaa vastaan.

6. KAUPUNGIN KONKREETTISET TILAT

”- Muurahaiset. Sinun väkesi. Miksi et ole heidän kanssaan?

- Se on pyhiinvaellus, vastasi muurahaislapsi.

Linnunpoika istahti maahan katselemaan edestakaisin kulkevia jonoja. Muurahaiset eivät millään tavoin tuntuneet huomioivan ympäristöään. Hän seurasi jonoa silmillään vasemmalle kunnes ei enää kyennyt näkemään sitä, sitten oikealle, missä se katosi pienen puun taakse.

- Minne?

- Kukaan ei enää tiedä. Me olemme tehneet näin tuhansia vuosia. Se oli alkuaan rituaali; pyhiinvaellus, joka tiettyinä päivinä tehtiin pyhään paikkaan. Se oli sekoitus lauluja ja runoja, aktiivista mietiskelyä, mikä tarkoittaa pyrkimystä saavuttaa mielen kelluva tila ja hengen vapaus. Samalla käveltiin. Matka, jonka kuljimme, oli pituudeltaan maapallon ympärysmitta.” (Kouros 1997, 23 – 24.)

6.1 Urbanirytytmi

Kaupunkitilaa ei tuoteta pelkästään erilaisten tilallisten representaatioiden kautta vaan myös konkreettisella, arkipäiväisellä tasolla. Voidaan ajatella, että pelkällä olemisellamme tuotamme tietynlaista kaupunkitilaa, jonka vuoksi ”normaalista” poikkeava käyttäytyminen voi aiheuttaa yleistä pahennusta. Siinä missä heteroseksuaalit voivat ilmaista omaa seksuaalista identiteettiään kadulla vapaasti, saattaa lesboparin suutelu herättää suunnatonta huomiota. Tämä johtuu siitä, että heteroseksuaalista tilaa on pidetty yleisenä normina ja samalla sitä on tuotettu – ja tuotetaan – niin päivittäisten käytäntöjen kuin myös katumainoksien kautta. (Valentine 1996b, 146.) Vaikka kyseessä on vain yksi esimerkki, todistaa se kuitenkin sen, ettei oleskelu ja liikkuminen kaupunkitilassa ole viatonta. Siihen on samalla kietoutunut myös ulossulkemisen tematiikka (esim. Haarni 1997).

Kaupunkitilan käyttö vaihtelee niin iän kuin myös sukupuolen mukaan. On myös huomattava, Simonseniin (1996, 505) viitaten, että sosiaaliset käytännöt ovat kiinnittyneinä tilaan ja aikaan yhtäaikaisesti, jonka vuoksi nuorten tilan käyttöä ei tule tarkastella ajasta irrallisena. Esimerkiksi Koskelan ja Tuomisen (1995, 73) mukaan nuoret liikkuvat etenkin yökaupungissa paljon. Kaupunki ei merkitse nuorille kuitenkaan pelkästään yökaupunkia, sillä he ovat yhtäläillä aikuisten ohella sidottuja arkipäiväiseen elämänrytmiin, joka samalla ohjaa nuorien päiväsaikaan tapahtuvaa liikkumista. Alaikäisten nuorten liikkuminen esimerkiksi yökaupungissa liittyy paljon enemmän heidän ikäänsä kuin täysi-ikäisten nuorten. Monet alaikäiset nuoret ovat eräällä tavalla ”pakotettuja” käyttämään julkista kaupunkitilaa, sillä alle 18 – vuotiaat eivät pääse sisään ravintoloihin eikä heillä myöskään ole aina mahdollisuutta koontua toisten koteihin viettämään vapaa-aikaa. (Koskela & Tuominen 1995, 73.) Valentinen (1996a, 213) mukaan nuoret usein kokevatkin paradoksaalisesti kodin julkiseksi tilaksi, kun

taas katu merkitsee heille yksityistä tilaa. Esimerkiksi monille joensuulaisille nuorille keskusta on arkipäiväisessä kontekstissaan keskeisellä sijalla liikkumisen kannalta. Vaikka kaikki nuoret eivät asukaan keskustassa, ovat monet heistä lähes joka päivä tekemisissä kyseisen alueen kanssa; jotkut ovat ”pakotettuja” tulemaan sinne joko koulun vuoksi tai sitten harrastusten takia. Useat muut kaupunginosat jäävätkin monille heistä varsin tuntemattomiksi jo pelkästään siitä syystä, etteivät ne ole heidän arkipäiväisillä liikkumisen reiteillään.

On kuitenkin huomattava, etteivät kaikki joensuulaiset nuoret asu keskustassa tai käy koulu siellä, eikä kaikilla ole myöskään harrastuksia kyseisen alueen läheisyydessä. Näille nuorille keskusta saattaa jättää varsin tuntemattomaksi paikaksi. Keskustalla tarkoitetaan lähinnä ruutukaava-aluetta. Se ei ole nuorten taholta rajattavissa kuitenkaan yhtä tarkasti, sillä se voidaan nähdä myös sosiaalisena konstruktiona eli paikkana, joka on muodostunut – ja koko ajan muokkautuu – sosiaalisen todellisuuden kautta. Näin ollen keskusta on suhteellinen, sillä eri ikäryhmät mieltävät sen eri tavalla. Tämä johtuukin osittain siitä, että eri ikäryhmillä on erilaiset tavat olla ja toimia siellä. (Haynes 1981, 19.)

Nuorten liikkumista ja olemista kaupunkitilassa voidaan tarkastella Lefebvren (1996) tarjoaman rytmianalyysin kautta. Sen tavoitteena on mahdollisimman vähäinen ero poettisen ja tieteellisen välillä. Rytmianalyytikko onkin tietoinen enemmän ajoista kuin paikoista, jonka vuoksi rytmianalyysia leimaa poikkitieteellinen lähestymistapa. (Ilmonen 2000, 28) Rytmit on tärkeä nähdä toistoina ja niitä on analysoitava liikkeinä sekä erilaisuuksina toistoissa. Tästä syystä voidaan erottaa kahdenlaista toistoa: syklistä ja lineaarista. Näistä ensimmäinen, syklinen toisto, voidaan ymmärtää päivien ja öiden, tuntien ja kuukausien, vuodenaikojen ja vuosien vaihteluna. Lineaarinen toisto voidaan taas määritellä tietyn ilmiön uusintamisella lähes identtisenä edelliseen verrattuna. Esimerkiksi metronomin ääni ja ihmisten yhtäaikainen töistä lähtö joka arkipäivä voidaan nähdä lineaarisena toistona. (Lefebvre 1996, 231.) Joensuulaisten nuorten kohdalla syklistenä toistona voi olla esimerkiksi heidän useampi liikkumisen kaupunkin keskustassa perjantai- ja lauantai-iltaisin, jolloin heidän ei tarvitse huolehtia seuraavan päivän kouluun menosta. Lineaarista toistoa nuorten kohdalla sitä vastoin voi olla koulun kellon soitto, joka on samalla merkki oppitunnin alkamisesta tai sen päättymisestä.

Rytmit ovat siis varsin kiinteästi liittyneenä kaupungin sosiaaliseen elämään. Mikä sitten määrää rytmit? Lefebvren (1996, 235) mukaan salaisuus piilee niin arkipäivien kuin myös juhlapäivien ritualisaatioissa, jotka tapahtuvat syklisin ajanjaksoin keskeyttäen samalla päivittäisen elämän. Rituaaleja onkin lukuisia, kuten esimerkiksi:

- 1) Uskonnolliset rituaalit, joihin voidaan ajatella kuuluvan muun muassa: paasto, rukous ja kellojen soitto.
 - 2) Erilaiset pyhäpäivät ja festivaalit, jotka aloittavat tai päättävät tietyn ajanjakson, ja joihin samalla kuuluu ulkoista sosiaalisuutta ja intiimiä yhteisyyttä vahvistavat riitit.
 - 3) Poliittiset rituaalit, joita ovat muun muassa erilaiset vaalit ja virkaanastujaiset.
- (mt., 235; ks. myös Ilmonen 2000, 29.)

Kaupungit ovat Lefebvren mukaan erilaisia juuri niiden sisäänrakennettujen rituaalien vuoksi. Niiden rytmi muodostuu juuri ritualisaatioiden kautta, joka tulee näkyviin niin julkisessa kuin myös sosiaalisessa elämässä. (Ilmonen 2000, 29.) Erilaiset rituaalit vaikuttavat siten myös joensuulaisten nuorten elämään. Esimerkiksi joulujuhla päättää syyslukukauden ja kevätjuhla aloittaa nuorten kesän vieton. Näin ollen rituaalit vaikuttavat myös nuorten liikkumiseen kaupunkitilassa ja samalla koko kaupunkitilan luonteeseen. Kaupunkipelkoihin ja kaupunkitilan tuottamiseen tällä saattaa olla hyvinkin paljon vaikutusta. Ajatellaan Joensuun keskustaa esimerkiksi kevätjuhlan jälkeisenä iltana, jolloin koko kyseinen alue on täynnä nuorisoa. Osalle nuorista tietyt keskustan paikat saattavat näyttäytyä pelon paikkoina juuri tuona ajankohtana, jolloin he myös alkavat vältellä näitä paikkoja. Monet nuoret saattavat järjestää elämänsä niin, että heidän ei tarvitsisi näihin paikkoihin tuolloin mennä. Välttämiskäyttäytyminen ei kuitenkaan ehdottomasti vähennä pelkoja vaan pikemminkin se saattaa lisätä niitä. (ks. Koskela 1997a, 79.) On siis huomattava, että omilla tilallisilla käytännöillä luomme tietynlaista kaupunkitilaa – usein huomaamattamme ja tahtomattamme. Siten on myös huomattava, että oma liikkumisemme ja käyttäytymisemme on osa laajempaa vallan kontekstia.

6.2 Tilan lävistävä katse

Lefebvre (1996) ei ota kaikkea huomioon rytmianalyysissään. Kun puhutaan nuorten liikkumisesta ja olemisesta Joensuussa, kyse on paljon muustakin kuin pelkästään rytmeistä; kyse on myös vallasta. Foucault (1998, 70) toteaaakin vallasta seuraavaa:

”Valta on läsnä kaikkialla, koska kaikki näyttää sisältyvän sen voimattomaan ykseyteen, mutta varsinkin koska valta tuottaa itse itsensä joka hetki, jokaisessa pisteessä tai oikeastaan jokaisen pisteen jokaisessa suhteessa toiseen. Valta on kaikkialla, koska se kattaa kaiken ja etenkin koska se tulee kaikkialta. Ja sikäli kuin ”valta” on pysyvää, toistuvaa, liikkumatonta ja itsensä uusintavaa, se on vain seurausta siitä kokonaisuudesta, joka muotoutuu kaikesta liikkuvasta, eli ketjuliikkeestä, joka tukeutuu jokaiseen liikkuvaan osaseen ja pyrkii kiinnittämään ne paikoilleen. On siis oltava nominalisti: valta ei ole instituutio, valta ei ole rakenne, se ei ole kyky, joka joillekuille on annettu, vaan se on nimi, joka annetaan tietyssä yhteiskunnassa vallitsevalle monimutkaiselle strategiselle tilanteelle.”

Puhuttaessa joensuulaisten nuorten liikkumisesta ja olemisesta kaupunkitilassa on otettava huomioon myös valta ja valtasuhteet. Esimerkiksi kiinteä päiväjärjestys on vanhaa perua, johon on saatu vaikutteita muun muassa luostariyhteisöiltä. Tämä taas liittyy kuriin ja yksilöiden toiminnan valvontaan, jota kautta aika saadaan mahdollisimman taloudelliseen käyttöön. Aika tunkeutuukin ruumiiseen ja samalla ruumiiseen tunkeutuu myös kaikki vallan käyttämät valvontakeinot. (Foucault 2000, 204 – 208.) Valta ei tule kuitenkaan näkyviin pelkästään kaupunkitilassa liikkumisena vaan myös olemisena siellä.

Tätä voidaan tarkastella Rosen (1993) esittämän paradoksaalinen tila –käsitteen kautta. Paradoksaalinen tila kyseenalaistaa yksiulotteisen maskuliinisen hegemonian ja samalla se tuo esille tilan käsitteellistämisen monimutkaisuuden, jonka vuoksi mieleen ja ruumiiseen liittyvä kokemuksellisuus eivät ole leikattavissa toisistaan irti (Koskela 1994, 31). Paradoksaalinen tila on moniulotteinen, muuttuva ja satunnainen. Tämänkaltaiselle tilalle on myös ominaista, että sellaiset tilat, jotka kaksiulotteisella kartalla olisivat toisensa poissulkevia, saavutetaan samanaikaisesti. (Rose 1994, 140.) Käytännössä paradoksaalista tilaa voidaan tarkastella käsitteellisesti ja konkreettisesti, kuten Koskela (1994) tekeekin Rosea (1993) siteeraten. Käsitteellisellä tasolla paradoksaalinen tila tarkoittaa sitä, että naiset ovat osa miehistä käsitejärjestelmää, jonka vuoksi he joutuvat toimimaan sen ”sisällä”. Samanaikaisesti he kuitenkin tuntevat itsensä ulkopuolisiksi. (Rose 1993, 146; Koskela 1994, 30.) Konkreettisella tasolla tilat voidaan taas nähdä osana patriarkaalista valtaa, jonka vuoksi naiset näkevät oman ruumiinsa sitoutuneena tilaan, joka ei ole heidän omaa tilaansa. Tämä johtuu taas siitä, että naisen ruumis, esimerkiksi Youngin mukaan, on rakentunut objektina miehisen katseen kautta. (Rose 1993, 146.) Vaikka nainen onkin kohteena, tilan hallinnan suhteen hän on kuitenkin marginaalissa (Koskela 1994, 30). Tila voikin joillekin olla kuin vankila, jossa yksilö on jatkuvasti tarkkailun alaisena. Näille henkilöille ei ehkä olekaan suurempaa pelkoa kuin tehdä itsestään eräänlainen spehtaakkeli muiden silmien edessä. (Rose 1993, 145.) Esimerkiksi Gordonin, Hollandin ja Lahelman (2000, 82 - 83) tutkimuksessa käy ilmi, että kouluissa nuoret eivät näe itseään huonoina eivätkä hyvinä oppilaina, vaan keskitasoisina. ”Keskiarvoisuus” on normi, jonka kautta he tekevät vertailuja toisiin nuoriin. Normaaliutta ei kyseisen tutkimuksen mukaan voida ajatella pelkästään suorituksen kautta vaan myös ”normaalina” käyttäytymisenä.

Vaikka käsitys paradoksaalisesta tilasta, ainakin Rosen (1993) esityksen pohjalta, viirii feministisistä lähtökohdista ja koskee sen vuoksi naissukupuolta, en näe mitään syytä, miksei sitä voisi käyttää myös laajemmin. Yhtäläillä esimerkiksi seksuaaliset vähemmistöt, maahanmuuttajat tai vaikkapa nuoret voivat olla tilan määrittämisen suhteen vajavaisia. Käsitejärjestelmä, jonka sisällä toimimme ei siten ole pelkästään maskuliininen, vaan yhtäältä se on myös

heteroseksuaalinen, valkoihoinen ja ”aikuismainen”. Esimerkiksi julkinen tila on tuotettu usein juuri aikuisten tilana, jossa pyritään muun muassa kontrolloimaan lasten ja nuorten äänen voimakkuutta (Valentine 1996a, 214). Kaupunkitila on nähtävä myös tunteiden tilana, jota ei pystytä tilastollisin termein selittämään. Pelon kadut ovat elastisia, nesteen kaltaisia, ja nimenomaan yksilöllisesti erilaisia riippuen niin tilan käyttäjästä kuin ajankohdasta. (Koskela 1997c, 315; Koskela 1999b, 17.) On siis jokseenkin selvää, että tila, valta ja kaupunkipelot liittyvät toisiinsa. Valta ei ole jotain sellaista, joka toimii ”yläpuoleltamme” vaan se on läsnä kaikilla sosiaalisen elämämme tasoilla (Koskela 1997c, 316). Esimerkiksi jo kouluissa tyttöjen odotetaan olevan hiljempaa ja samalla käyttävän vähemmän tilaa (Gordon ym. 2000, 190), jonka vuoksi tietyistä yksilöistä tehdään jo hyvin varhaisessa vaiheessa tilan määrittämisen suhteen vajavaisia.

Yhteiskunnan normaalisuus ei ilmene pelkästään kouluissa vaan se tulee esille myös kaupunkitilassa. Normista poikkeaminen saattaa johtaa esineellistäväksi katseeksi, joka taas saa yksilön tuntemaan itsensä objektiksi (ks. Koskela 1994, 31). Tätä kautta tila muuttuu yksilölle ahdistavaksi ja pelottavaksi paikaksi, jolloin katutila voi yksilölle muuttua tuhanneksi lävistäväksi silmäksi (Rose 1993, 146; ks. myös Koskela 1994, 31). Katse ei olekaan aina mitä tahansa katsetta vaan se voi olla myös kontrolloinnin keino.

7. MIELENMAISEMIEN KAUPUNKI

7.1 Kaupunki täynnä merkkejä

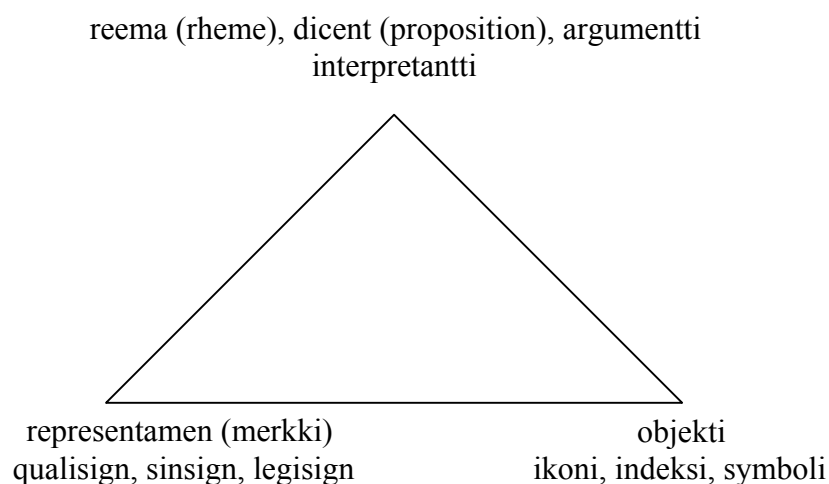
Kaupunkitilaa ei ainoastaan käytetä vaan myös katsotaan tietyllä tavalla. Representoidut tilat ovat siis eräällä tavalla mentaalisia tiloja, joihin on samalla liittyneenä symbolisia merkityksiä. Mentaalisen tilan merkitys ei nouse pelkästään yksilöstä itsestään vaan siihen vaikuttaa myös materiaallinen ympäristö (Jauhiainen 2002, 131), ja tapa jolla sitä havainnoidaan. Tästä huolimatta ihmiset itse eivät välttämättä luo mielenmaisemiaan, sillä heillä ei aina ole edes suoraa kontaktia tiettyyn paikkaan. Mielenmaisemien syntyyn vaikuttavatkin henkilökohtaisten kokemusten ja aistein havaitun ympäristön lisäksi myös populaarikulttuuri ja media. (Tani 1996, 106.) Näemme maailmaa niin kuin meidät on opetettu näkemään. Tämän vuoksi ei pelkästään liikkumisemme ja olemisemme kaupunkitilassa ole vallan tulosta, kuten edellä olen jo todennut, vaan myös se tapa, jolla tarkastelemme ympäristöä. Lefebvre (1991, 329) toteaa kaiken olevan keinokekoista; jopa luonto on hävinnyt sellaisenaan, se avautuu vain merkkeinä ja symboleina. Ihminen havaitseekin ympäristöään sellaisena kuin se hänelle näyttäytyy eikä

sellaisena kuin se on (Houtsonen & Peltonen 1992, 221). Jean Baudrillardin mukaan todellisuutta tuotetaan uudelleen ja uudelleen, jonka vuoksi itse todellisuus on kadonnut; se on sekoittunut todellisuuden merkkeihin (Tani 1997, 223).

Kyse on tulkinnoista ja niistä merkityksistä, joita annamme. Amerikkalaisen semiotiikan ”isän” Charles S. Peircen mukaan ihmisen suhde todellisuuteen näyttäytyy kolmen eri filosofisen kategorian kautta. Ne ovat: *Firstness*, *Secondness* ja *Thirdness*. *Firstness* tarkoittaa välitöntä, analysoimatonta ja hetkellistä tunnetta, joka voidaan kokea esimerkiksi fyysisessä mielihyvässä tai kivun tunteessa. Se edustaakin ajatonta nykyhetkeä, joka koetaan tunteenomaisena kokonaisuutena. Käsitteistä toinen, *Secondness*, sisältää ajatuksen – nimensä mukaisesti – jostain toisesta perustuen samalla toiminnan ja vastavaikutuksen dynamiikkaan. Se pohjautuu menneeseen, jonka vuoksi se on mukana aina silloin, kun teemme päätöksiä, pyrimme johonkin tai orientoidumme tilassa ja ajassa. *Thirdness* sitä vastoin edustaa loogista päättelyä ja intellektuaalista toimintaa. Se luo järjestystä, tottumusta ja lakia niin kaaokseen kuin mielivaltaisuuteen. Tämän vuoksi *Thirdness* antaa meille ennustamisen mahdollisuuden. (Tarasti 1990, 25 – 27.) Jos suhteutetaan käsitteistä ensimmäinen, *Firstness*, joensuulaisiin nuoriin, voidaan nähdä se esimerkiksi hetkellisenä pelon tunteena, jonka nuori kokee yllättäen öisessä kaupunkitilassa liikkua. *Secondness* sitä vastoin vie hetkellisesti koettua pelon tunnetta pidemmälle; pelottavan tapauksen johdosta nuori alkaa välttelemään öiseen aikaan liikkumista. Nuorten suhde todellisuuteen ei kuitenkaan näyttäyty pelkästään näiden kahden käsitteen kautta, sillä käsitteistä kolmas, *Thirdness*, suokin pelottavan tapauksen kokeneelle nuorelle mahdollisuuden ennustuksiin. Hän saattaa pitää itsestään selvänä, että öisessä Joensuussa on suuri todennäköisyys joutua pelottavien tilanteiden kokijaksi, jonka vuoksi nuori alkaa vähentämään omaa liikkumistaan.

Nämä edellä mainitut kolme kategoriaa ovat perustana Peircen luomalle merkkien luokittelulle, johon tarvitaan kolme eri aspektia. Ne ovat: merkki, ulkomaailman objekti ja interpretantti eli niin sanottu tulkitsin. (mt., 28 –29; Fiske 2000, 62.) Kuvasta 1 käy ilmi, että kukin kärjistä voidaan ymmärtää vain kummankin muun kärjen pohjalta. Tosin sanoen merkki viittaa itsensä ulkopuolella sijaitsevaan kohteeseen eli ulkomaailman objektiin, kun taas merkki puhuttelee sen käyttäjän mieltä. (Fiske 2000, 63 – 64.) Interpretantti eli tulkitsin ei siis ole itsessään henkilö, vaikka se yksinkertaisesti voitaisiin näin ajatella, vaan kyseessä on tajunnan sisäinen tapahtuma (Tarasti 1990, 29). Se on aineeton käsite, ”jonka merkki ja sen käyttäjän kokemus merkin kohteesta yhdessä luovat.” (Fiske 2000, 64). Jos ajatellaan Joensuun Kauppatoria merkkinä, vaihtelee sen merkitys yksilöittäin. Joillekin se saattaa merkitä markkina- paikkaa, kun taas toisille se ilmentyy sosiaalisen elämän keskuksena. Tulkitsin on riippuvai-

nen niistä tavoista, joilla maailmaa hahmotetaan. Siihen vaikuttavat muun muassa koulutus, kasvatus ja pohjimmiltaan koko yksilön sosio-kulttuurillinen tausta. Edellä esitetystä kolmiosta voitaisiin tarkastella jokaista nurkkaa erikseen, mutta itse tarkastelen ainoastaan yhtä näistä nurkista: merkit suhteessa objektiinsa. Tämän teen kuitenkin myöhemmin. Kahta muuta nurkasta en lähde tarkemmin tarkastelemaan. Totean vain, että merkit suhteessa itseensä tuottavat kolme tapausta: qualisign, sinsign ja legisign. Qualisign on merkin yksittäinen kvaliteetti, kun taas sinsign tarkoittaa jotain yksittäistä merkkiä, joka on voitu tuottaa tietyn säännön mukaan. Tämä sääntö toisten merkkien tuottamiselle on legisign. Esimerkiksi tietyn maalauksen syntyyn vaikuttaneet kyseisen kauden tyylinormit, perspektiivi ja valaistus toimivat yksittäisen merkin legisigneina. Merkit suhteessa interpretantteihin tuottavat reeman, lauseen ja argumentin. Näistä ensimmäinen, reema, tarkoittaa yksittäistä merkkiä, joka toimii tulkitsijana. Lause eli dicent sisältää vähintään kaksi merkkiä interpretantteina ja argumentti tarkoittaa kokonaista lauseiden ketjua tulkitsimena. (Tarasti 1990, 29 – 31.)

Kuva 1. Merkkien määrittelyaspektit (Tarasti 1990, 29).

7.2 Kuviteltua unta

Peirce'n teoria tarjoaa varsin hyvän teoreettisen pohjan kaupunkiympäristössä esiintyvien merkkien tulkitsemiselle, mutta se ei kuitenkaan suuremmin kysy, miksi tiettyjä asioita nähdään juuri tietyllä tavalla. Tanin (1997, 225) mukaan ”omista” kokemuksistamme ja muistikuvistamme yhä suurempi osa on peräisin elokuvista ja televisiosta. Elämismaailmamme paikat ja omat muistomme sekoittuvatkin hänen mukaansa toisten luomiin mielikuviin. Subjektia

ja objektia ei olekaan enää mahdollista erottaa tosistaan, jonka vuoksi merkin ja alkuperäisen lähteen välinen suhde on hajonnut (Rodaway 1995, 242). Esimerkiksi ulkopaikkakuntalaisen näkemys Joensuusta saattaa paljolti pohjautua tiedotusvälineiden esittämiin uutisiin. Vaikka kyseinen henkilö Joensuussa vierailisikin, hän siitä huolimatta saattaisi nähdä mainitun kaupungin juuri median luomien ”silmälasiin” läpi.

Kaupunkitila ja sitä myöten kaupunkipelot syntyvät osittain tiedotusvälineiden kautta. Esimerkiksi Valentin (1992, 26) tutkimuksesta käy ilmi, että naisten näkemykset tilasta pohjautuvat siihen, kuinka media uutisoi väkivaltarikoksista. Jos nainen on pahoinpidelty tai raiskattu julkisessa tilassa kaukana muista ihmisistä, sekä media että poliisi usein tulkitsevat tapahtuneen niin, että nainen itse oli vastuullinen rikoksen uhriksi joutumisesta. Hänen mukaansa mainitut tahot usein kieltävät naisia liikkumasta samankaltaisissa paikoissa, jossa raiskaus tai pahoinpitely oli tapahtunut. Yleinen mielipide tukeutuukin tiedotusvälineiden luomaan kuvaan eikä esimerkiksi erilaisiin tutkimuksiin (ks. Smith 1985, 252).

Omat tunteemme on nähtävä myös osittain ulkoapäin tuotetuiksi, jonka vuoksi tunteiden tila ei ole pelkästään subjektiivista tilaa vaan myös intersubjektiivista. Kartoitettaessa rikollisuuden ja väkivallan pelkoa, yksittäisten ihmisten vastaukset eivät välttämättä kerrokaan yhteiskunnassa esiintyvistä rikollisuuden määrästä, vaan ne ovat kulttuuristen jäsenysten välittämiä (Karisto & Tuominen 1993, 54). Uutisoinnin kautta joillekin paikoille voi muodostua tietynlainen maine, jonka vuoksi yksilöt alkavat vältellä niitä, vaikkeivät itse olisikaan kyseisissä paikoissa konkreettisesti käyneetkään. Tämän kautta syntyykin erilaisia stereotyyppioita ja mielikuvia. Burgess ja Gold (1985, 9) tekevät eron mielikuvien ja stereotyyppien tutkimisen välille. Heidän mukaansa mielikuvat ovat muodostuneet ensisijaisesti kokemuksenvaraisen tiedon kautta, kun taas stereotyyppit tulevat yksinkertaistetuista yleistyksistä, jolloin yksilölle tai paikalle luodaan pysyvä ominaisuus. Mielikuvien ja stereotyyppien ero tulee selvimmän esille niiden toistossa. Tiettyyn kohteeseen voidaan liittää erilaisia mielikuvia, jotka voivat sisältää voimakkaita kärjistyksiä ja yleistyksiä. Ne kuitenkin jäävät vain satunnaisiksi, mikäli ne poikkeavat niistä tavoista, joilla kohdetta on totuttu kuvaamaan. Jos taas monet eri tahot liittävät tiettyyn kohteeseen samanlaisia mielikuvia toistuvasti, aikaa myöten siitä aletaan puhua vakiintuneilla tavoilla. Mielikuva on täten muuttunut stereotyyppiaksi. (Tani 1996, 107.) Stereotyyppisointi näkyy myös arjen tasolla. Esimerkiksi Joensuun Niinivaaralla vuonna 1999 ”huppumiehen” tekemien naisten pahoinpitelyjen johdosta varmasti hyvinkin moni kyseisellä alueella asuva tai liikkuva mieshenkilö leimattiin potentiaaliseksi naisten pahoinpitelijäksi (ks. myös Koskela 2001, 16).

Tiedotusvälineiden uutiset liittyvät myös kaupungissa liikkuviin huhupuheisiin. Virtasen (1987, 25 – 29) mukaan urbaaneilla huhupuheilla on erilaisia tehtäviä. Ensinnäkin, niiden arvellaan kertovan nykyihmisen maailmankuvasta, peloista, toiveista ja arvostuksista. Tämän ohella erilaiset huhupuheet toimivat kommunikaation välineenä, jolla halutaan vaikuttaa toiseen ihmiseen. Kolmanneksi, huhupuheet voivat tarjota ongelman, jolloin niitä aletaan yhdessä päivitellä. Niiden kertomistilanne on siten myös yksi keskustelun muoto. Näiden lisäksi huhupuheiden yhtenä tehtävänä on yksinkertaisesti viihdyttää. Huhuilla ja kansantarinoilla on Virtasen mukaan hyvin paljon samoja tehtäviä, jonka vuoksi ne tarjoavat tietoa niistä tilanteista, joihin virallinen informaatio ei yllä. Huhuissa voivat saada ilmaisunsa sellaiset asiat, joita muutoin ei välttämättä voida ilmaista. Ne tarjoavat hänen mukaansa samalla anonymiteetin, jolloin kenenkään ei tarvitse ottaa vastuuta sanotusta. Jockum Stattin näkeekin, että urbaanit huhut ovat talonpoikaisyhteisön kummituskertomusten ja muiden perinteisten kansankertomusten moderni versio. (Karisto & Tuominen 1993, 55.) Erilaiset urbaanit huhut toimivat samalla myös normien ja arvojen siirtäjänä. Ne ovat eräänlainen opetusväline, jonka kautta pyritään osoittamaan, kuinka voi käydä, jos toimii jollain tietyllä tavalla. Toisin sanoen ne saattavat vahvistaa median luomia näkemyksiä, jolloin myös näkemys kaupunkitilasta vahvistuu. Koskelan (1997a, 78) mukaan arkipäiväinen kommunikaatio uusintaakin usein näkemystä, jonka mukaan öinen kaupunkitila on naisille vaarallinen paikka. Urbaaneissa huhupuheissa on siis kiinnostavinta se yhteiskunnallinen kaikupohja, jonka kautta ne ovat tuotettu. Siten ne rinnastuvat uniin, sillä myös ”[u]net ovat meidän itsemme tuottamia kuvitteellisia kertomuksia suhteistamme kanssaihmiisiin”. (Karisto & Tuominen 1993, 57.) Kaupunkipelot voidaan myös tulkita eräänlaisiksi uniksi, jotka olemme itse mielessämme muodostaneet siitä sosio-kulttuurisesta kaikupohjasta, jossa elämme.

III NUORTEN KAUPUNKI, PELON KAUPUNKI?

8. AINEISTON KERÄYS JA SEN ANALYSOINTI

8.1 Teemahaastatteluja ja haastattelulomakkeita

Aineiston kerääminen ei ollut ongelmantonta. Pelkästään se, minkälainen aineistonkeräysmenetelmä sopisi tämän tutkimuksen kontekstiin parhaiten, oli oma ongelmansa. Ennen varsinaisen keräyksen aloittamista suunnittelin kerääväni aineiston joko ainekirjoituksen avulla, teemahaastattelulla tai haastattelulomakkeita apuna käyttäen. Näistä kolmesta vaihtoehdosta päädyin kahteen viimeksi mainittuun. Sinällään ainekirjoitus olisi todennäköisesti antanut käyttökelpoista aineistoa mutta en nähnyt kuitenkaan mitään syytä, ettenkö pystyisi saamaan yhtä lailla käyttökelpoista aineistoa teemahaastattelun ja haastattelulomakkeiden avulla.

Mistä sitten teemahaastattelussa on kyse? Teemahaastattelu on eräänlainen keskustelu, joka tapahtuu tutkijan aloitteesta ja tutkijan ehdoilla. Tutkija pyrkii saamaan vuorovaikutuksessa selville ainakin ne asiat, jotka kuuluvat tutkimuksen aihepiiriin. (Eskola & Vastamäki 2001, 24.) Teemahaastattelu ei ole kuitenkaan mitä tahansa keskustelua vaan haastattelun aihepiirit, eli teema-alueet, on tutkija etukäteen luonut. Teema-alueista kuitenkin puuttuu esimerkiksi strukturoidulle haastattelulomakkeelle tyypillinen tarkka muoto ja järjestys, jonka vuoksi tutkija pyrkii huolehtimaan siitä, että kaikki teema-alueet käydään haastattelun aikana läpi. Tutkijalla ei näin ollen välttämättä ole tarkkaa kysymyslistaa, jota hän orjallisesti noudattaisi. (Eskola & Suoranta 1999, 87.) Siksi itsellänikään ei ollut tarkkaa kysymyslistaa, mutta olin kuitenkin etukäteen miettinyt, mitä asioita aion haastattelun aikana kysyä (ks. liite 1). Itse kysymykset vaihtelivat, sillä haastattelua tehdessäni pyrin myös esittämään lisäkysymyksiä ja saamaan näin ollen selvyyttä esille tulleisiin asioihin. Pääasiallisesti teemahaastattelu kuitenkin kulki etukäteen tekemääni haastattelurunkoa mukailten. Haastattelut tein helmimaaliskuussa vuonna 2002.

Haastatteluun pystyi osallistumaan joko yksin tai yhden hyvän kaverin kanssa. Tällä pyrin siihen, että kaverin kanssa haastatteluun osallistuminen olisi helpompaa kuin osallistua siihen yksin. En nähnyt tämänkaltaista tilannetta teemahaastattelun kannalta ongelmaksi, sillä hyvän kaverin läsnäolo mahdollistaisi samalla myös sellaisten asioiden muistamisen, joita yksinään ei välttämättä muistaisi. En myöskään nähnyt, että kaverin läsnäolo aiheuttaisi ongelmia siinä, mitä kerrotaan ja mitä ei. Pikemminkin uskoin, että nuoret kertovat enemmän parina kuin yk-

sittain haastateltuna. Esimerkiksi yksin ollessa haastateltava saattaisi jännittää enemmän kuin hyvän kaverin kanssa. Teemahaastattelut tein nauhuria apuna käyttäen. Nauhurin käyttö ei haitannut itse haastattelutilannetta, vaikka osa haastatelluista kysyikin itse tutkimuksesta, ja mihin haastatteluja aion käyttää. Vastattuani minulle esitettyihin kysymyksiin, mainitsin myös käsitteleväni aineistoa luottamuksellisesti ja niin, ettei heitä pystyttäisi tutkimuksesta tunnistamaan. Suoritin haastattelut koulun käytävällä ja tyhjässä luokkahuoneessa. Käytävän ajoittainen melu ei haitannut haastattelun tekoa, vaikka luokkahuone olisikin ollut tähän huomattavasti rauhallisempi paikka. Teemahaastatteluun osallistui yhdeksän henkilöä, joista kahdeksan tyttöä haastattelin pareina. Ainoastaan yksi poika osallistui kasvokkain tapahtuvaan haastatteluun. Hän tulikin haastatteluun yksinään. Haastattelut kestivät 25:sta minuutista 45:ään minuuttiin.

Teemahaastattelun lisäksi käytin myös haastattelulomakkeita, joiden kysymykset olivat avoimia (ks. liite 2). Haastattelulomakkeita käytin, koska etukäteen oletin, etteivät kaikki nuoret olisi halukkaita kasvokkain tapahtuvaan teemahaastatteluun. Haastattelulomakkeita täyttivätkin nuoret, jotka eivät olleet osallistuneet teemahaastatteluun. Osittain tästä syystä tein haastattelulomakkeen kysymykset niin avoimiksi kuin mahdollista. Haastattelulomaketta suunnitellessani pyrin myös tekemään kysymykset siten, että ne vastaisivat mahdollisimman hyvin teemahaastattelun teemoja. Samalla on kuitenkin huomattava, ettei haastattelulomakkeilla saa yhtä laajoja vastauksia kuin teemahaastattelussa. Tästä syystä lomakehaastattelujen vastaukset jäävät tiettyssä suhteessa vajavaisiksi. Haastattelulomakkeet toimitin sitä myöten oppilaille, kun olin saanut teemahaastattelut suoritettua. Haastattelulomakkeet täytettiin yksittäin niin, että nuorilla oli mahdollisuus viedä lomakkeet kotiinsa ja täyttää ne vapaa-ajallaan. Täytetyt haastattelulomakkeet palautettiin opettajalle, joka taas toimitti ne minulle.

Haastateltavina olivat siis joensuulaiset nuoret. Lähestyin nuoria heidän koulujensa kautta, joista toinen oli Joensuun lyseon peruskoulu ja toinen Joensuun lyseon lukio. Vaikka molemmat kouluista sijaitsevat keskustan alueella, on kyseisissä kouluissa paljon myös muissa kaupunginosissa asuvia oppilaita. Tämä olikin syy, miksi valitsin lyseon peruskoulun ja lukion tähän tutkimukseen; näiden koulujen kautta pystyin tavoittamaan nuoria mahdollisimman laajalta alueelta ja toisaalta keskusta kuuluu heidän arkiympäristöönsä. Kyseisistä kouluista sain myös riittävästi aineistoa, jonka vuoksi ei olisi ollut järkevää lähteä keräämään sitä lisää muista kouluista. Vaikka kvalitatiivisen aineiston riittävyydelle ei ole olemassa samanlaisia mittalukuja kuin kvantitatiiviselle aineistolle (ks. Mäkelä 1990, 52), jo alustavasti uskoin saavani näiden kahden koulun kautta tarpeeksi materiaalia. Myöhemmin huomasinkin, että keräämäni aineisto oli varsin kattavaa. Itse analyysin edetessä myös huomasin, etteivät uudet,

analysoimattomat tapaukset tuoneet tutkimusongelman kannalta enää uutta tietoa. Aineisto oli siis kylläntynyt. (ks. Eskola & Suoranta 1999, 62 – 64.)

Käytännössä aineiston kerääminen tapahtui siten, että esiteltyäni aiheeni lyhyesti luokkahuoneessa kysyin, kuinka moni olisi halukas osallistumaan haastatteluun. Mainitsin myös, että haastatteluun pystyisi osallistumaan joko yksin tai yhden hyvän kaverin kanssa. Kertoessani haastattelusta tytöt vaikuttivat kiinnostuneemmilta kuin pojat. Voidaankin kysyä, onko poikien vaikeampi osallistua tämän kaltaiseen haastatteluun vai kokevatko pojat kyseisen aiheen vieraaksi. Ainoastaan lyseon lukioista suostuttiin teemahaastatteluun. Tätä en kuitenkaan sinällään nähnyt ongelmana, koska sain lyseon peruskoulusta varsin käyttökelpoista aineistoa haastattelulomakkeidenkin kautta. Itse teemahaastattelut toivat lähinnä syvyyttä haastattelulomakkeiden tarjoamaan aineistoon. Kaiken kaikkiaan haastattelulomakkeita täytettiin 30 kappaletta, joista 10 oli tyttöjen täyttämiä ja 20 poikien täyttämiä. Joensuun lyseon lukiossa haastattelulomakkeita täytettiin 11 kappaletta, joista ainoastaan kaksi oli tyttöjen täyttämiä. Tämä selittyy sillä, että kyseisestä koulusta kahdeksan tyttöä osallistui teemahaastatteluun, jonka vuoksi he eivät täyttäneet haastattelulomakkeita. Joensuun lyseon peruskoulusta haastattelulomakkeita palautettiin 19 kappaletta, joista kahdeksan oli tyttöjen täyttämiä ja 11 poikien täyttämiä. Kaiken kaikkiaan tutkimukseen osallistui 18 tyttöä ja 21 poikaa eli yhteensä 39 henkilöä. Haastateltavien iät vaihtelivat 14 – 17 –vuoden välillä. Tämä olikin yksi merkittävimpiä kriteerejä haastateltavia valitessa, sillä haastateltavien tuli olla alle 18 –vuotiaita. Koska alle 18 –vuotiaat ovat alaikäisiä, eivätkä he näin ollen pääse esimerkiksi ravintoloihin illalla, eroaa heidän kaupunkitilankäyttönsä täysi-ikäisten tilankäytöstä. Täysi-ikäisyyden raja tarjosi hyvän rajapyykin, kun halusin rajata tähän tutkimukseen otettavien henkilöiden iän.

8.2 Analysoinnista tulkintaan

8.2.1 Aineiston käsittely ja sen analysointi

Keräämäni aineisto on laadullista aineistoa ja pyrin myös analysoimaan sitä laadullista menetelmää apuna käyttäen. Lähdinkin luomaan analysointia teemoittelun kautta. Teemoittamisessa on lyhyesti sanottuna kyse aineiston pelkistämisestä; sillä etsitään tutkimusongelman kannalta olennaisimmat asiat, jotka voidaan myöhemmin esittää kokoelmana erilaisia kysymyksenasetteluja (Moilanen & Rähkä 2001, 53; Eskola & Suoranta 1999, 176). Teemoittelua voidaan pitää myös suositeltavana analysointitapana, kun halutaan ratkaista jokin käytännön ongelma. Siten teemoittelussa saadaan esille erilaisia vastauksia ja tuloksia niihin kysymyksiin, joita on esitetty. (Eskola & Suoranta 1999, 179 – 180.)

Ennen varsinaista analysointia jouduin muokkaamaan keräämäni aineistoa sellaiseen muotoon, jotta sitä olisi mahdollista myöhemmin käsitellä lisää. Lähdinkin liikkeelle haastattelujen litteroimisesta. Tehtyäni haastattelut, litteroin ne alusta loppuun mahdollisimman tarkasti mutta kuitenkin niin, että jätin pois erilaiset äännähdykset, kuten yskimiset, huokaukset ja haukottelut. Tämän lisäksi en myöskään litteroinut joka kerta sellaisia sanoja, jotka toistuivat puheessa hyvinkin useasti. Tällaisia olivat muun muassa: ”niiku” ja ”tota”. Tämän tein, koska niiden pois jättämisellä ei olisi ollut vaikutusta itse analysointiin eikä kyseessä myöskään ole keskusteluntutkimus (ks. Nuolijärvi 1990). Muuten kuitenkin litteroin esimerkiksi puhekielen ilmaukset ja naurahdukset. Tämänkaltaisen aineiston litterointi koskee tässä tapauksessa luonnollisesti teemahaastatteluja, vaikka puhtaaksikirjoitin myös haastattelulomakkeiden vastaukset. Litteroinnin jälkeen tein eräänlaisen teemakortiston (ks. Eskola & Suoranta 1999, 154 – 155). Käytännössä tämä tapahtui siten, että teemahaastattelurungon pohjalta loin yhdeksän teemaa (ks. liite 3), jonka jälkeen poimin haastattelu kerrallaan kulloistakin teemaa koskevat tekstikohdat. Osaan teemoista tuli samoja tekstikatkelmia, koska useat tekstikatkelmat saattoivat viitata useampaan teemaan. Haastattelulomakkeita käsittelin samalla tavalla kuin teemahaastatteluja, vaikkakin haastattelulomakkeiden käsittely oli systemaattisempaa kuin teemahaastattelujen. Tämä johtui yksinkertaisesti siitä, että teemahaastatteluissa saattoi yhteen haastateltavan vastaukseen olla kätkeytyneenä useita eri teemoja, kun taas haastattelulomakkeissa ei tätä ilmennyt.

Kun olin luonut teemakortiston, aloin varsinaisesti analysoida itse aineistoa. Kävin jokaisen haastattelun yksitellen läpi ja samalla kirjasin ylös, kuinka antoisa kukin teema oli tutkimusongelman kannalta. En kuitenkaan tarkastellut aineistoa pelkästään teemoittain ilman, etten olisi huomioinut kunkin haastateltavan kohdalla myös muita teemoja. Pyrin toisin sanoen ottamaan huomioon myös haastateltavan aiemmat kommentit. En kuitenkaan pyrkinyt ensisijaisesti tyypittelemään aineistoa, jolloin olisin ryhmitellyt aineiston selviksi ryhmiksi samankaltaisia vastauksia (mt., 182). Käytyäni läpi koko aineiston, valitsin joukosta ne haastateltavat, joiden vastaukset kokonaisuudessaan tarjosivat eniten informaatiota tutkimusongelman kannalta. Tällaisia haastateltavia oli yhteensä 23 kappaletta, joista 15 oli tyttöjä ja kahdeksan poikia. Mainitunlaista valintaa jouduin suorittamaan nimenomaan haastattelulomakkeiden osalta, sillä monissa haastattelulomakkeissa ei kysymyksiin ollut vastattu juuri ollenkaan tai vastaukset eivät yksinkertaisesti antaneet mitään. Valittuja haastatteluja pyrin analysoimaan syvemmin ja luomaan teemoja niiden pohjalta. Kokonaisuudessaan myös muut haastattelut olivat analyysissä mukana, vaikka huomattavasti pienemmässä mittakaavassa. Tämän jälkeen ryhdyin analysoimaan teemoja niin, että teemat 1, 2 ja 3 analysoin yhtenä kokonaisuutena kuin

myös teemat 6, 7 ja 8. Muut teemat analysoin yksitellen. Analysoin aineistoani hyvin pitkälle Eskolan (2001) tarjoamien ohjeiden mukaan. En kuitenkaan pyrkinyt enkä halunnutkaan noudata niitä orjallisesti vaan sovelsin niitä tähän tutkimukseen sopiviksi.

Tässä työssä kursivoidut tekstinpätkät ovat otteita nuorten vastuksista ja haastatteluista. Niiden tehtävänä on elävöittää ja tukea muuta tekstiä. Haastattelulomakkeissa ei ollut nimiä, joten niitä siteeratessani olen ilmoittanut ainoastaan vastaajan sukupuolen ja iän. Teemahaastatteluissa sitä vastoin ilmoitan haastateltavan nimen, joka on kuitenkin joidenkin haastateltavien kohdalla keksitty. Sukupuolta en näissä otteissa mainitse, sillä sukupuolen voi helposti päätellä haastateltavan nimestä, vaikka se saattaakin olla keksitty. Iän ilmoittamista en myöskään näe tarpeellisena, sillä teemahaastatteluissa olleiden iät olivat joko 16- tai 17-vuotta.

Koska kyseessä on kvalitatiivinen tutkimus, ei tulosten yleistettävyydestä voida puhua samassa mittakaavassa kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Esimerkiksi Uusitalon mukaan laadullisessa tutkimuksessa tulisi puhua pikemminkin teoreettisesta tai olemuksellisesta yleistettävyydestä kuin tilastollisesta yleistettävyydestä. Ratkaisevaa ei näin ollen ole aineiston koko vaan itse aineistosta tehtävien tulkintojen syvyys ja kestävyys. (Eskola & Suoranta 1999, 67 – 68.) Yleistämisen logiikka on laadullisessa tutkimuksessa erilainen kuin määrällisessä tutkimuksessa (Sulkunen 1990, 271). Joensuulaisten nuorten kaupunkipelot onkin nähtävä omassa kontekstissaan eikä laajempaa yleistämistä ole välttämättä kovinkaan mielekäästä tehdä. Kyse on siis jossain määrin yleisen erityistapauksesta, kuten Varto (1992, 77) toteaa.

8.2.2 Tulkinnat osana tutkimusprosessia

Aineiston tulkinta on osa koko tutkimusprosessia. Tämän vuoksi en voikaan erottaa itse tulkintaa aineiston analysoinnista, sillä ne kulkevat käsi kädessä koko analysointiprosessin ajan. Laadullisissa menetelmissä tulkinta onkin olennainen osa kaikkia analyysin vaiheita. Sitä tapahtuu niin aineiston käsittelyssä sekä luokittelussa ja luonnollisesti myös itse varsinaisessa tulkinnassa. (Ehrnrooth 1990, 40.) Niin myös tässä tutkimuksessa, tulkinta on kietoutunut osaksi analysointiprosessia aina aineiston käsittelystä sen luokitteluun asti. Tästä syystä en pystykään erottamaan, mistä itse tulkinta alkaa ja mihin se loppuu.

Eskolan ja Suorannan (1999, 146) mukaan laadullisen aineiston analyysia ja tulkintaa voidaan tehdä kahdesta eri lähtökohdasta: tiiviisti itse aineistosta käsin tai niin, että aineisto on teoreettisen ajattelun lähtökohta, apuväline tai lähtökohta tulkinnoille. Näistä ensimmäistä kutsutaan niin sanotuksi grounded –malliksi. Kyseistä mallia pidetään erityisesti kvalitatiivisen tutkimuksen metodina, jonka pyrkimyksenä on samalla kehittää teoriaa induktiivisesti,

suoraan aineistosta käsin. (ks. Corbin & Strauss 1990, 24.) Itse en kuitenkaan lähde tekemään tulkintoja tämän mallin pohjalta vaan aineisto toimii minulle yhtäältä teoreettisen ajattelun apuvälineenä ja toisaalta lähtökohtana tulkinnoille. Aineisto ja teoria kulkevat siis koko tutkimusprosessin ajan käsi kädessä. Tämän vuoropuhelun kautta pyrin myös luomaan tulkintoja itse aineistosta.

En ole vapaa omasta esiyymmärryksestäni ja olettamuksistani. Esimerkiksi merkitysten tutkimisessa ongelma on usein se, että asioiden suhde toisiinsa synnyttää merkityksiä. Siten tutkija suhteuttaa tutkimansa asiat eri tavoin erilaisten oletusten ja intressien seurauksena. Tämä taas johtaa erilaisten tulkintojen syntymiseen. (Moilanen & Räihä 2001, 50.) Tulkinnat ovat nimenomaan minun tulkintojani niiden teoreettisten käsitteiden ja lähestymistapojen kautta, joita käytän. Tulkintani on siis nähtävä suhteellisina; muunlaisten käsitteiden ja lähestymistapojen käyttö antaisi todennäköisesti erilaisen kuvan käsittelemästäni temasta.

9. KAUPUNKIPELOT NUORTEN KOKEMINA

9.1 ”Kun itelle ei oo sattunut ikinä mitään”

J(ussi).S(emi): Pelkäisit sä ite liikkua täällä Joensuussa?

Simo: En suorastaan pelkää, mutta ku en mielelläni liiku esimerkiks nimenomaan keskustassa esimerkiks viikonloppuiltasi ja Rantakylässäki mielummin tulee sit liikuttua näitä isompia väyliä pitkin, et en tiää onko se liikaa varovaisuutta sitte vai.

*

Veera: kun itelle ei oo sattunu ikinä mitään ni ei sitä osaa silleen mitään pelätä.

**

Pelkäätkö itse liikkua Joensuussa? Mistä luulet sen johtuvan?

En, koska ei koskaan sattunut itselle tai kavereille mitään. (Poika, 16v.)

En pelkää. Kenties siksi, että minun kohdalleni ei ole sattunut mitään. Tai kavereilleni. (Tyttö, 15v)

Kaupunkipelkojen ollessa kyseessä liikutaan hyvin yksilöllisellä tasolla. Pelkästään edellä antamieni esimerkkien pohjalta on helppo huomata, että pelon määrittely on suhteellisen hankalaa jopa yksilölle itselleen. Kaupunkipelot voivat olla melko lieviä tai mahdollisesti tiedostamattomia niin, ettei yksilö kutsu tunnettaan peloksi. Tämänkaltaiset tunnetilat ajatellaankin varuillaanolona ja varovaisuutena, jonka vuoksi niitä pidetään tavanomaiseen kaupunkikäyttäytymiseen kuuluviksi. (Koskela 1994, 27.) Varovaisuutta ja varuillaanoloa onkin jokseenkin vaikeaa, ja kenties tarpeetontakin, erottaa itse kaupunkipelosta. Yhteistä niille on kuitenkin se, että ne rajoittavat tilan käyttöä, kuten olen jo aikaisemmin osittain maininnut. Monet nuo-

rista ilmaisivat, etteivät he suoranaisesti pelkää liikkua Joensuussa. Tietyt paikat ja alueet saavat kuitenkin heidän mielissä negatiivisen leiman, jonka vuoksi niitä pyritään välttelemään. Olisi siis yksioikoista todeta, että nuorelle tietyn alueen ollessa ”ällöttävä”, hän pelkäisi kyseistä aluetta. En ole siis lähtenyt tulkitsemaan tämänkaltaisia ilmauksia peloksi, sillä uskon vastenmielisyyden syiden selittyvän myös muillakin kuin peloilla.

Teemahaastattelujen ja haastattelulomakkeiden vastausten pohjalta oli merkittävää huomata, että useat nuoret saattoivat mainita, etteivät he pelkää liikkua Joensuussa, mutta myöhemmin he kuitenkin totesivat pelkäävänsä jotain tiettyä asiaa, kuten esimerkiksi skinejä. Pelolla on siis vaikutusta nuorten tilan käyttöön, jonka kautta voidaan myös ajatella, että ”normaali” varovaisuus toimii samalla alkujuonteena peloille (ks. mt.). Monet nuoret myös totesivat, etteivät he pelkää liikkua Joensuussa, koska ”itselle tai kavereille ei ole tapahtunut koskaan mitään”. Kaupunkipeloilla on siis näin ollen olemassa myös kokemuksellinen aspekti. Esimerkiksi Koskela (1997c, 312 - 315) omassa tutkimuksessaan huomioi, että naisten pelot saavat usein alkunsa pelottavien tilanteiden tai elinolosuhteiden muutosten kautta. Kaupunkipeloissa on siten kyse myös vaaran tiedostamisesta; sen tajuamisesta, että myös itse voisi olla väkivallan uhrina.

9.2 Pelokkaita tyttöjä ja rohkeita poikia?

Tyttöjen ja poikien pelko on erilaista. Ei voida kuitenkaan yleistää, että kaikki naiset olisivat pelokkaita tai kaikki miehet olisivat rohkeita; pojat voivat myös pelätä ja tytöt olla rohkeita siinä missä pojatkin. (ks. Karisto & Tuominen 1993, 43.) Joensuulaiset tytöt ja pojat puhuivat kaupunkipeloista eri tavoin. Siitä huolimatta nuorille – niin tytöille kuin pojillekin – kaupunkipeloissa oli puheiden ja vastausten perusteella pohjimmiltaan kyse yksinomaan väkivallan pelosta. Vaikka suurin osa pojista ei maininnut pelkäävänsä, mukaan mahtui myös niitä, jotka pelkäsivät. Poikiin verrattuna tytöt vaikuttivat olevan pelokkaampia, vaikka määrällisiä vertailuja sukupuolten välillä on suhteellisen hankalaa tehdä. Merkittävämpää on puhua kaupunkipeloista laadullisessa mielessä.

Tytöillä pelko on sidoksissa vahvasti liikkuminen – seisoskelu –erotteluun. Tytöille liikkuminen öisessä kaupunkitilassa oli ensiarvoisen tärkeää, sillä tätä kautta he kokivat olevansa enemmän turvassa kuin paikalleen pysähtyneenä. Kadulla ei voi seisoskella ilman, että ottaisi kantaa tilan sukupuolisuuteen. Esimerkiksi seksuaalinen häirintä kertoo, kuinka miehillä on enemmän valtaa ja kykyä hallita julkista tilaa. Tämä tekeekin naisista ja tytöistä tilan määrittämisen ja haltuunoton suhteen ’tilapuolia’. (Koskela 1997a, 81.) Tästä näkökulmasta voidaan ajatella, että ollessaan öisessä kaupunkitilassa tytöt ovat ”pakotettuja” liikkumaan eikä heillä

näin ole samanlaista mahdollisuutta valita seisomisen ja liikkumisen välillä kuin pojilla. Eri-tyisesti yksin seisoskelu koettiin tyttöjen keskuudessa ongelmallisena. Tämä taas saattoi mahdollistaa humalaisten miesten lähentelyt, jonka vuoksi monet tytöistä suhtautuivatkin humalaisiin miehiin varauksellisesti ja osa tytöistä mainitsi pelkäävänsä heitä. Kaikenlainen seksuaalinen häirintä, niin fyysinen kuin myös ei-fyysinen, voi olla naisille tai tytöille tilanne, jossa he tuntevat kykenemättömyytensä hallita tapahtumien kulkua (Honkatukia 2000, 162). Tytöt kokivatkin humalaiset miehet arvaamattomiksi, jonka vuoksi heidän oli vaikea arvioida, mitä humalassa olevien miesten ”päässä liikkuu”, kuten eräs tyttö totesi. Joensuulaisten tyttöjen kaupunkitila on siis nähtävä paradoksaalisena tilana (ks. Rose 1993, 137 - 160). Käsitteellisesti tytöt ovat naissukupuolena osa miehistä käsitejärjestelmää, jonka vuoksi he joutuvat myös toimimaan sen puitteissa. Konkreettisella tasolla joensuulaisten tyttöjen ruumis on rakentunut miehisen katseen kautta, jonka takia useat tytöt pyrkivät herättämään mahdollisimman vähän huomiota liikkessaan tai oleskellessaan kaupunkitilassa. Rajojen ylitykset, niin käyttäytymisen kuin pukeutumisen kautta, ovat samalla myös maskuliinisen kaupunkitilan kyseenalaistamista. Tyttöillä kaupunkipelot eivät ole yhtä vahvasti paikkoihin sidottuja kuin pojilla. Tästä syystä tyttöjen on huomattavasti poikia vaikeampi paikantaa paikkoja tai alueita, joissa pahoinpidellyksi joutumisen riski olisi erityisen suuri. Karisto ja Tuominen (1993, 41 - 42) ovatkin todenneet, että miesten tyypilliset väkivaltaepisodit ovat suhteellisen hyvin ennustettavissa, jonka vuoksi miesten on helpompi kiertää ne paikat, joissa pahoinpidellyksi joutumisen riski on suuri. Sitä vastoin naisten on heidän mukaansa huomattavasti vaikeampi määrittellä turvallisia paikkoja ja tilanteita, koska läheinenkin henkilö voi olla uhka naisen turvallisuudelle. Valentine (1992, 22) tosin väittää, ettei naisten pelko ole kuitenkaan aspatiaalista, sillä myös naiset luovat mielikuvia tietyn tyyppisistä paikoista, joissa on muita paikkoja suurempi riski joutua pahoinpidellyksi. Tästä huolimatta joensuulaisille tytöille Joensuun kaupunkitila hahmottuu läpinäkyvänä, jossa on vaikea hahmottaa ja paikantaa vaarallisia tilanteita ja paikkoja. Tämä taas näkyy monen tytön kohdalla varovaisuutena tai liikkumisen rajoittamisena.

Vaikka tytöt osoittautuivat pelokkaimmaksi kuin pojat, niin on kuitenkin syytä kysyä, miksi jotkut pojat pelkäävät liikkua Joensuussa? Monet tytöistä uskoivat, että pojilla on suurempi todennäköisyys joutua pahoinpitelyn kohteeksi kuin tytöillä etenkin, jos poika käyttäytyy tai pukeutuu ”normaalista” poiketen. Poikkeavan näköinen poika voi olla uhka myös tyttöjen turvallisuudelle, jos he liikkuvat samassa ryhmässä.

J.S: Kun porukassa liikutte, ni tuoks se turvallisuuden tunnetta, jos siinä on jotain poikia mukana? Vai onks se päinvastoin?

Hanna: No, em mä tiä. Joskus o, taino. No, jos on vähänki poikkeavamman näköne, ni silleen et ulkonäöltään huomiota herättävämpi, ni sitten on vähän semmonen olo: et joo et ei kaa vaan taas joku tuu taas haastaa.

Liisa: No ei ainakaan tytöille oo mitenkää silleen oo [turvaton], mut jos on miespuolinen ja vähänki eri näköne ni sitten voi olla ehkä enemmänki tällasia rasistisia.

J.S: Eli se on sitten turvaton lähinnä semmosille sanotaanko miespuolisille henkilöille?

Molemmat: Joo.

Liisa: Ainaki ku mejän kavereita kattoo ni varmaa kaikki.

Anna: Nii.

Poikien keskuudessa ei poikkeavuutta sallita samalla tavalla kuin tyttöjen keskuudessa. Ryhmästä poikkeaminen on myös uhka omalla turvallisuudelle. Esimerkiksi Gordonin, Hollandin ja Lahelman (2000, 131) tutkimuksessa kävi ilmi, että erilaisuus on nuorille vaarallista. Tämän vuoksi samanlaisuus muiden nuorten kanssa tarjoaakin heille turvallisuutta. Useat joensuulaiset pojat totesivat, ettei ole mitään syytä pelätä, jos ei ole poikkeavan näköinen. Ei siis pelkästään tyttöjen kohdalla vaan myös poikkeavasti pukeutuvat ja käyttäytyvät pojat voivat kokea tilan paradoksaalisena. He ovat yleisesti hyväksytyjen normien ”sisällä”, mutta samanaikaisesti he kuitenkin saattavat tuntea itsensä ulkopuoliseksi. Kaupunkitila voikin olla poikkeavasti käyttäytyville ja pukeutuville pojille yhtä lailla vankilamaista tilaa, jossa heillä on tunne jatkuvan tarkkailun alla olemisesta, samoin kuin joillekin tytöille. (ks. Rose 1993, 137 – 160.)

Julkinen tila ei ole kaikille julkista ja vapaata. Olisi siis liian yksioikoista todeta, että pelkästään naiset ja tytöt olisivat ’tilapuolia’, Koskelan (1997a) käyttämää termiä lainatakseni, sillä yhtä lailla myös pojat voivat olla tilan määrittämisen ja hallinnan suhteen vajavaisia. Omalla pukeutumisellaan niin pojat kuin myös tytötkin viestittävät omaa identiteettiään. Tyyli voidaan siten myös nähdä tilan tuottajana (ks. Koskela 1997a, 81 - 83) ja samalla se voi myös tuottaa pelkoa. Esimerkiksi eräs 16 –vuotias poika totesi pelottavan paikan olevan sellainen, jossa on paljon vihamielisiä ihmisiä, ja jotka eivät pidä hänen vaatetuksestaan. Vaikka kyseinen poika ei maininnut, millainen tämä mainittu paikka muuten olisi, korostaa hänen kommenttinsa hyvin tyylin merkitystä kaupunkitilojen ja –pelkojen luonnissa. Koska tyyli voidaan nähdä myös identiteetin tuottajana, voivat myös monet seksuaalisiin vähemmistöihin kuuluvat ihmiset tuntea olonsa turvattomaksi julkisessa tilassa (Koskela 1997a, 82; ks. Myslik 1996). Tila, jossa joka päivä elämme, ei siis ole viatonta vaan siihen on kietoutuneena monimuotoista sosiaalisen ja psyykkisen vallan sekä subjektiivisuuden dynamiikkaa (Rose 1993, 37). Tämän seurauksena poikkeavasti pukeutuvat ja käyttäytyvät pojat voivat hakeutua samanlaisiin

ryhmiin, joka ei kuitenkaan poista sitä, etteivätkö tämänkaltaiset pojat joutuisi olemaan julki-
sessa tilassa enemmän varuillaan, ja kenties peloissaan, kuin muut saman sukupuolen nuoret.
Monet pojat pelkäsivät skinejä¹, jota taas ei tyttöjen kohdalla juurikaan esiintynyt. Harinen,
Heikkilä ja Hyvönen (2001, 161) toteavatkin keräämänsä lehtiaineiston pohjalta, että skinion-
gelma ei koskettanut vuosina 1995 ja 1998 pelkästään pakolaisia ja maahanmuuttajia vaan
myös ”tavalliset” ihmiset pelkäsivät. Rasismi ja suvaitsemattomuus on osa joensuulaisten
nuorten arkea, ainakin Anne-Mari Keskiälön (2001) tutkimuksen mukaan. Hän (2001, 174)
toteaakin, että maahanmuuttajat nähdään nuorten arjessa usein uhkaksi eikä heitä myöskään
haluta hyväksyä osaksi ”meidän porukkaa”. Tutkimukseni haastattelujen perusteella rasismi ja
suvaitsemattomuus ei kuitenkaan ilmene yksinomaan ulkomaalaisvastaisuutena vaan kyseessä
on paljon monimuotoisempi ja samalla myös entistä näkymättömämpi ilmiö.

*J.S: Mitäs mieltä te ootte, ku Joensuuta on sanottu tämmöseks skinikaupungiks? Ni onks
teijän mielestä sit täällä paljon niitä?*

*Hanna: Minun mielestä se on jotenki ku ennen ne oli jotenki silmään pistäviä, ku ne oli
just sillä tavalla pukeutuneita. Mutta nyt tuntuu et ne on silleen niiku soluttautunu.*

*Emma-Lotta: Ni, ei mun mielestä tää silleen mitenkää skinikaupunki tai silleen oo, mi-
tenkää poikkeavan paljon sitä rasismia.*

*Hanna: Mut miusta tuntuu et se on silleen siirtyny siitä ydinporukasta semmosiin us-
seempii et siellä on sit pari tyyppiä kaikissa, et ne ei enää pukeudu silleen et niitä tuo-
mitaan suoraan silleen skineiks, mutta siitä huolimatta niillä on silleen rasistisia mieli-
piteitä.*

*Emma-Lotta: Nii, siitä on tullu sellasta arkipäivän rasismia, että on semmosia tavallisia
ihmisiä, jotka on sit tosi semmosia. Ei siitä ulkonäöltä voi enää kertoa.*

Hanna: Siis just semmoset pilottityypit on vähentyne.

Symbolleilla onkin oma roolinsa skineille. Symbolien kautta skinit osoittavat olevansa äärioi-
keistolaisia ja kansallismielisiä rasisteja sekä kannattavansa kansallissosialistisia aatteita. Ski-
nien symbolit ovat myös osa provokaatiota, jonka kautta he haluavat haastaa valtakulttuurin ja
ympäröivän yhteiskunnan. (Puuronen 2001b, 45.) Vaikka skinit tuotiinkin esille monissa vas-
tauksissa turvattomuuden lisääjinä, ei heitä voida pitää ainoana uhkana yleiselle turvallisuus-

¹ Joensuulaiseen katukuvaan skinit ilmaantuivat 1990-luvun alussa. Tätä ennen, vuosina 1987-89, talojen sei-
niin oli jo kirjoitettu iskulauseita, joissa pakolaisia kehoitettiin palaamaan takaisin. Ensimmäiset tappelut skinien
ja pakolaisten välillä, jotka johtivat syytöksiin, tapahtuivat keväällä 1991. Keväällä 1993 noin 20 hengen vah-
vuiseksi kasvanut skiniryhmä järjestäytyi Suomen Isänmaalliseksi Liikkeeksi. Yhdistyksen perustajajäsenet
olivat syntyneet vuosien 1972 ja 1976 välisenä aikana. Pakolaisten vastustaminen jatkui kevään 1993 ja kevään
1994 välisenä aikana väkivaltaisina yhteenottoina. Skiniryhmään liittyi vuoden 1994 keväällä kymmeniä 12 – 17
-vuotiaita koululaisia, jotka olivat syntyneet vuosien 1977 ja 1982 välisenä aikana. Nämä henkilöt muodostivat
skinien toisen sukupolven Joensuussa. Nuorisotaloilla ja kouluissa on ilmeisesti tällä hetkellä nousemassa joen-
suulaisskinien kolmas sukupolvi, joilla ei kuitenkaan ole samalla tavalla skineille tyypillisiä ulkoisia tunnus-
merkkejä kuin aiemmilla sukupolvilla. Skineyden nousulle ja olemassaololle Joensuussa on lähes mahdotonta
löytää yksittäistä selitystä. Skineydessä kietoutuvat yhteen yksittäisiin henkilöihin liittyvät tekijät ja laajat yhe-
teiskunnalliset sekä kulttuuriset prosessit. (Puuronen 2001a, 17 – 20, 31.)

delle. Teemahaastatteluissa tuli esille, että rasismia ja suvaitsemattomuutta ei voi yleistää pelkästään skineihin vaan sitä ilmenee myös ei-skinien taholta. Osa nuorista näki, että yleinen suvaitsemattomuus on osa niin sanottua ”itäsuomalaista junttikulttuuria”, johon heidän mukaansa kuuluu osittainen takapajuisuus ja yleinen tietämättömyys. Nuorten puhuessa ”itäsuomalaisesta junttikulttuurista” on puheessa läsnä eräänlainen ”peräkylä” -tematiikka, kuitenkin ainoastaan kansallisella tasolla. Kyseessä on siis eräänlainen maantieteellinen metafora, jonka mukaan joensuulaiset ovat maantieteellisesti syrjässä suurista keskuksista, ja jota samanaikaisesti leimaa joensuulaisten yleinen tietämättömyys. (vrt. Suurpää 2001, 8.) Tämä voidaan nähdä myös provinsialismina, joka taas ilmenee keskuksen ja periferian välisen hegemoniasuhteen kautta (ks. Lehtinen & Rytteri 1998, 29; ks. myös Entrikin 1991, 68 - 78). Tämän suhteen myötä periferia mallintuu keskuksen ja sen käyttämien määritysten mukaan. Tämänkaltainen ajattelumalli lähenee samalla myös paradoksaalisen tilan käsitettä. Siihen suhteutettuna Joensuu ja samalla koko Itä-Suomi on osa sitä käsitejärjestelmää, jonka määrittäminen tapahtuu jossain muualla kuin tämän alueen sisällä. Esimerkiksi Pohjois-Karjala joutuu toimimaan ulkoapäin luotujen määritelmien mukaan. Voitaisiin ajatella, että joensuulaiset nuoret näkevät oman kotikuntansa ja samalla koko Itä-Suomen lähinnä eteläisten kasvukeskusten kautta. Nämä muodostavat eräänlaisen ”mittatikun”, joka saa koko Itä-Suomen näyttämään ”takapajulana”. ”Peräkylä” –metafora on samalla myös historiallinen tilanne, jonka monet muut Suomen alueista ovat nuorten mielestä jo ohittaneet. Tähän historialliseen tilanteeseen kuuluukin monokulttuurisuus, ja siten maahanmuuttajien vähäinen määrä sekä yleinen suvaitsemattomuus. (ks. myös Suurpää 2001, 8.)

J.S: Mitäs te ootte mieltä? Onks tää Joensuu mitenkä turvattomampi kaupunki, ku just sit jotkut muut kaupungit Suomessa?

Hanna: Em mie, mie en kyllä hirveesti tiää, mut varmaan mitä isompi kaupunki ni sitä vaarallisempi toisille silleen.

Emma-Lotta: Sitä enemmän siellä on sellasia paukapäitä, jotka haluais hakata toisia tai tehä muuta pahhaa.

Hanna: No, onhan täällä Itä-Suomessa kuitenkin vähä junttikulttuuri ja siihen kyllä liittyy semmone aggressiivisuus ehkä enemmän ku jossain Turussa tai Vaasassa tai jossain.

Emma-Lotta: Tai mulle oli ainaki ihan yllätys, ku mie kävin Helsingissä ku sitten mie olin siellä rautatieasemalla joskus keskellä yötä ja ei siellä musta ollu silleen yhtään pelottavaa.

Hanna: Mie, mie ainaki pelkään enemmän Helsingissä sillee just ku o joku Herttoniemi ja joku Pohjois-Haaga, et ei siellä keskustassa oikeestaan, ku on hyvin valvottu. Mut sit ku mennään vähäki enemmän silleen lähiöihin ja niiku juna-asemat vaikka Pohjois-Haagassa, ni sinne ei kyllä kannata mennä yksinään.

Emma-Lotta: Niin no ei kyllä Jyväskylää o silleen kauhee turvato olo, ku aika samanlaista täällä o.

Yleisellä suvaitsemattomuudella onkin yhteys poikkeavuuteen. Pojat joutuvat määrittelemään tyttöjä useammin ”normaaliuden” rajoja suhteessa muihin nuoriin, joka tapahtuu usein juuri pukeutumisen ja oman käyttäytymisen kautta. Tämä ei kuitenkaan poista sitä, etteivätkö myös tytöt suojaisi itseään pukeutumisella. Esimerkiksi koulussa housujen käyttäminen tarjoaa tyttöjen kohdalla suojan seksuaaliselta häirinnältä (Gordon ym. 2001, 170). Tästä huolimatta pojat pystyivät tyttöjä helpommin ennalta näkemään väkivaltilanteet, jonka vuoksi pojilla uhkaavat tilanteet eivät ole samalla tavalla naamioituneena yksityiseen tai julkiseen tilaan kuin tytöillä. Pojat voivatkin tyttöjä helpommin paikantaa pelottavat paikat ja alueet, joka samalla myös mahdollistaa vapaamman liikkumisen kaupunkitilassa.

10. PELKO TILASSA

10.1 Syrjäisten paikkojen kauhua

Tässä luvussa käsittelen sitä ympäristöä, jota nuoret kokevat valoisaan¹ aikaan. Valoisaan aikaan koetussa ympäristössä pelottavat paikat muodostuvat lähinnä niiden syrjäisyyden kautta. Syrjäisyys ei ole kuitenkaan pelkkää syrjäisyyttä arkipäiväisistä toiminnoista vaan se on myös marginaalisuutta, joka on muodostunut sosiaalisen todellisuuden pohjalta. Shieldsin (1991, 4) mukaan marginaalisten tilojen ja paikkojen sosiaalinen määrittely on kietoutunut osaksi niiden sosiaalisten toimintojen, käytäntöjen ja ideoiden kategorisointia, jotka mielleltään osaksi marginalisoitua kulttuuria. Esimerkiksi vanhusten näkökulmasta julkinen tila näyttäytyy usein nuorille kuuluvaksi, jonka vuoksi vanhukset saattavat vähentää siellä liikkumistaan (Pain 1997, 120). Joillekin vanhuksille nuorisokulttuuri saattaa näyttäytyä marginaalisena, jonka vuoksi öinen kaupunkitila runsaine nuorisoryhmineen voikin rakentua vanhuksille marginaalisena paikkana, ja joka samalla on myös pelottava. Syrjäisyys on riippuvainen näkökulmasta, josta käsin sitä tarkastellaan.

Tässä tutkimuksessa tarkastelen syrjäisyyttä ja siihen liittyvää pelkoa Peircen kehittämän merkkityyppien kautta (ks. kuva 2). Tässä yhteydessä käsittelen siis merkkejä suhteessa objektiinsa, joka tuli jo osittain esille kuvasta 1. Fyysisen maailman olio, kuten tässä tapauksessa nuorten kohdalla omaksuttu syrjäinen paikka, voi toimia pelkoreaktion aiheuttavana merkkinä. Fyysinen tila merkkinä voidaan luokitella ikoniksi, indeksiksi tai symboliksi. Ikoni-

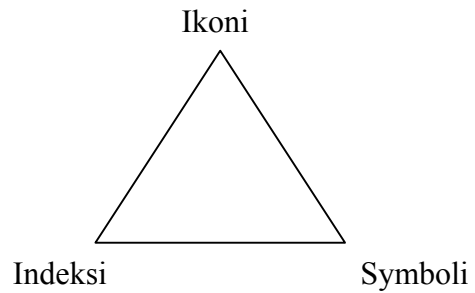
¹ Vaikka Suomessa kesällä yöt ovat valoisia, tarkoitan valoisalla ajalla tässä yhteydessä lähinnä päiväsaikaa.

tyyppinen merkki voi olla objektinsa mahdollisimman suora kuva, kuten esimerkiksi kartta tai naishahmot miesten vessojen ovissa. Ikoni muistuttaa siten kohdettaan. Indeksi-tyyppisellä merkillä on myös suora kytkös todellisuudessa olevaan kohteeseen. Esimerkiksi savu viittaa tuleen ja nuha vilustumiseen. Symboli-tyyppisen merkin yhteys kohteeseen on taas epäsuorempi kuin ikoni- ja indeksi-tyyppisten

merkkien, sillä sen yhteys kohteeseen perustuu sääntöön, tapaan tai sopimukseen. Tässä tapauksessa esimerkiksi syrjäisen paikan graffitit voivat yhdelle merkitä rikollisuutta, kun taas toiselle ne voivat olla kaunista taidetta. Tämänkaltainen merkki saattaa toimia myös edellisiä merkkejä tehokkaammin pelon synnyttäjänä. (Fiske 2000, 70 – 72; ks. Karisto & Tuominen 1993, 88 – 90; ks. myös Koskela 1997b, 13.) On kuitenkin huomioitava, että todellisuudessa on harvoin merkkiä, joka olisi puhtaasti pelkästään symboli, ikoni tai indeksi. Ne esiintyvät useimmiten toisiinsa sekoittuneina. (Tarasti 1990, 30.)

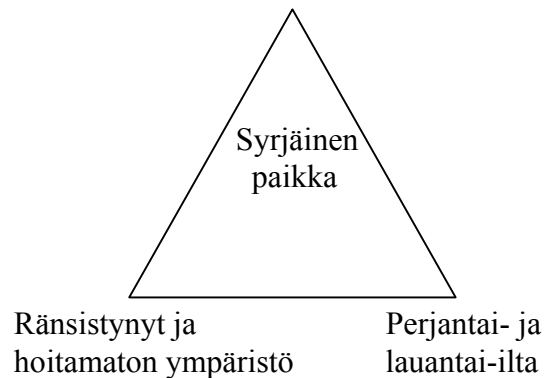
Joensuulaisille nuorille syrjäinen paikka saattaa olla esimerkiksi jonkin syrjässä oleva kuja. Tämänkaltainen kuja ei välttämättä sijaitse kovinkaan kaukana heidän arkipäiväisestä ympäristöstään, vaan se voi olla jokin tietty kuja esimerkiksi keskustan alueella. Nuorten kohdalla syrjäinen paikka leimattiin usein paikaksi, jossa ”on paljon humalaisia nuoria riehumassa”, kuten eräs nuori asian ilmaisi. Riehuvat humalaiset nuoret toimivat siis

pelon ikonina, joka samalla saattaa nuorelle merkitä mahdollisuutta joutua pahoinpitelyn kohteeksi. Syrjäisten alueiden ja paikkojen pelottavuus ei kuitenkaan ollut yksinomaan humalaisten ihmisten varassa vaan syrjäisiä paikkoja leimasi myös ränsistynyt ja hoitamaton ympäristö. Tämänkaltainen ympäristö voi toimia nuorelle merkkinä siitä, ettei kyseinen alue ole julkisen valvonnan piirissä, jonka vuoksi siellä voi myös joutua helpommin rikoksen uhriksi. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että pelon tunnusmerkkejä olisi pelkästään heikosti toimeentulevien ihmisten asuinalueilla vaan niitä voi olla yhtä lailla joka puolella kaupunkia (Ilmonen

Kuva 2. Piercen merkityyppiluokat (Fiske 2000, 71).

Riehuvat humalaiset nuoret

Kuva 3. Syrjäisen paikan pelottavuus Piercen merkityyppiluokkiin sovellettuna.

1993, 38). Syrjäinen paikka tai alue ei kuitenkaan aina leimautunut pelottavaksi. Tähän vaikutti viikonpäivä. Esimerkiksi perjantai- ja lauantai-iltaisain syrjäiset kujat symbolisoivat nuorille paikkaa, jossa saattaa liikkua ”kummallista porukkaa” ja jossa samalla saatetaan käyttää alkoholin ohella myös huumeita. Arkipäivien vaihtuminen viikonlopuksi merkitsi syrjäisille alueille ja paikoilla myös symbolisen roolin muuttumista nuorten mielessä; enää ne eivät ole mitä tahansa arkipäivän rutiineista syrjässä olevia paikkoja vaan pelolla latautuneita tiloja.

Arkipäivän vaihtuminen iltaan muuttaa paikkojen luonnetta niin funktionaalisella kuin sitä myöten myös symbolisella tasolla. Esimerkiksi arkipäivänä jokin tietty syrjäinen kuja voi olla yksi kuja muiden kujien joukossa. Arkipäiväisten toimintojen lakatessa tämä samainen kuja vähenee ihmisistä ja sen käyttäjäkunta myös vaihtuu. Kyseisestä kujasta voi sitä myöten tulla joidenkin nuorisoryhmien kuja, joka samalla näyttäytyy muille nuorille pelottavana nimenomaan siellä olevien ihmisten vuoksi. On kuitenkin huomioitava, että syrjäiseen paikkaan tulevat nuorisoryhmät eivät välttämättä menisi sinne valoisaan aikaan, jonka vuoksi pimeydellä on näin ollen oma roolinsa syrjäisen paikan pelottavuuden kannalta. Vaikka syrjäisen paikan pelottavuus on sosiaalisen ympäristön tuotetta, on myös huomioitava se tosiasia, että pelkojen tila on myös suhteellista (ks. Koskela 1994, 29). Syrjäisten paikkojen pelottavuus ei siis nouse ainoastaan materiaalisen ympäristön pohjalta vaan myös sosiaalisen ympäristön kautta. Onkin siis nähtävä, että pelko syrjäisiä paikkoja kohtaan on tulosta materiaalisen ja sosiaalisen ympäristön yhteenkietoutumisesta.

J.S: Miten te luonnehtisette yleensä semmoista pelottavaa paikkaa, et mitä sinne kuuluu? Minkälainen on teidän mielestä pelottava paikka?

Hanna: No, siellä on pimmeetä eikä siellä oo mittään semmosta auki olevaa paikkaa ja sit siellä on silleen vähä kummasti käyttäytyviä tyyppejä ja sitten bussit ei kule ja eikä oo mittään kioskeja.

Emma-Lotta: Ja sitten semmonen vähä ränsistyny ympäristö, ettei mittään uusinta aluetta.

Hanna: Semmosta niiku, ei hoidettu paikka.

Emma-Lotta: Nii. Semmonen vähä unohduksissa oleva.

*

Millainen on mielestäsi pelottava paikka?

Sellainen joka on syrjässä ja jossa on paljon humalaisia nuoria.(Poika, 16v.)

Tietty joku syrjäkuja joskus perjantai-iltana. Siel joskus aina riehutaan, mutta itse en niissä paikoissa oleskele.(Poika, 15v.)

Pimeä, kolkko, likainen ja ahdas. (Tyttö, 15v.)

Syrjäinen, pimeä, kaukana asutuksesta. (Poika, 16v.)

10.2 Valon lapset

Pimeys¹ muuttaa tilan luonnetta. Nuorille pimeys ei muuttanut tilaa yksinomaan materiaalisesti vaan myös sosiaalisesti. Pimeys olikin merkittävin tekijä pelottavien tilojen synnyssä joensuulaisten nuorten keskuudessa, kuten edellä olen jo osittain maininnut. Pimeyteen liittyi myös vahvasti huvittelukaupungin teema. Huvittelukaupunki tuo mukanaan erilaiset pelot ja uhkakuvat. Pelot eivät ole kuitenkaan eri sukupuolille samanlaisia, sillä esimerkiksi miehet voivat joutua pahoinpitelyn kohteeksi ”kapakkakansan” tullessa keskustaan. Naisille sitä vastoin pelottavimmat hetket voivat syntyä öisen kaupungin autioitumisen myötä. (Koskela & Tuominen 1995, 75.) Huvittelukaupunki ei joensuulaisille nuorille liity yksinomaan virallisiin juhlapäiviin, kuten vapunaattoon ja uudenvuodenaattoon, tai Joen yöhön², vaan huvittelukaupunki tulee nuorille todeksi joka perjantai- ja lauantai-ilta.

Tarkastelen aluksi, kuinka pimeys muuttaa paikkojen luonnetta sosiaalisesti. Nuoret näkivät usein, että pimeässä kaupunkitilassa on paljon ”epämääräistä väkeä”, johon kuuluvat alkoholin ohella myös huumeet. Alkoholi ja huumeet nähtiin taas ongelmana nimenomaan väkivallan kannalta. Osa nuorista liittikin väkivallan esiintymisen osaksi suomalaista alkoholin käyttöä. Pimeä kaupunkitila voidaan nähdä samalla myös väkivallan tilana. Nuorten kohdalla nimenomaan tuntemattomaan kohdistuva väkivalta on eniten pelätty väkivallan piirre (Pajuoja 1991, 143). Tästä näkökulmasta katsottuna ei siis pelko ”epämääräistä väkeä” kohtaan näytä kovinkaan kummalliselta. Pimeyden seurauksena erityisesti tytöt pelkäsivät yksin liikkumista. Juurikaan päivällä ei yksin liikkumisen pelkoa esiintynyt, koska monet tytöistä kertoivat, että päiväsaikaan on enemmän ihmisiä näkemässä. Koska tyttöjen on poikia vaikeampi erottaa turvallisia tilanteita turvattomista, kokevat tytöt edellä mainitut ”epämääräiset ihmiset” suurempana uhkana turvallisuudelle kuin pojat (Karisto & Tuominen 1993, 41). Tätä ei tule kuitenkaan nähdä pelkästään siten, että pimeys vähentäisi näkyvyyttä ja nostaisi todennäköisyyttä joutua odottamattoman hyökkäyksen kohteeksi. Pikemminkin pimeys muuttaa julkisen tilan luonnetta miesvaltaiseksi. (Valentine 1989, 388.) Tytöt, ja myös pojat, määrittivät edellä mainitut ”epämääräiset ihmiset” juuri miehiksi, erityisesti humalassa oleviksi miehiksi. Ei ainoastaan tytöt vaan myös osa pojista kokivat ”epämääräiset ihmiset” pelottaviksi. Pimeä kaupunkitila oli siis pojille yhtä lailla väkivallan tilaa kuin tytöille, vaikkakin eri tavalla.

¹ Vaikka Suomessa osan vuodesta illat ja yöt ovat valoisia, tarkoitan pimeällä kaupunkitilalla tässä yhteydessä ilta- ja öiseen aikaan koettu kaupunkitilaa.

² Joen yö on eräänlainen taiteiden yö, jota vietetään joka vuosi elokuun lopussa pääasiallisesti keskustassa.

J.S: Miten te kuvailisitte yleisesti sellasta, mikä teidän mielestä on silleen pelottava paikka? Minkälaisia elementtejä siihen sisältyy teidän mielestä?

Veera: No just joku semmonen niiku pitäs yksin kävellä jotain pimeetä metsätietä. Se on ihan hirveetä. Siis semmonen ainakin mulle.

Vilma: Ni pimee tekee just siitä.

...

Vilma: Ni se pimee tekee, et ei esimerkiks päivällä, jos kulkee jossain ja tulee vähän oudomman näköstä porukkaa vastaan, ni ei sitä yhtään aattele. Ni, heti kun on pimeetä, ni heti tulee, et se pimee tekkee miusta sen et se on vähän silleen niiku pelottava.

*

J.S: Pelkäätekste ite sitten liikkua tuolla kaupungilla? Tai yleensä missään päin Joensuussa?

Anna: No, en muuten mut kyllä tässä joskus jos yöllä kävelee yksinääki ni kyllä se nyt vähän kattoo taakse.

Liisa: No, em mie ees uskalla kävellä kotiin.

Pimeys muutti kaupunkitilan luonnetta myös fyysisesti. Nimenomaan pimeässä paikkojen ränsistyneisyys, hoitamattomuus ja likaisuus näyttäytyi nuorille pelottavana. Näiden lisäksi myös pimeät ahtaat paikat koettiin nuorten keskuudessa pelottaviksi. Ilmonen (1993, 37 - 38) siteeraa artikkelissaan Jack Nasarin ja Bonnie Fisherin survey –tutkimusta, jonka mukaan pelottavimpina paikkoina kyseisessä tutkimuksessa pidettiin sellaisia tiloja, jotka tarjoavat piilopaikan mahdolliselle hyökkääjälle ja joissa näkyvyys samalla estyy. Kyseisessä tutkimuksessa pelottavina pidettiin myös paikkoja, joista on vaikea paeta, ja joissa piiloutuminen on helppoa. Samalla tavalla myös Valentinen (1989, 386) tutkimuksessa pelottaviksi nähtiin tilat, jotka ovat laajoja ja avoimia tai suljettuja tiloja, joista on rajattu ulospääsy. Pimeys muutti fyysisen tilan luonnetta myös funktionaalisesti ajatellen. Esimerkiksi osa nuorista piti sellaisia paikkoja pelottavina, joissa linja-autot eivät kulje ja joissa ei ole kauppoja tai kioskeja auki. Toisaalta fyysisen tilan funktionaalinen muutos pimeyden seurauksena voidaan ajatella liittyvän kaupungin autioitumiseen, josta olen jo aikaisemmin maininnut. Koskelan ja Tuomisen (1995, 71) tutkimuksessa nimenomaan autiot ja pimeät paikat ovat juuri naisille pelottavia, koska niissä ei voi odottaa ketään apuun eikä avunhuudot myöskään kuulu kauas. Joensuulaisten tyttöjen kohdalla juuri tämä tekijä olikin merkittävä, miksi juuri tilan autioituminen koettiin pelottavana.

Millainen on mielestäsi pelottava paikka?

Pelottava paikka on sellainen, minkä kukin mieltää pelottavaksi. Useimmiten joku pimeä paikka, missä on epämääräistä väkeä. (Tyttö, 16v.)

Pimeä, ahdas, sellainen jonne ei näe ja josta ei pääse kuin yhtä tietä ulos. (Tyttö, 15v.)

Semmoinen pimeä kuja. (Poika, 16v.)

Paikat eivät ole pelottavia vaan niissä liikkuvat ihmiset. (Poika, 17v.)

Vaikka olenkin edellä erottanut fyysisen ja sosiaalisen tilan toisistaan, ne eivät konkreettisesti esiinny erikseen. Tietty paikka tai alue ei määräydy pelottavaksi pelkästään fyysisen tai sosiaalisen ympäristön kautta. Joensuulaisten nuorten kohdalla fyysiset ja sosiaaliset tekijät vaihtelivat yksilöittäin; toisaalta oli niitä, jotka painottivat fyysisten elementtien merkitystä, mutta toisaalta oli myös niitä, jotka painottivat sosiaalisen ympäristön merkitystä pelon synnyssä. Haastatteluissa kuitenkin harvoin ilmaantui pelkästään yhdenlaisia elementtejä, sillä usein nuoret yhdistivät sekä fyysisen että sosiaalisen ympäristön toisiinsa kertoessaan pelottavista paikoista tai alueista. Koskelan ja Painin (1999, 10) tutkimuksessakin haastatellut harvoin erottivat fyysisiä ja sosiaalisia elementtejä toisistaan. Sosiaaliset elementit tarjosivat kyseisessä tutkimuksessa selityksen, miksi jokin tietty fyysinen tila nähtiin erityisesti pelottavana. Tämä on myös osoitus siitä, ettei materiaallinen ympäristö ole irrallaan sosiaalisista käytännöistä. Tämän vuoksi ymmärrys fyysisestä tilasta perustuu sosiaaliseen todellisuuteen, jonka kautta niin tilan käyttöarvo - yksilöiden arkipäiväisellä tasolla – kuin myös sen symbolisten merkitysten lukeminen korostuvat. Sosiospatiaalisessa mielessä tila avautuukin merkitystenannon ja eksistentiaalisuuden kautta. (Simonsen 1996, 497 – 498, 505 – 506.) Joensuulaisilla nuorilla pimeyden läsnäolo kaupunkitilassa oli erityisen vahva tekijä, miksi tietyt paikat ja alueet miellettiin pelottavaksi. Valon vaihtuminen pimeydeksi muutti tilassa liikkuvia ihmisiä ja samalla se myös muutti fyysistä ympäristöä. Öinen Joensuu avautuu nuorille siten myös pelon maisemana eikä pelkästään huvittelukaupunkina.

10.3 Pelon paikkoja

Joensuulaisten nuorten kaupunkipeloilla oli myös sijaintinsa joensuulaisessa kaupunkitilassa. He pystyivätkin nimeämään paikkoja ja alueita, jotka olivat heidän mielestään pelottavia tai jotka muuten hahmotettiin epämiellyttävinä. Nuorten puheissa ja vastauksissa Rantakylä nähtiin usein pelottavana kaupunginosana. Syitä, miksi juuri Rantakylä nähtiin pelottavana, voidaan lähteä etsimään eri lähtökohdista. Ensinnäkin, monet nuoret eivät olleet käyneet kyseisessä kaupunginosassa juuri olenkaan. Ne, jotka olivat käyneet, olivat käyneet siellä pimeän aikaan. Yhtäältä tämä korostaa pimeyden roolia, mutta toisaalta se myös todistaa arkipäiväisten liikkumisen reittien merkitystä pelkojen synnyssä. Kovinkaan moni haastatelluista nuorista ei nimittäin asunut Rantakylässä, ja ne jotka asuivat mielsivät Rantakylän eri tavalla; heille Rantakylä oli ensisijaisesti asuinkaupunginosa. Käsitykset maailmasta perustuvatkin usein toisten luomiin mielikuviin niin vahvasti, ettei omien kokemusten puuttumista huomata.

Kuva 4. Ostoskeskus –”näyteikkuna” Rantakylään? (kuva: Jussi Semi (2002)).

Esimerkiksi kirjallisuus, media, kouluopetus ja yleinen mielipide muokkaavat käsityksiä paikoista ja alueista. Samalla ne liittävät niihin uusia merkityksiä ja vahvistavat myös olemassa olevia näkemyksiä. Näin syntyy stereotyyppioita paikoista ja niiden ominaislaadusta sekä siellä asuvista ihmisistä. (Tani 1995, 89; Tani 1997, 215.) Monet

nuoret näkivät Rantakylän konkreettisesti vain yhdestä näkökulmasta, jonka vuoksi mielikuvia muodostettiin usein juuri huhupuheiden kautta. Mielikuvat eri paikoista ovat usein tulosta stereotypistamisestä, joka samalla yksinkertaistaa paikkoja tai asettaa ennakkoluuloja kyseisiin paikkoihin ja siellä asuvia ihmisiä kohtaan (Shields 1991, 60). Johtuen arkipäiväisten liikkumisen reittien suppeudesta alueellisessa mielessä, useat nuoret hahmottivat Rantakylän ainoastaan yhden paikan kautta: ostoskeskus toimi nuorille eräänlaisena näyteikkunana, joka tarjosi näkymän koko alueen luonteeseen (ks. kuva 4). Ostoskeskuksen ympärillä nähdyt ihmiset loivatkin nuorille tietynlaisen kuvan koko Rantakylästä ja siellä asuvista ihmisistä. Joensuulaisille nuorille Rantakylä näyttäytyi sitä myöten pääasiassa lähionä, jossa asuu paljon alkoholisoituneita ihmisiä ja jossa käytetään samalla myös paljon huumeita. Paikan maine ei ole kuitenkaan verrannollinen paikan ”todellisuuden” kanssa. Vaikka paikan ominaisuudet muuttuisivat radikaalisti, paikan maine saattaa pysyä hyvinkin pitkään samana. (Tani 2001, 145.) Mielikuvia Rantakylästä ei siis muodostettu ensisijaisesti fyysisen ympäristön kautta vaan nimenomaan siellä asuvien ihmisten. Jos Rantakylä halutaan nähdä lähionä, on se siten myös sosiaalinen konstruktio (ks. Roivanen 1992). Se ei myöskään kannata kaikille ihmisille samoja merkityksiä. Esimerkiksi Rantakylässä asuva nuori katsoo asuinkaupunginosaansa täysin eri perspektiivistä kuin sellainen nuori, joka ei ole siellä juurikaan käynyt. Tästä huolimatta myös kyseisellä alueella asuvalla nuorella voi olla ennakkoluuloja omaa asuinalueensa kohtaan.

J.S: Mikäs siitä [Rantakylästä] tekee sit? Et onks se vaan et ne rakennukset on nii kolhoja ja epämiellyttäviä vai tekeeks se ne ihmiset, jotka asuu siellä?

Simo: Todennäköisesti ne ihmiset. Minua voi pittää jonkin näkösenä tämmösen ennakkoluulosena tai tälleen. Mutta jotenki tuntuu et sieltä kuitenkin tulee loppuje lopuks kaikkein kriminaalein väki. Rantakylässäki, ku siellä ammuskellaan ja tälleen näin, ni ne on just niitä harmaita laatikkotaloja ja tälleen. Yleensä pari kertaa oon ollu jopa samassa taloyhtiössä silleen niiku.

...

J.S: Mitäs sit ku sä tavallaan asut Rantakylässä ni sun on vähä pakko olla siellä. Onks sun mielestä sit epämiellyttävää liikkua siellä? Lähteä kotoo pois?

Simo: Ei siinä silleen, että mie asun siellä omakotitaloalueen puolella. Ni, siellä joen rannassa käytännössä. Se on silleen mukavaa ja rauhallista assuu. Siinä on jonkin verran semmosta omakotitaloaluetta ympärillä. Etten ihan sydänrantakylässä kuitenkaan. Suurin osa kavereista asuu omakotitaloalueella kans. En kyllä sanos, et sieltä on hankala lähteä eikä siellä epämiellyttävää oo liikkuu, sen epämiellyttävämpää ku muuallaan lumi- ja tällasessa sateessa. Että ku ottaa pattii muutenkii kaikki ni. Kyllä siellä liikkuu huvikseenki vaikka käy lenkillä ja tälleen.

J.S: Voisit sä kuvitella, jos ajatellaan pitkälle tulevaisuuteen, ni voisit sä asua Rantakylässä joskus?

Simo: No, mikä ettei. Sielläki on ihan silleen, ehkä oon liikaaki yleistäny, ni sielläki on ihan hyviäki paikkoja. Siellä on, jos ajatellaan vähäki kauniimpaa arkkitehtuuria, kerrostaloja ja tämmösiä. Eihän ne kaikki oo semmosia.

*

J.S: Osaatteks te nimetä Joensuussa mitään semmosia erityisesti jotain pelottavia paikkoja? Onks täällä mitään semmosia?

Hanna: No, Rantakylän ostari, pahamaineinen.

Emma-Lotta: Nii. On se ainaki illalla aika semmone.

Hanna: Ei siellä kyllä vissiin, kerraki ku mie oo siellä käyny, ni ei siellä oo kyllä mitään ollu.

J.S: Ootteks te käyny siellä sitten useesti?

Hanna: Yhestihän me käveltiin ohi.

Emma-Lotta: (naurua) Oho.

Hanna: Nii no.

J.S: Oliks se mihinkä aikaa päivästä se ku kävelitte siellä?

Hanna: Joskus yhentoista aikaan illalla.

Emma-Lotta: Sillo se oli kyllä aika rauhaton, mut se oli kyllä lauantai.

Hanna: Lauantai-iltana.

Emma-Lotta: Kävin mie siellä joskus monta vuotta sitten. Ihan siellä kaupassa ostamassa jottain. Em mie tiä. Mie en sitä pelottanu ihan aluks kauheesti. Se näytti ihan kyllä siltä et siellä ois ollu jottain huumeiden välitystä tai jottain, mut se on kyllä aika semmonen tulkinnan varanen asia et em mie tiä silleen et mitä siellä oikeesti tapahtu, mut siltä se kovasti näytti.

Hanna: Mut siis silleen, et mulla on kyllä ihan samanlainen kuva. Täs joskus ku siellä o päivisi käyny ni siellä jotain nurkassa.

Emma-Lotta: Nii.

Hanna: Seisoskellee tosi hämärän näkösiä tyyppejä ja sit: mitähän tuokin nyt. Sit mennee joku ja mennee satasen vaihtoon ja muuta ja joo. Siinä se vaihtaa huume omista-jaansa.

J.S: Tiiätteks te onko siellä tapahtunu yleensä mitään?

Molemmat: no on siellä kyllä...

Emma-Lotta: Em mä tiää mistä se johtuu mut se on semmonen lähiöpaikka ni siellä o aina niitä.

Hanna: Siellä on semmosia niiku semmosia kunno juoppoja, jotka käy aina siellä baarissa ja sit ne joutuu aina ongelmiin ja sit ne aina hakkataan ku joku ymmärtää jottain väärin.

Nuorten vastauksissa ja puheissa myös keskusta nousi esiin pelottavana ja ajoittain epämiellyttävänä alueena. Keskustan pelottavuus rakentui kuitenkin osittain eri lähtökohdista kuin Rantakylän. Ratkaisevaa keskustan pelottavuuden suhteen oli nuorten tekemä erottelu arki- ja huvittelukaupungin välille. Arkipäiväinen keskusta liittyi nuorille pääasiallisesti harrastuksiin ja koulunkäyntiin, kun taas viikonloppuiltaisinkin keskusta sai täysin eri merkityksiä kuin valoisan aikaan koettu. Erityisesti Keskuskuja oli monien tyttöjen mielestä pelottava (ks. kuva 5). Keskuskujalla sijaitsee linja-autopysäkki, joka samalla tarkoittaa myös sitä, että linja-autoa odottavat joutuvat lähes poikkeuksetta seisomaan kyseisellä kujalla. Useat tytöt kokivatkin tämän ongelmalliseksi nimenomaan viikonloppuiltaisinkin. Tällöin on liikkeellä paljon humalassa olevia ihmisiä, jonka vuoksi monet humalaiset miehet saattavat tulla juttelemaan heidän kanssaan. Osa tytöistä oli saanut kuulla myös seksuaalisia ehdotuksia näiltä miehiltä.

Kuva 5. Iltainen Keskuskuja (kuva: Jussi Semi (2002)).

sa olevia ihmisiä, jonka vuoksi monet humalaiset miehet saattavat tulla juttelemaan heidän kanssaan. Osa tytöistä oli saanut kuulla myös seksuaalisia ehdotuksia näiltä miehiltä.

Seksuaalinen ahdistelu julkisessa tilassa saattaa merkitä niin naisille kuin tytöille varoitusta siitä, mitä voisi tapahtua. Väkivallan uhriksi joutumisen pelko naisilla perustuukin osaksi kokemuksiin, joissa miehet ovat tunkeutuneet naisten yksityiselle alueelle vihjailevilla kommentteilla, seksistisillä huomautuksilla tai fyysisellä väkivallalla. Tämä saattaa siten olla myös ennustamatonta, etenkin jos miehet haluavat esiintyä toisilleen rehvakkaasti tai he ovat humalassa. (Honkatukia 2000, 162.)

Vilma: Sekin just, kun humalaiset on ja ootat linkkiä, ni se on ihan kamala tunne. Just siinä keskuskujan vieressä kun on se, mikä se nyt on, se Pub Takatasku. Ni sieltä kun tulee sitä porukkaa joskus jotain kaksikymmentä ukkoo. Niin ja sie yksin ootat siinä linkkiä ni kaikki siinä selittää jotain, niin on siinä vähän et: laukku.

*

Emma-Lotta: Se on just semmonen ja just jos joutuu johonki pakolla jossain joskus illalla oleo jossain ulkona ni mitkään ei oo auki ja oottaa bussia.

Hanna: Ni, se on just semmonen et varmasti tulee joku spurgu jottain ahistelemaan. Just mielummin jos ois joku semmonen. Miun mielestä ois tosi hyvä, joku matkahuolto tai joku semmonen, ku sehän oli ennen siinä Keskuskujalla ni joskus ysiluvulla. Mutku nytte siihen on tullu Dolly ja se ei oo auki yhtään nii myöhään.

Emma-Lotta: Just, just siinä keskuskujalla pitäis olla joku semmonen, joka oikeesti auki, koska ei siinä oo mittään muuta ku silmälasikauppa.

Tyttöjen ja naisten kadulla seisoskelu ei ole siis pelkää seisoskelua, kuten olen jo aikaisemmin todennut. Kun naiset ja tytöt joutuvat miettimään uskaltavatko tai tohtivatko he jäädä seisoskelemaan kadulle, on se samalla myös osoitus tilan maskuliinisesta hallinnasta. Samalla

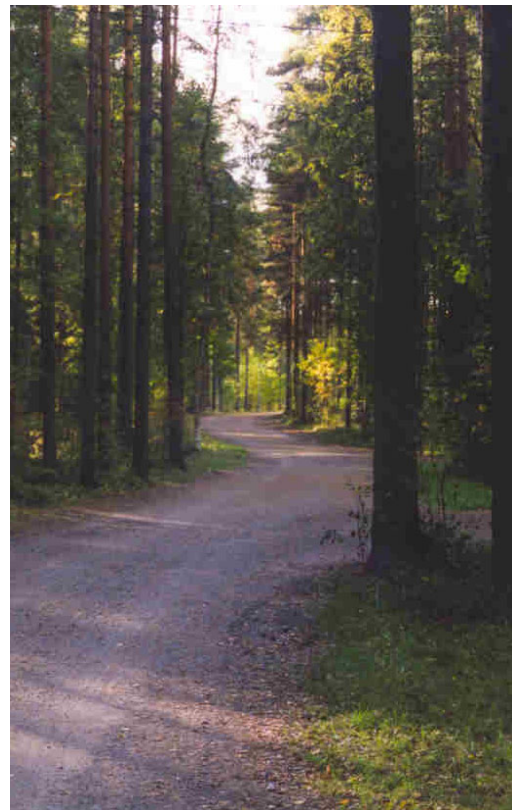

Kuva 6. Keskustan ”pimeä kuja” (kuva: Jussi Semi (2002)).

se on myös osoitus siitä, että öinen kaupunkitila on miesten tilaa, jossa naisten tila on huomattavasti suppeampi kuin miesten. (Koskela 1997a, 78 – 81.) Valentininen (1989, 389) mukaan naisten pelko miesten harjoittamaa väkivaltaa kohtaan ei pelkääntään ota paikkaansa tilassa vaan se on samalla sitoutuneena myös niihin tapoihin, joilla julkista tilaa käytetään ja kontrolloidaan eri aikoina ja eri ryhmien toimesta. Tässä suhteessa nuorten pelko keskustassa on jossain suhteessa paradoksaalista. Voidaan ajatella, että arkipäivisin keskustan alue on aikuisten tilaa, kun taas perjantai- ja lauantai-iltaisista tulee nuorten tilaa. Tästä huolimatta pimeä keskusta määräytyy nuorten kohdalla pelottavampana kuin valoisaan aikaan koettu. Koskelan ja Tuomisen (1995, 74) mukaan nuoret oleskelevatkin usein juuri niissä paikoissa, jotka

ovat heidän mielestään pelottavia. Tämä voi johtua siitä, että tämänkaltaiset paikat ovat nuorille sosiaalisen elämän keskuksia, joista ei ole ”varaa” olla poissa. Koko keskusta ei kuitenkaan määräydy nuorille sosiaalisen elämän keskuksena vaan usein he valitsevat, missä oleskelevat. Esimerkiksi kävelykadun pohjoispäässä sijaitseva kuja¹ määrittyi tämän tutkimuksen nuorten kohdalla eräänlaisena ”pimeänä kujana”, johon he eivät mielellään mene (ks. kuva 6). Kyseinen kuja on Keskuskujan ohella paikka, jota nuoret pyrkivät välttelemään. Kaupunkipelot keskustassa olivat huomattavasti vähäisemmässä määrin syntyneet huhupuheiden tai median välittämien tarinoiden kautta kuin Rantakylässä. Koska nuoret viettävät paljon aikaansa keskustassa, näkevät he kyseisen alueen monesta eri näkökulmasta toisin kuin Rantakylän. Tämän vuoksi myös huhupuheilla ja median välittämällä tarinoilla ei ole samanlaista merkitystä kaupunkipelkojen synnyssä keskustassa kuin Rantakylässä.

Rantakylän ja keskustan lisäksi nuorten puheissa ja haastattelulomakkeiden vastauksissa nousi esille pelko pimeitä metsäteitä kohtaan. Osa oli sijoittanut metsätien Noljakkaan ja osa mainitsi siitä yleisesti (ks. kuva 7). Metsätie oli pelottava erityisesti pimeän johdosta. Monet myös näkivät sen olevan pelottava, koska ”siellä ei olisi ketään auttamassa, jos jotain tapahtuisi”. Erityisesti metsätietä käyttämään joutuvat tytöt nostivat metsätien esille pelon paikkana. Monet tällaisista tytöistä valitsevatkin toisen, usein pidemmän reitin metsätien sijasta.

Kuva 7. Metsätie Noljakkaan (kuva: Jussi Semi (2002)).

Emma-Lotta: Miun mielestä just Noljakka on ainaki aika niiku, et siellä mie kyllä uskallan liikkua, vaikka mihin vuorokauven aikaan. Paitsi se mehtätie Noljakasta kaupunkii, ni sitä en kyllä ehkä menis yöllä.

J.S: Mikä siitä tekee siitä mehtätiestä semmosen?

Emma-Lotta: No se on semmonen pimnee.

Hanna: Ja sit siellä ei oo ikinä kettään auttamassa jos jottain tapahtuu.

Emma-Lotta: Ja sit kaupunki säästää valokuluissa ja pittää päällä joka viiettä lamppuu ni se ei oo kans kauheen miellyttävää.

¹ Nuoret kutsuivat kyseistä kujaa ”kusikujaksi”, mikä samalla kuvaa myös osittain sen käyttötarkoitusta perjantai- ja lauantai-iltaisina, ainakin joidenkin nuorten keskuudessa.

Hanna: Kyllä mie ainaki huomasi viime kesänä ku mie rupesin kulkea sitä asfalttietä enemmän ku sitä mehtätietä.

*

Vilma: Et silleen just meille kotiinkin mennään silleen et sä voit valita joko metsätien tai sit kaks kertaa pidemmän, niiku autotien. Ni mielummin mä kulen sitä autotietä, ku siinä on katulamput ja metsätiellä ei. Kyl silleen aina valitsee yleensä sellaisen vähän turvallisemman ja valoisamman, ja vähän enemmän porukkaa. Ni sellasta mä valihen.

Veera: Meille jos menee kotiin, ni et sanotaako kesällä, et sillon joskus yöllä jos tulee vaikka jostain pyörällä kaupungista, vaikka menis kaverien kanssa, ni se on sellanen, ku meille mennään, ni se on sellainen metsätie. Se on oikeesti niin hirvee et siinä on vaan puita ja kaikkee ympärillä, ja jos joku auto menee ni on (vetää henkeä): ”oh, my god, oh, my god”. Nii siis et: ei katuvaloja, ei kävelytietä, ei mitään. Ni se on niin, ni ei varmalla mielellään mee sitä reittiä. Et yleensä ei se kaverin kanssa niin paha oo. Ei kyllä pimeellä tekis mieli yksin kulkea sitä.

Koskelan ja Painin (1999, 8 - 9) tutkimuksessa sekä edinburghilaiset että helsinkiläiset naiset assosioivat väkivallan pelon myös rakentamattomaan ympäristöön. Näille naisille ei siis ollut merkitystä sillä, onko kyseessä rakennettu vai rakentamaton, luonnonmukainen ympäristö, vaan ensisijaisena oli pelko joutua hyökkäyksen kohteeksi. Tästä näkökulmasta voidaan myös ajatella, että joensuulaisille tytöille pelko metsäteitä kohtaan oli ensisijaisesti pelkoa hyökkäyksen kohteeksi joutumisesta eikä niinkään pelkoa itse kyseistä tietä tai sitä ympäröivää metsää kohtaan. Vaikka Tuan (1979, 211) toteaa pelon villiä luontoa kohtaan olevan kadonnut modernin aikakauden myötä, olisi liian yksioikoista väittää, etteikö joensuulaisille nuorille metsä avautuisi pelon maisemana myös luonnon kautta eikä pelkästään hyökkäyksen kohteeksi joutumisen näyttämönä. Keräämäni aineiston pohjalta en tosin voi lähteä tekemään tämän kaltaisia päätelmiä.

Nuoret mainitsivat myös muita pelon paikkoja Joensuussa. Penttilä ja Niinivaara nousivat näistä selvimmin esiin, vaikkei kovinkaan laajassa mittakaavassa. Penttilän epämiellyttävyys ja myös pelottavuus tuli esille nuorten todetessa ”skinipäämajan¹” oletetusta sijainnista kyseisellä alueella ja Penttilän taloissa asuvista ”epäilyttävistä ihmisistä”. Monille nuorista huhupuheet olivat Penttilän osalta ratkaisevassa roolissa pelottavuuden kannalta, sillä kovinkaan moni heistä ei asunut tai liikkunut kyseisellä alueella. Samalla tavalla myös huhupuheet ja median tarjoamat uutiset muokkasivat mielikuvia Niinivaarasta. Monet nuoret mainitsivat vuonna 1999 Niinivaaralla liikkuneen ”huppumiehen”, joka pahoinpiteli naisia huppuun naa-

¹ Joensuun Penttilän kaupunginosassa sijainnut kerhotalo toimi 1990 –luvun alusta lähtien skinien ”päämajana”. Kerhotalo oli kunnostettu paikallisten asukkaiden toimesta 1980 –luvun lopussa aikaisemmin kauppana toimineen kiinteistön tiloihin. Kerhotalon sulkemisen jälkeen skinit vuokrasivat samassa kaupunginosassa sijainneen huoneiston, jossa toiminta jatkui vuoden 1997 kevääseen saakka. Vuokrasopimus irtisanottiin uuden ”päämajan” saaman kielteisen julkisuuden vuoksi. (Puuron 2001a, 20 – 21.) Penttilässä ei siis sijaitse enää ”skinipäämajaa”, vaikka jotkut nuoret niin ajattelevatkin.

mioituneena. ”Huppumieheen” liittyvät uutisoinnit ylittivät kyseisenä vuonna myös valtakunnallisen uutiskynnyksen. Kyseistä miestä ei ole saatu kiinni, minkä vuoksi joidenkin, erityisesti tyttöjen, kohdalla Niinivaaraan suhtaudutaan edelleen pelon sekaisella varauksella.

10.4 Joensuussa selviytymisen ABC

Joensuulaisten nuorten kaupunkipelot tulivat näkyviin myös urbaanin käyttäytymisen ja liikkumisen kautta. Kariston ja Tuomisen (1993, 50 – 52) tutkimuksessa helsinkiläiset lukiolaisnuoret kehittivät kolme erilaista selviytymisstrategiaa väkivallan pelkoa vastaan. Ne olivat: järkeily, varuillaanolo ja välttämiskäyttäytyminen. Koskela (1997c) taas on omassa tutkimuksessaan löytänyt lukuisia suoria ja epäsuoria ilmauksia naisten rohkeudesta, jotka hän luokitteli neljään kategoriaan. Ensimmäinen näistä liittyy yksilön todisteluun, joka toimii samalla rajana pelon ja rohkeuden välillä. Pelottavissa tilanteissa yksilö yrittää todistelun kautta vakuuttaa itselleen, ettei ole mitään syytä pelätä. Toinen kategoria liittyy vaaran kulttuurilliseen suhteellisuuteen, jossa haastateltavat vertasivat suomalaista kulttuuria muihin kulttuureihin ja jota kautta suomalainen kulttuuri ja ilmapiiri näyttäytyivät vapaana ja turvallisena. Näiden kahden lisäksi kyseisessä tutkimuksessa haastateltavien ilmaukset liittyivät eräänlaiseen tilan haltuun ottamiseen. Tähän kuuluu muun muassa oman rohkeuden tulkinta tulokseksi ympäristön tuntemisesta. Neljäs kategoria liittyi sosiaalisiin taitoihin, joiden kautta haastateltavat puolustavat itseään tai muita joutuessaan uhkaavaan tilanteeseen. (Koskela 1997c, 305 – 311.) Tämänkaltaiset ilmaukset voidaan nähdä myös eräänlaisina selviytymisstrategioina, joita Kariston ja Tuomisen (1993) tutkimuksen helsinkiläisnuoret käyttivät. Joensuulaisten nuorten selviytymisstrategioissa oli myös havaittavissa kahden edellä mainitun tutkimuksen kaltaisia piirteitä. Olen kuitenkin teemoitellut ne eri tavalla.

Ensimmäinen näistä teemoista liittyy joukossa liikkumiseen. Tässä teemassa kyse on eräänlaisesta urbaanista kompetenssista, johon kuuluu yhtenä osa-alueena merkkien lukemisen taito (Karisto & Tuominen 1993, 90). Koskelan (1997b, 5) mukaan tilan lukemisella voidaan tarkoittaa yhtäältä fyysisten elementtien lukemista ja toisaalta sosiaalisen tilan lukemista. Nuorten mukaan Joensuussa on turvallista liikkua, jos muistaa tietyt pelisäännöt: on huomioitava, missä ja milloin liikkuu. Esimerkiksi ryhmässä liikkumista tulisi nuorten mielestä suosia, koska yksin liikkua on huomattavasti suurempi todennäköisyys joutua pahoinpidellyksi. Erityisesti tytöt suosivat joukossa liikkumista etenkin pimeään aikaan, mutta kuitenkin sillä ehdolla, ettei joukossa ole mukana poikkeavasti pukeutuvia poikia. Tämänkaltaisten poikien läsnäolo, joidenkin tyttöjen mukaan, pikemminkin lisää turvattomuutta kuin vähentää sitä. Ryhmässä liikkuminen oli kuitenkin nuorille varsin merkittävää, jos sitä vertaa muihin selvi-

tymisstrategioihin; tätä kautta nuorten ei tarvinnut käyttää muita selviytymisstrategioita liikkueessaan kaupunkitilassa. Matthews, Limb ja Taylor (2000, 68) ovat omassa tutkimuksessaan todenneet, että ryhmässä liikkuminen tuo nuorille turvallisuuden tunnetta. Heidän tutkimuksessaan 61 prosenttia tytöistä ja 39 prosenttia pojista kokivat pelkoa ollessaan yksin julkisessa tilassa, kun taas ryhmässä liikkueessaan 32 prosenttia tytöistä ja 19 pojista ilmaisi pelkäävänsä.

Peter Woodsin mukaan nuorten liikkuminen ryhmässä voikin tarjota nuorille turvallisuutta, jota he eivät yksin välttämättä saavuttaisi (Gordon ym. 2000, 130). Tästä näkökulmasta esimerkiksi tyttöjengit voivat antaa tytöille mahdollisuuden rajojen ylityksiin, kuten flirttailuun tuntemattomien miesten kanssa (Honkatukia 2000, 164). Tämänkaltainen käyttäytyminen samalla heijastaa myös julkisen tilan homogeenisuutta ja maskuliinisuutta, jossa rajojen ylityksiin ei juurikaan ole mahdollisuutta tai niitä ei sallita. Edellä mainitut tyttöjengit voidaan nähdä myös eräänlaisena vastalauseena julkisen tilan maskuliinisuutta kohtaan ja samalla rajojen ylitykset ovat myös yleisesti hyväksytyistä normeista poikkeamista. Ryhmässä liikkuminen voidaan nähdä siten myös symbolisena toimintana (ks. Jackson 1989, 59 – 65). Nuorten käyttäytyminen julkisessa tilassa ei koske pelkästään tyttöjengejä vaan myös muita nuoria. Tämän vuoksi nuorten käyttäytyminen voidaan tulkita eräänlaiseksi vastalauseeksi aikuisten spatiaalista hegemoniaa kohtaan. Julkisessa kaupunkitilassa liikkumisen ja käyttäytymisen kautta nuoret pyrkivät rikkomaan tai kyseenalaistamaan aikuisten luoman järjestyksen ja normimaailman. Samalla se paljastaa myös julkisen tilan avoimuuden keinotekoiseksi ja tiettyistä lähtökohdista tuotetuksi kokonaisuudeksi.

*Sonja: Sit joku taiteitten yö tai joku tämmöne, ni just sillon on vähä et ei kannata mis-
sään...*

Saira: Yksin kovin liikkua...

*Sonja: Nii et mielummin porukassa, että tai mielummin kulen jonaki näinä tapahtumina
porukassa.*

Saira: Tai jossain syrjäkujilla ei kannata mennä.

Pelko näkyi nuorten kohdalla myös liikkumisen rajoittamisena. Tämä olikin toinen merkittävä teema, joka tuli esiin joensuulaisten nuorten selviytymisstrategioissa. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että nuoret vähensivät liikkumista etenkin pimeään aikaan. Esimerkiksi eräs poika kertoi vähentäneensä keskustassa liikkumista vanhempien henkilöiden vuoksi, jotka hänen mukaansa tulevat ”haastamaan riitaa” hänen vaatetuksensa takia. Kyse on eräänlaisesta olemisen tyylistä. Esimerkiksi Koskelan (1997a, 82) mukaan pukeutumisvalintojen kautta voimme korostaa omaa feminiinisuutta, maskuliinisuutta, homoseksuaalisuutta tai heteroseksuaalisuutta. Ulkoisella olemuksellamme emme luo pelkästään omaa identiteettiä vaan myös sosiaalista

tilaa. Ulkoinen olemus ei kuitenkaan liity pelkästään seksuaalisuuteen ja sukupuoleen vaan sen voidaan katsoa liittyvän myös rotuun ja kansalaisuuteen. Haastatteluista kävivin ilmi, että Joensuu on nuorten mielestä turvaton kaupunki ulkomaalaisille ja kaikille niille, jotka pukeutuvat ja käyttäytyvät ”normaalista” poiketen. Tämä koskee erityisesti poikia, ainakin tyttöjen mielestä. Tytöt myös pyrkivät rajoittamaan liikkumistaan julkisessa tilassa pimeään aikaan. Tämä näkyi suurempana haluna käyttää linja-autoja ja haluna mennä sisätiloihin. Watt ja Stenson (1998, 261) havaitsivat omassa tutkimuksessaan, että ostoskeskukset, hampurilaispaikat ja pitseriat tarjosivat tytöille erityisesti iltaisin turvallisemman ympäristön tavata muita nuoria kuin julkinen ulkotila, jossa on suurempi todennäköisyys joutua tuntemattomien miesten huomion kohteeksi. Esimerkiksi naisiin kohdistuva väkivallan uhka ja seksuaalinen häirintä julkisessa tilassa lisäävät samalla julkisen tilan maskuliinisuutta, joka tulee näkyviin naisten liikkumisen rajoittamisena. Tämä voi tosin tapahtua usein näennäisen vapaaehtoisesti, mutta se voi kuitenkin olla seurausta sukupuolten välisistä valtarakenteista. (Koskela 1999a, 15; Koskela 1997a, 79.)

Vaikka olen aikaisemmin todennut, että uskomus sukupuolten välisestä tasa-arvosta on johtanut sukupuolineutraaleihin menettelytapoihin esimerkiksi kaupunkisuunnittelun kannalta (ks. Koskela 1999a, 15; ks. myös Honkatukia 2000, 152), joensuulaisten nuorten kohdalla sukupuolten väliset erot eivät kuitenkaan olleet kovinkaan merkittäviä, jos tarkastellaan liikkumisen rajoittamista pelon vuoksi. Tyttöillä tosin ilmeni hiukan poikia enemmän liikkumisen rajoittamista, mutta tämä ero ei ollut kuitenkaan kovinkaan suuri. Liikkumisen rajoittamista ei tapahtunut pelkästään julkisesta tilasta pois pysyttelemisenä tai haluna mennä sisätiloihin, vaan myös oikeanlaisten reittien valitsemisena. Osa nuorista pyrkikin kiertämään pelottavaksi näkemänsä paikat, vaikka kuljettava matka pidentyisi huomattavasti. Etenkin pimeään aikaan paikkojen välttelyä ilmeni huomattavasti enemmän. Esimerkiksi Rantakylään ei juurikaan haluttu mennä kuin ei myöskään keskustassa sijaitseville syrjäisille kujille.

Kolmas teema, joka tuli esille nuorten puheissa ja vastauksissa selviytymisstrategioiden kohdalla, liittyi ”oikeanlaiseen” liikkumiseen ja olemiseen kaupunkitilassa. Käytännössä tämä tarkoitti varuillaanoloa sekä katsekontaktien ja seisoskelun välttämistä. Jälkimmäisestä olenkin jo aikaisemmin kertonut. Katsekontaktien välttely voidaan sitä vastoin samaistaa osaksi niin sanottu urbaania mentaliteettia. Kaupunkimaiseen elämäntapaan kuuluu tunnusmaisesti viileys, välinpitämättömyys ja varauksellisuus. Tämän vuoksi vieraat ihmiset saatetaan nähdä jopa potentiaalisina uhkina, joihin on myös syytä suhtautua varautuneesti. (Karisto & Tuomi-nen 1993, 78.) Voidaankin siis kysyä, onko katsekontaktien välttely joensuulaisten nuorten kohdalla osa ”luontaista” käyttäytymistä kaupunkitilassa vai johtuuko se pelkästään siitä, että

halutaan välttää uhkaavien tilanteiden syntymistä. Itse tulkitsem katsekontaktien välttelyn yhtäältä ”luonnolliseen” kaupunkikäyttäytymiseen kuuluvaksi, mutta toisaalta se on myös uhkaavien tilanteiden syntymistä ehkäisevänä toimenpide. Nimenomaan tytöt toivat poikia enemmän esille kyseisen selviytymisstrategian. Katsekontaktin välttäminen toimikin tytöillä samalla myös suojautumiskeinona tuntemattomia humalaisia miehiä kohtaan. Katson tämänlaisen käyttäytymisen olevan osa myös välinpitämättömyyttä, joka samalla voisi tulkita rohkeutena ja keinona ottaa tila haltuun, kuten Koskela (1997c, 309) on tehnyt omassa tutkimuksessaan. Itse en voi kuitenkaan tätä tehdä joensuulaisten tyttöjen kohdalla, sillä katsekontaktien välttäminen ja yleinen välinpitämättömyys toimi lähinnä eräänlaisena suojautumisena, eikä se suinkaan ollut merkki tyttöjen rohkeudesta ja heidän halustaan ottaa tila haltuun. Nuorten mukaan juuri oman käyttäytymisen kautta voi vaikuttaa paljolti siihen, kuinka ”selviytyy” kaupunkitilassa. Selviytymisstrategiat eivät kuitenkaan kaupunkipelkoja sinällään vähennä.

Kerro millä tavoin pelko vaikuttaa liikkumiseesi.

Eipä juuri mitenkään. Yksin ei vain ole kiva kulkea kävellen. (Tyttö, 16v.)

Joskus olen vain liikkunut vähän nopeammin kotia päin. (Poika, 16v.)

Yritän ehkä rajoittaa yksin myöhään viikonloppuisin keskustassa liikkumista. (Poika, 17v.)

No, kun liikun yöllä, niin kuljen nopeasti, ja en kulje pimeillä metsäteillä. (Tyttö, 15v.)

*

J.S: Pelottaaks siellä [keskustassa] sitten olla viikonloppusi?

Emma-Lotta: Harvoin mie siellä ees oon. Just silleen niiku joskus pienempänä tai silleen ehkä yläasteella enemmänkin olin.

Hanna: Kyllä, jos siis jos oottaa jotaki bussia tai jotaki.

Emma-Lotta: Kyllä pelottaa, jos on yksin.

Hanna: Nii, jos on yksin ni sit ärsyttää vaa pari minuuttia kauempaa olla. Ni varmasti tulee joku, että: ”mitäs sie tässä”. Ja sitte on semmone olo et voitko mennä pois, ku em mie kiinosta puhua siun kanssa. Mikä siinä on muuten aina, et jos on niiku toine ihminen humalassa ni sit pittää aina mennä sille toiselle ihmiselle selittämään?

Emma-Lotta: Ultimainen pakko puhua.

Hanna: Nii, se on just semmosta, ettei siitä saa ikinä mitään selvää ku ne tulee (hönkäisee).

J.S: Miten te reagoitte yleensä semmoseen tilanteeseen, jos joku tulee teille höpöttämään tai jotain muuta vastaavaa, tai joka on teille silleen uhkaava tilanne?

Hanna: No, mie ainaki koitan aina et en muodosta katsekontaktia. Mie just huomasin et pari viikonloppua sit, et just silleen jos on yksinään jossain ni mielummin katon maahan ku silleen kyllään ja etin koko ajan jotain. Et aina se on se katsekontakti. Et kyllä just, et jos kattoo silmiin, ni sit ne ymmärtää sen silleen et nyt pittää mennä tuon luo just puhumaan. Et just mielummin on niiku vaan hiljaa ja sitte niiku liukenee vaan paikalta. Tilaisuuden tullen.

Emma-Lotta: Harvemmin niille alkaa puhumaan.

Hanna: Silleen käyttäytyy välinpitämättömästi, mut ei liian välinpitämättömästi, koska toisaalta se saattaa ärsyttää tai yllyttää.

**

Simo: Kunhan vaan ei tee mitään tyhmää ja älyää pitää päänsä tavallaan selvänä, kylmänä. Ei provosoidu, ni ei tuu minkään näkösiä ongelmia käytännössä ollenkaan ja jättää tietenki ne pimeet kujat väliin ja vaikka oikasiski kymmene-kaksyktä metriä, ni mielummin kulkee sitä valastua kautta.

11. URBAANEJA UNIA

”Vuosikausia lapsille on kerrottu tarinoita, jotka ovat antaneet heille väärän kuvan maailmasta, johon he ovat astumassa. Elämä on kuvattu helpoksi ja yksinkertaiseksi. Taika on aina epätoivon hetkillä muuttanut asioita. Haltijattaret ovat toteuttaneet toiveita. Oikeus on aina lopulta voittanut, ja totuus on tullut julki. Hyvä on ollut aina kaunista ja paha rumaa. Rikkaus on ollut arvo ja köyhyys häpeä. Lapset ovat odottaneet elämän olevan tarinoiden mukaista. Sitten he pettyvät ja haavoittuvat, koska todellisuus ei vastaakaan heidän odotuksiaan.”
(Kouros 1997, 81.)

11.1 Kuka pelkää huppumiestä?

Nuorten mielenmaisemat ovat syntyneet kollektiivisen tietoisuuden pohjalta. Niin huhpuheet kuin median välittämät uutiset vaikuttivat joensuulaisten mielenmaisemiin ja siten myös kaupunkipelkoihin. Tätä kautta niillä oli myös vaikutus nuorten spatiaaliseen käyttäytymiseen. Paikat eivät rakennu pelkästään henkilökohtaisten kokemusten kautta vaan myös ympäristöön liitettyjen mielikuvien välityksellä (Tani 1997, 212). Joensuulaisten nuorten puheista ja vastauksista kävi ilmi, että huhupuheisiin suhtaudutaan vakavammin kuin median esittämisiin uutisiin. Huhupuheet ajateltiin usein mahdollisina tapahtuvan myös kuulijalle itselleen, vaikka niiden todenperäisyyttä epäiltiin. Todenperäisyyttä kiinnostavampaa onkin huhupuheiden merkitys kollektiivisena fantasiana. Usein todellisuuskysymyksiin ei arkipäiväisessä keronnassa puututa vaan kerrotun tarinan avulla halutaan usein varoittaa tai hämmästyttää kuulijaa. Juoni toimii yleensä pelkästään välineenä, kuten olen jo aikaisemmin osittain kertonut. (Virtanen 1987, 21.) Monet median esittämät uutiset sitä vastoin nähtiin usein liioitelluiksi, etenkin jos uutisoitava aihe liittyi Joensuuhun. Tämän tutkimuksen nuorille Joensuu on kotikaupunki, jonka vuoksi mielikuvat eivät jää pelkästään tiedotusvälineiden varaan vaan nuorilla on myös konkreettinen, jokapäiväinen kosketuspinta kotikaupunkiinsa. Mielikuvat eivät siten pääse muuttumaan stereotyyppioiksi, koska median esittämät kuvaukset Joensuusta ovat ristiriidassa nuorten oman kokemusmaailman kanssa (ks. Tani 1996, 107). Tästä huolimatta urbaanit huhut ja median esittämät uutiset usein vahvistavat vastavuoroisesti toisiaan (Karisto & Tuominen 1993, 56). Näin kävi esimerkiksi vuonna 1999, kun jo aikaisemmin mainitsemani huppun pukeutunut mieshenkilö pahoinpiteli naishenkilöitä Joensuun Niinivaaralla. Joen-

suulaisten nuorten puheissa ja vastauksissa tuli esille kahdenlaisia teemoja; ensimmäinen näistä liittyy edellä mainittuun ”huppumieheen” ja toinen väkivaltaan sekä skineihin.

J.S: Mites te arvioisitte, miten tälläiset tarinat ja huhupuheet sitten vaikuttaa turvallisuuden tunteeseen yleisesti täällä Joensuussa?

Vilma: No, mie voin sanoo, miulla on tässä idea. No tottakai se tekee, et heti alkaa kuvitella, et jotain on niiku puhuttu, et se on siun päässä, jos sie kuvittelet tuollasia asioita. Mut sit ku joku sanoo sen ääneen, ni sitä rupee tavallaan aattelee et semmonen on totta tai sillee siitä tulee väkisinki sellasta pelon tunnetta.

Veera: Ja varsinkin jos se on tapahtunut miun kaverin kaverin kaverille.

Vilma: Niinpä.

Veera: aaah (huudahtaa) , et ei se voi oikeesti tapahtua minulle.

Vilma: Et siitä tulee sit silleen et se voi tapahtu myös miulleki, jos se on tapahtunu sille.

*

J.S: Vaikuttaako sit tuommoset huhu- ja kuulopuheet turvallisuuden tunteeseen?

Molemmat: Mjoo.

Liisa: Kyllä se nyt silleen vaikuttaa et voi ajatella et itelleki kävis.

J.S: Vaikka ei sit välttämättä uskoskaa aina et on totta?

Liisa: Nii, no kyllä sitä aina silleen vähä eppäilee et onkohan tuo nyt iha keksittyä.

”Huppumies” –teema tuli esille ainoastaan tyttöjen taholta. Osa tytöistä totesi, ettei kyseinen mies vaikuta heidän liikkumiseensa enää samalla tavalla kuin vuonna 1999. Osa tytöistä taas myönsi välttelevänsä edelleen alueita, joissa ”huppumiehen” kerrottiin liikkuneen. Osa tytöistä liitti ”huppumiehen” Niinivaaraan, kun taas osa liitti kyseisen miehen myös Rantakylään. ”Huppumiehen” pahoinpitelyt kohdistuivat juuri naisiin, jonka vuoksi mahdollinen pahoinpitelijä saattoi tytöille olla lähes kuka tahansa mieshenkilö. Pahoinpitelyt eivät kuitenkaan vaikuttaneet pelkästään naisten arkeen, vaan samalla ne muuttivat myös koko Joensuun ilmapiiriä. Esimerkiksi kaikki miehet tunsivat sitä myöten olevansa potentiaalisia epäiltyjä, kuten olen aikaisemmin osittain todennut. (Koskela 2001, 16.) Julkinen tila onkin usein tuotettu juuri tilana, jossa miehen ruumis on merkattu uhkana ja vaarana. Siinä missä miehen ruumis on rakennuttu pelon kautta, on naisen ruumis merkattu turvalliseksi. Esimerkiksi miesten on usein huomattavasti naisia vaikeampaa kommunikoida lasten kanssa julkisessa tilassa niin, ettei miehiä leimattaisi potentiaalisina uhkina. (Valentine 1996a, 210.) Ei siis pelkästään naiset, vaan myös miehet joutuvat kiinnittämään huomiota omaan käyttäytymiseensä ja pukeutumiseensa. ”Huppumies” edusti naisille myös sitä uhkaa, joka teki väkivallasta näkymätöntä. Vaikka naisiin kohdistuneet pahoinpitelyt yhdistettiin tyttöjen kohdalla usein juuri Niinivaaraan ja joskus myös Rantakylään, ajateltiin ”huppumiehen” hyökkäyksen olevan mahdollinen myös muualla Joensuussa.

J.S: Miten te suhtaudutte siihe huppumieheen, mistä oli juttua?

Sonja: No, enemmän tietysti huvitti.

Saira: Mut toisaalta oli se aika pelottava.

Sonja: Nii, kummiki ite liikkuu Niinivaaralla joskus. Sillon myönnän etten liikkunu.

*

Vilma: Nii mä muistan et sillon ku mä olin ysillä ni sillon meijän historian opettaja asu Niinivaaralla ja se vielä kerto siitä [huppumiehestä] et hänestä on kauheeta.

J.S: Pelottiks teitä sitten mennä aina sinne Niinivaaralle päin?

Veera: No, itse asiassa, mun kaverit on kyllä kertonu, ku ne asuu Rantakylässä et siellä oli joku ammuttu. Tosi kävellä silleen siis että...

Vilma: Kyllä se silleen pelottaakin väkisi.

**

Anna: Sillon ku Niinivaaralla oli se huppumies ni kyllähän se vähän pelotti enemmän ku nyt.

Liisa: Niihä, sehän oli menny jälkeen...

Anna: Nii, sehä oli sen jälkeen Rantakylässä.

Siinä missä tytöt puhuivat ”huppumiehestä”, liittyivät poikien kuulemat huhupuheet ja median esittämät tarinat skineihin ja väkivaltaan. Usein poikien kertoessa näistä kahdesta asiasta, ne mainittiin samanaikaisesti. Vaikka pojat mainitsivatkin puheissaan ja vastauksissaan kyseisiä asioita, monikaan poika ei kertonut, että huhupuheilla ja median esittämällä tarinoilla olisi vaikutusta heidän liikkumiseensa. Voidaan tietysti ajatella, etteivät kaikki pojat halunneet myöntää minulle mainittua seikkaa, jonka vuoksi he halusivatkin uusintaa stereotyyppistä kuvaa rohkeista pojista. Toisaalta voidaan myös ajatella, että huhupuheet ja tiedotusvälineiden tarinat eivät todellakaan vaikuta heidän liikkumiskäyttäytymiseensä. Tämä taas tukisi sitä, että pojat pystyvät tyttöjä helpommin havaitsemaan uhkaavat tilanteet. Merkittävämpää kuitenkin on havaita, että pojat olivat ”poimineet” kaikista niistä huhupuheista ja uutisista, joita on tarjolla, juuri väkivaltaan ja skineihin liittyvät puheet ja tarinat. Kyseiset teemat siis jossain suhteessa koskettivat heitä, vaikka niillä ei olisikaan ollut vaikutusta poikien liikkumiseen. Kuulut huhupuheet liittyivät usein Rantakylään, jonka vuoksi mielikuvat kyseistä kaupunginosasta väkivaltaisena paikkana lisääntyivät. Tätä edesauttoi myös se, etteivät nuoret juurikaan liikkuneet kyseisellä alueella. Esimerkiksi media ei pelkästään luo mielikuvia rikosten määrästä vaan se myös sijoittaa rikokset tiettyyn aikatilaan (Valentine 1992, 26). Vaikka keskustan rooli nuorten kaupunkipeloissa oli keskeinen, ei siitä kuultuja huhupuheita ja tarinoita juurikaan mainittu. Tämän tutkimuksen nuoret liikkuvatkin paljon keskustan alueella, jonka vuoksi he myös pystyvät varsin helposti kumoamaan tai osittain vahvistamaan kuulemansa huhupuheet ja tarinat.

Millaisia tarinoita olet kuullut kerrottavan Joensuusta? Mistä olet kuullut niitä?

Jonain vuonna uutisissa oli puhetta pyörällä kulkevasta miehestä, joka tappaa ja raiskaa yöllä liikkuvia naisia. En tiedä, oliko se totta. (Tyttö, 16v.)

Lähinnä negatiivisia tarinoita. Kukaan ulkomaalainen ei olevinaan ole turvassa etc. Ei täällä enää skinejä näe. Joitain ”olevinaan skinejä” 12 – 14 –vuotiaita, joilla on murrosikä pahimmassa vaiheessa. (Tyttö, 16v.)

Että tämä on skinien valloittama peräkylä. Tutuilta. (Tyttö, 15v.)

Kun joku tulee Joensuuhun niin saa heti turpaansa. Olen kuullut juttuja reissatessa muissa kaupungeissa. (Poika, 16v.)

Että skinit ois hakannu hoppareita ja päinvastoin. (Poika, 17v.)

11.2 Vanhempien varoitteluja

Nuorten liikkumiseen ja käyttäytymiseen vaikuttaa myös vanhempien puheet ja varoittelut. Koska en haastatellut nuorten vanhempia, perustuvat päätelmäni nuorten omiin puheisiin ja vastauksiin. Tämän vuoksi onkin huomioitava, että vanhempien varoittelut edustavat nimenomaan nuorten omaa näkemystä. Toisaalta se myös korostaa sitä, mitkä asiat ovat päällimmäisinä jääneet nuorten mieliin vanhempien puheista. Yleisesti ottaen vanhemmat eivät varoitelleet nuoria tietyistä paikoista tai kaupunginosista vaan varoittelut olivat yleisluontoisia varoituksia. Tästä huolimatta tyttöjä ja poikia varoitellaan eri asioista, jota kautta luodaan ja uusinnetaan myös tietynlaista kaupunkitilaa. Vanhempien varoittelut ovatkin yhtäläillä tärkeässä asemassa kaupunkipelkojen synnyttäjänä kuin huhupuheet ja median esittämät tarinat.

Tyttöillä, tosin ei kaikilla, vanhempien varoittelut liittyivät liikkumiseen kaupunkitilassa. Monet vanhemmat varoittelivat tyttöjä yksin liikkumisen vaaroista ja samalla he suosittelivat tyttöjä liikkumaan ryhmässä. Usein tyttöjä varoitellaankin jo pienestä pitäen poikia enemmän, ja myös heidän liikkumistaan rajoitetaan enemmän (Honkatukia 2000, 163). Valentine (1992, 24) on myös omassa tutkimuksessaan havainnut, että 11 –ikävuodesta lähtien tyttöjä varoitellaan eri tavalla kuin poikia; tyttöjä esimerkiksi kielletään menemästä tiettyihin paikkoihin yksinään. Erityisesti pimeään aikaan tytöt eivät Valentinen (1992) mukaan saaneet mennä mihinkään ilman vanhempien tai ystävien seuraa. Joensuulaisten tyttöjen vanhempien varoitukset ja rajoitukset liittyivät osaksi pimeään kaupunkitilaan. Kaikkien tyttöjen vanhempien kohdalla varoittelut eivät kuitenkaan koskeneet pelkästään pimeään aikaan koettua kaupunkitilaa vaan myös valoisaan aikaan koettuun kaupunkitilaan liitettiin varoituksia ja rajoituksia vanhempien taholta. Vaikka liikkumiseen liittyvät varoittelut koskivatkin pääasiallisesti tyttöjä, oli joukossa myös poikia, joiden vanhemmat varoittelivat kyseisestä aiheesta. Tyttöjen liikkumisen rajoittaminen kaupunkitilassa vanhempien taholta vaikuttaa epäilemättä joensuulaisten tyttöjen tilankäyttöön ja käyttäytymiseen (vrt. Valentine 1992, 25). Se pienentää aikaa

myöten myös naisten kaupunkitilaa ja maskuliinistaa sitä entisestään. Julkisen kaupunkitilan maskuliinisuus, kuin myös homogeenisuus, on osittain myös kasvatuksen tulosta, joka siirtää yleisesti hyväksyttävä normeja sukupolvelta toiselle. Öinen kaupunkitila on siten tuotettu maskuliiniseksi myös retorisesti, eikä pelkästään kokemuksellisesti (Koskela 1997a, 78 – 79).

J.S: Ku te yleensä liikutte tuolla kaupungilla, ni varotteleeko vanhemmat teitä yleensä mitenkä paljo?

Hanna: Meijä äiti on ainaki iha hysteerine ku kesällä oli niitä naisten pahoinpitelyitä. ”Et tule yksistään metsätietä pitkin. Minä tulen vaikka hakemaan”. (matkii äitiä) Sit minnuu ruppee aina ärsyttämään ja mie aina iha uhallaniki ajelin siellä, mikä ei ollu oikein fiksua mutta jotenki vaan kävi sitten ärsyttämään. Mutta tulee kuitenkin semmone et ei tämmöstä nyt mulle ikinä vois millään tapahtua ja kyllä mie ossaan pittää huolen itestäni, mut se nyt oli kuitenkin vähä väärä suuntaine.

...

J.S: Minkälaisista asioista ne sitten pääasiassa varoittelee?

Hanna: No, just silleen et elä jouvu hakatuks tai älä mee sinne tai tänne että tai siis silleen että älä kulje sitä kautta ku siellä on tapahtunu juuri jotain.

...

J.S: Mites te suhtaudutte niihin varoituksiin?

Hanna: No, on se semmosta hössötystä, mut onhan siinä kyllä sitten järkeeki toisaalta. Mutta se vaa ärsyttää, et sen on kyllä sisäistänyt jo ekallaki kerralla tai siis silleen et tietää. Mut se vaan toistaa ja toistaa joka perjantai sen saman, jos mie oon lähössä jonneki. Sit ku tuut kotia ni blaa, blaa, blaa, et sen tietää jo ennalta mitä se meinaa sannoo. On se hyvä muistin virkistys tietysti. Ei pääse unohtummaan.

*

J.S: Varotteleeks teijän vanhemmat teitä liikkumasta jossain paikoissa?

Veera: Joo siis ainut mitä miun äiti on sanonu miulle on, et jos ollaan jossain kahtentoista illalla jossain kavereitten luona kaupungissa, nii ne on silleen et ei tarvi mennä niin sellasiin. Et aina tulee jotain tappeluita et ku ihmiset on baarista lähdössä.

Vilma: Et ei jonnekin pankkiautomaatille.

...

Vilma: Nii, mie vaan et aina on ne samat: et lähe kenenkää mukkaan, et syö mittään epämäärästä ja mitä toiset siulle tarjoo. Aina on se sama. Ei ne silleen erikoisesti mittään.

Poikia vanhemmat varoittelivat pääasiallisesti huumeista, humalaisista ihmisistä ja alkoholista. Poikiin kohdistuneet varoitukset olivatkin huomattavasti yleisluontoisempia kuin tyttöihin kohdistuneet ja poikia ei myöskään varoiteltu yhtä paljon kuin tyttöjä. Osaa pojista varoiteltiin myös skineistä, jota taas ei tyttöjen kohdalla juurikaan esiintynyt. Poikiin kohdistuneet varoitteletut tukevat myös sitä, mistä edellä jo mainitsin; ne uusintavat julkisen tilan maskuliinisuutta ja samalla ne uusintavat myös mielikuvaa spatiaalisesti kyvyttömästä naissukupuolesta. Siinä missä naiset voivat oppia rajoittamaan liikkumistaan välttääkseen vaarallisia tilanteita, he voivat yhtä lailla oppia spatiaalisesti itsevarmoiksi. Sitä myöten he voivat myös opet-

taa omia tyttäriään ottamaan tila haltuun päinvastoin kuin pelotella heitä loputtomien varoitusten ja rajoitusten kautta. Naisten spatiaalista itsevarmuutta onkin harvoin tuettu esimerkiksi median, julkisen mielipiteen tai vanhempien kautta. (Koskela 1997c, 316.) Vaikka osa nuorista mainitsikin vanhempien varoittelusta vähättelevään sävyyn, suhtauduttiin niihin kuitenkin vakavasti. Näin ollen nuoret noudattivat myös rajoituksia, joita heidän vanhempansa olivat asettaneet. Teini-ikäisten mielikuvat vaarasta muotoutuvatkin perinpohjaisesti vanhempien kontrollin kautta (Valentine 1992, 28). Mielenmaisemia ei siis luoda ainoastaan median tai huhupuheiden avulla vaan myös kasvatuksen ja sen välittämän normimailman kautta. Sitä myöten luodaan myös tietynlaista kaupunkitilaa, jonka voidaan katsoa olevan samanaikaisesti niin subjektiivista kuin myös intersubjektiivistakin (ks. myös Koskela 1997c, 315).

Millaisista asioista vanhempasi ovat varoitelleet sinua?

Viinanjuonnista ja tupakan poltosta. (Poika, 16v.)

Huumekauppiaista ja alkoholista. (Poika, 16v.)

Puhumasta vieraille, menemästä yksin pimeille syrjäkujille, ylipäänsä liikkumasta pimeällä / pimeissä paikoissa yksin. (Tyttö, 16v.)

Yöllä yksin liikkumisesta. (Tyttö, 15v.)

*

Jos vanhempasi ovat varoitelleet sinua, niin kuinka olet suhtautunut varoituksiin?

Vähätellyt varoituksia vaikka kuitenkin tiedän että niissä on perää. Mutta kyllä osaan pitää huolta itsestäni. (Poika, 15v.)

Kyllä ne jää alitajuntaan ja varoo kyseisiä paikkoja/asioita. (Tyttö, 16v.)

Olen ottanut ne ihan tosissaan. (Tyttö, 16v.)

Vakavasti. (Poika, 15v.)

12. TURVALLISEMMAN KAUPUNGIN PUOLESTA

12.1 Turvallisuutta parantamassa vai pelkoa vähentämässä?

Turvallisuuden parantamiseen liittyvät ehdotukset, kaupunkipelot ja yksilöiden tilankäyttö liittyvät vahvasti toisiinsa ainakin joensuulaisten nuorten kohdalla. Kuten aikaisemmin olen tuonut esille, sosiaalinen ja fyysinen tila ovat erottamattomia. Jos ajatellaan kaupunkisuunnittelua, joka toimii pitkälle elinkeinoelämän ehdoilla (ks. Häkli 1997, 49; ks. myös Bäcklund 2002, 155), ja jolle on ominaista fyysisen ympäristön ”irrottaminen” sosiaalisesta ja mentaalista tilasta (ks. Jauhiainen 2002, 131), on hyvä kysyä, missä suhteessa tällainen suunnittelu pystyy tavoittamaan sen ”näkyvämmän” kaupungin, johon myös kaupunkipelot kuuluvat. Vaikka uusi maankäyttö- ja rakennuslaki tarjoaakin eväitä osallistumiseen, niin siitä huolimatt-

ta suunnittelua hallitsee edelleen Häklin (1997, 48) mainitsema visuaalinen logiikka, joka pyrkii esittämään kaupungin abstraktissa muodossa. Tämän vuoksi esimerkiksi asukkaiden kritiikki suunnitelmia kohtaan ei kohdistu itse suunnitelmiin vaan niissä oleviin kuviin ja pienoismalleihin eli niihin tapoihin, joilla pyritään kuvaamaan kaupunkia (Bäcklund 2002, 148).

Nuorten kaupunkitila on usein varsin kaukana suunnittelijoiden tilasta. Jauhiainen (2002, 138 - 139) toteaaakin, että maankäyttö- ja rakennusasetuksessa mainittu ”yhteisen kielen ja tietopohjan” tavoittelu edustaa edelleen modernin kaupunkisuunnittelun varsin kapeaa tulkintaa kaupunkitilasta. Näin ollen on siis jokseenkin kyseenalaista, missä määrin turvallisuutta voidaan parantaa ja sitä myöten vähentää kaupunkipelkoja juuri kuvaamani kaupunkisuunnittelun kautta. Nuoret eivät välttämättä kenties tiedä juuri mitään omasta osallistumisen mahdollisuudesta. Vaikka he tietäisivätkin niin, kuinka vakavasti heidän ehdotuksiaan kuunneltaisiin. Viihtyisän elinympäristön takaaminen nuorille on yhtäläillä kaupunkisuunnittelun tehtävä kuin esimerkiksi nuorisotoimen. Fyysisillä ratkaisuilla ei välttämättä pystyttäisi takaamaan täysin sellaista kaupunkia, jonka nuoret kokisivat turvalliseksi. Tämä johtuu siitä, että kaupunkipelot rakentuvat ensisijaisesti valtasuhteiden kautta. Tosin Foucault (1989, 39 - 42) on todennut, että monilla fyysiseen tilaan kohdistuvilla ratkaisuilla voidaan vaikuttaa myös sosiaalisiin ongelmiin. Sosiaalisten suhteiden käytäntöä ja tilallista asetelmaa ei kuitenkaan hänen mukaansa tule erottaa toisistaan, vaan ne on ymmärrettävä toistensa kautta. Monilla ensisijaisesti fyysiseen tilaan kohdistuvilla ratkaisuilla pystytäänkin vaikuttamaan tilan sosiaaliseen luonteeseen. Tämä voisi tapahtua esimerkiksi valojen lisäämisen kautta (ks. Koskela & Pain 1999, 10 - 11). Kontrolli ja valvonta voi siten syntyä myös sisältä päin, jos sille vain luodaan suunnittelun kautta edellytykset (Karisto & Tuominen 1993, 95). Teemahaastattelujen ja haastattelulomakkeiden kautta pyrinikin samaan selville, mitkä tekijät lisääisivät nuorten turvallisuutta ja siten vähentäisivät pelkoa kaupunkitilassa. Näissä neljässä teemassa on nähtävissä juuri fyysisen ja sosiaalisen maailman limittyneisyys.

Kaikkein eniten nuorten puheissa ja vastauksissa korostui eräänlainen kontrolli- ja rangaistusyhteiskunta –teema. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että monet nuoret halusivat kovempia rangaistuksia rikollisille. Lisäksi myös poliisien merkitystä korostettiin. ”Enemmän poliiseja, eikä mitään kameroita” –tyylinen kommentti olikin varsin yleinen nuorten puheissa ja vastauksissa. Nuoret siis uskoivat, että yhteiskunta pystyisi lisäämään turvallisuutta muun muassa edellä mainittujen toimenpiteiden kautta. Kontrolliyhteiskunnan tulisi kuitenkin toimia sosiaaliselta pohjalta ilman teknisiä apuvälineitä, kuten tässä tapauksessa ilman valvontakameroita. Toisin sanoen kontrollin tulisi olla näkyvää, eikä suinkaan Panopticon –tyyppistä valvontaa, jossa yksilö ei voi olla varma, onko hän valvonnan alaisena vai ei (ks. Foucault 2000, 266 -

312 ; ks. myös Koskela 1999b). Toisaalta nuorten joukossa oli myös niitä, jotka uskoivat kameravalvonnan mahdollisuuteen turvallisuuden parantajana.

J.S: Mitäs te antasitte tämmösiä käytännön ehotuksia turvallisuuden parantamiseen?

Molemmat: (hiljaa)

Sonja: Jaa, jaa. Enpä tiä. Poliisi vois varmaan pari kertaa enemmän liikkua kaupungilla.

Saira: Niissä alueilla, millä on tämmösiä.

...

J.S: Jos poliisi liikkus enemmän tuolla kaupungilla, ni vähentäskö se pelon tunnetta, jossain tietyissä paikoissa vai vaatiiks se aina sen poliisin näkyvillä olon?

Sonja: Poliisi vois varmaan vähän vakavammin ottaa näihin [pahoinpitelyihin]. Vaikka niitä kyllä aika paljon tapahtuu kaikkee, mut onhan poliisilla muutakii tekemistä ku vah-tii tappeluu tai tällasta, mitä tapahtuu.

*

Kerro ja anna ehdotuksia, kuinka turvallisuutta voitaisiin Joensuussa mielestäsi parantaa ja sitä myöten vähentää pelon tunnetta.

Lisää valvontaa kaupungille. Oikeita ihmisiä eikä mitään kameroita. (Poika, 16v.)

Paremmalla valvonnalla. Poliisien kovemmilla otteilla. Kovemmilla rangaistuksilla väkivaltateoista. (Poika, 17v.)

Rikolliset kiinni, poliisivartioita enemmän liikenteeseen. Tuomiot rikoksista kovemmiksi. (esim. raiskauksesta elinkautinen kylmän viileästi.) Kameroita koko kaupunki täyteen! (Tyttö, 16v.)

Skinijohtajat voisi toimittaa vankilaan. (Tyttö, 16v.)

Kenties kamerat (esim. kusikujalle) auttaisi asiaa. Ja lisää poliisiautoja valvomaan. (Tyttö, 15v.)

Omaa henkilökohtaista turvallisuutta voitiin parantaa nuorten mukaan myös muutenkin: kontrolloimalla omaa liikkumista ja käyttäytymistä. Käytännössä yksilön tuli itse tiedostaa, missä, miten ja milloin kannattaa liikkua. Kyse on siis lähinnä eräänlaisesta urbaanista kompetenssista, josta olen jo aikaisemmin kertonut. Tämä teema kuitenkin osoittaa myös sen, etteivät nuoret juurikaan kyseenalaista julkisen tilan homogeenisuutta, vaan pikemminkin he uusintavat yleisesti hyväksytyä käsitystä kaikille vapaasta julkisesta tilasta. Oman turvallisuuden takaamisen kautta yleisesti hyväksytyt normit ja arvomaailma pysyvät suhteellisen muuttumattomina ja vakaina, vaikka muutoksia tapahtuukin sukupolvittain. Harvat kuitenkin uskaltavat ylittää yleisiä pukeutumis- ja käyttäytymisnormeja, sillä samanaikaisesti se saattaisi tarkoittaa myös oman turvallisuuden tunteen menettämistä. Ruumis liittyy monissa yhteiskunnissa valtasuhteiden piiriin, jotka määrittelevät sille kieltoja, velvollisuuksia ja pakkoja. Valvonnan mittakaavassa ruumiiseen pyritään vaikuttamaan kohta kohdalta, pieninä annoksina. Näin ollen liikkeet, eleet ja asennot ovat ruumiiseen kohdistetun vallan tulosta. Valta näkyy siis ruumiissa ja lähes kaikissa sen toiminnoissa. (Foucault 2000, 187.)

Mitä tekemistä tällä on sitten kaupunkipelkojen kanssa? Koska lähes jokainen ruumiimme liike on myös osa yleisesti hyväksytyjä normeja, kaikki ”normaalista” poikkeavat liikkeet ovat samalla myös vallan kyseenalaistamista. Oman käyttäytymisen ja pukeutumisen kontrollointi on siis suhteessa yleisesti hyväksytyyn normiin. Tämä normi on tietenkin erilainen eri sukupolvien välillä, minkä vuoksi nuorten käyttäytyminen ja pukeutuminen on usein samalla myös aikuisten hegemonian kyseenalaistamista. Nuorten keskuudessa on kuitenkin vallalla osittain erilaisemmat pukeutumis- ja käyttäytymissäännöt kuin aikuisten keskuudessa. Tämän takia nuoret joutuvat jatkuvasti määrittelemään, mikä on hyväksyttyä muiden nuorten silmissä ja mikä ei. Poikkeavuus tuokin mukanaan myös varuillaanoloa ja joissakin tapauksissa myös pelkoa. Nuoret eivät kuitenkaan ole suljettu saareke yhteiskunnassa, jonka vuoksi yleisesti hyväksytyt normit ovat myös osa nuorten elämää. Esimerkiksi koulussa naismaisesti käyttäytyvä poika saattaa joutua helposti muiden poikien kiusanteon kohteeksi (ks. Gordon ym. 2000, 174 – 175). Nuorten normimaailma kytkeytyy myös muun yhteiskunnan normimaailmaan. Valta tulee näkyviin nuorten käyttäytymisen ja liikkumisen kontrolloinnin kautta. Joskus tämä kontrollointi tapahtuu aikuisten taholta, joskus taas nuorten omasta piiristä käsin. Tästä huolimatta kaikenlaiset rajojen ylitykset ovat samalla yleisesti hyväksytyyn normimaailman ylityksiä.

J.S: Minkälaisia käytännön ehotuksia te antasitte turvallisuuden parantamiseksi Joensuuissa?

Anna: No ei ainakaan kannata liikkua yksin missään tietyllä alueella.

Liisa: Tai ei ehkä kannata ollenkaan.

*

J.S: Osaisit sä sit antaa mitään käytännön vinkkejä turvallisuuden parantamiseen?

Simo: No, jos pitää ehottomasti lähtee perjantai-iltana vetämään pää täyteen, ni sen vois tehdä mielummin, jossain kaverin kämpillä, ku esimerkiks lähtee hoippumaan johonki Rantakylän ostarille. Mielummin liikkuu tietysti kaverin kanssa ja koittaa vähä katella ympäristöösä. Pittää suusa kiinni, että jos joku ruppee soittaa suuta jostain ja haistattellee ja huutelee perään, ni ei huutele takasi. Jatkaa vaan matkaansa siinä.

Turvallisuutta voidaan nuorten mukaan parantaa myös muutenkin: esimerkiksi julkisten kulkuvälineiden ja erilaisten sisätilojen aukiolojen kautta. Näiden merkittävyys tuli esille niminomaan tyttöjen puheissa ja vastauksissa. Useat tytöt halusivat, että erityisesti linja-autoja kulkisi useammin keskustan ulkopuolisiin alueisiin ja sieltä pois. Koskelan ja Tuomisen (1995, 78 - 80) tutkimuksessakin ilmenee joukkoliikennevälineillä liikkumisen turvallisuus, etenkin pimeään aikaan, verrattuna esimerkiksi jalkaisin liikkumiseen. Erityisesti linja-autoissa kuljettaja on koko ajan matkustajien palveluksessa ja edustaa jo pelkällä läsnäolol-

laan valvontaa. Joensuulaiset tytöt myös toivoivat, että iltaisin olisi enemmän julkisia sisätiloja auki. Merkittävintä tässä on havaita se, että kyseiset ehdotukset ovat nimenomaan tyttöjen antamia. Tämä korostaa entisestään sitä, että öinen kaupunkitila on etupäässä miesten tilaa, kuten olen jo aiemmin Koskelaa (1997a, 78 – 79) siteeraten todennut. Tämänkaltaiset ehdotukset tukevat myös sitä, että öinen kaupunkitila on samalla myös ulossulkevaa. Parantamalla nimenomaan julkisia kulkuyhteyksiä ja lisäämällä esimerkiksi julkisia sisätiloja, joissa nuoret voisivat viettää vapaa-aikaansa, pystyttäisiin samalla vaikuttamaan myös nuorten sosiaaliseen kaupunkitilaan, vaikka itse pelkoihin sillä ei juurikaan olisi vaikutusta.

J.S: Jos ajatellaan turvallisuuden parantamista ni, mitkä ois teijän mielestä parhaita keinoja parantaa tuommosta yleistä turvallisuutta? Lähinnä jos ajattelette itteenne.

Emma-Lotta: Ku bussit kulkis usseemmin ni se saattas olla tavallaan. Mut se nyt on aika mahotonta toteuttaa silleen, koska eihän niillä nyt siihen resursseja, et montaa bus-sia tunnissa rallata ympäri, mutta em mie tiiä.

Hanna: Just semmosissa niiku syrjäisimmissä paikoissa, ni ku sieltä ei pääse pois.

Koska pimeys oli keskeinen elementti kaupunkipelkojen synnyssä, monien nuorten ehdotuksissa tuli esille valojen lisääminen. Painin ja Townshendin (2002, 115) tutkimuksessa kävi ilmi, että katuvalaistuksen merkittävyys turvallisuuden kannalta vaihteli muun muassa kaupunkitilan käytön mukaan. Joensuulaiset nuoret viettävätkin suhteellisen paljon aikaansa julkisessa tilassa, jonka vuoksi myös heille oli valoisuudella merkitystä. Erityisesti pimeille metsäteille ja syrjässä oleville paikoille nuoret toivoivat lisää valaistusta. Valoisuuden voidaan tulkita olevan merkki myös yhteiskunnan kontrollista. Esimerkiksi Foucault on maininnut pimeän tilan olevan epäjärjestyksen tilaa, jossa valoisuus lisää visuaalista kontrollia. Näkyvyys toimii eräänlaisena ”saippuana”, joka puhdistaa tilaa ei-toivotuista yksilöistä. (Koskela 1999b, 18.) Valaistus ei muuta pelkästään kaupunkitilan fyysistä luonnetta vaan myös sosiaalista tilaa. Vaikka valojen lisääminen vähentäisi pahoinpitelyksi joutumisen riskiä, niin samalla olisi kyseenalaista, missä määrin se vähentäisi pelon tunnetta. Valaistuksen lisääminen ei myöskään vähentäisi valta-asetelmia, minkä vuoksi valaistuksen rooli kaupunkipelkojen vähentäjänä olisi rajallinen.

Vilma: Just jotain katulamppuja Kanervalan suuntaan vois lissää pistää.

Veera: Nii ne sammuu liian nopeesti.

Vilma: Niinpä. Mut silleen, jos oot jossain mehässä, ni silleen ku o sadan metrin välein, ni paljonpa se autaa ku yhteen kohtaan tulee sitä valloo ja 98 metriä on sitä pimmeetä.

Ei sitä niiku silleen mittään hyövytä periaatteessa, ku vois siihen välliin tökätä pari katulamppua. Se tois vähän turvallisuuden tunnetta.

*

Kerro ja anna ehdotuksia, kuinka turvallisuutta voitaisiin Joensuussa mielestäsi parantaa ja sitä myöten vähentää pelon tunnetta.

Lisää valoja metsäteille. (Poika, 16v.)

Lisää valaistusta kaduille. (Tyttö, 15v.)

Valoja pyöräteille. (Poika, 17v.)

12.2 Valvovan silmän alla

Kameravalvonnalla oli nuorille kaksijakoinen rooli: yhtäältä he uskoivat sen olevan apuna rikosten selvittämisessä, mutta toisaalta sen ei kuitenkaan uskottu vähentävän pelon tunnetta. Eräs poika totesikin, ettei ”kamera paljoo lohduta siinä vaiheessa, kun on tullut päin näköä”. Koskelan (2001, 49 – 50) tutkimuksessa tulee myös ilmi, että yleisellä tasolla kameravalvonnalla uskottiin olevan myönteinen vaikutus turvallisuuden tunteeseen, mutta henkilökohtaisella tasolla yli puolet kyseiseen tutkimukseen haastatelluista ei uskonut valvonnan lisäävän omaa turvallisuutta. Miksi sitten kameravalvonta ei vähennä turvattomuuden tunnetta, jos sen kerran uskotaan olevan apuna rikosten selvittämisessä?

Ensinnäkin, monet joensuulaiset nuoret olivat varsin epätietoisia siitä, missä kamerat sijaitsevat ja ketä niiden ”takana” on. Vaikka kameran sijainti tiedettäisiinkin, kameran välityksellä on mahdotonta saada henkilökohtaista kontaktia itse valvojaan (Koskela 1999b, 7). Nimenomaan tietoisuus kameravalvonnasta oli se tekijä, joka voisi vähentää pelkoja, ainakin joidenkin nuorten mukaan. Tästä näkökulmasta katsottuna kameravalvonnasta tiedottaminen on tärkeässä roolissa. Kameravalvonta onkin usein kadulla kulkijoille etäinen asia, minkä vuoksi niiden olemassaoloa ei aina muisteta (ks. Koskela 2001, 53).

J.S: Uskotteks te et sit tuommosella kameravalvonnalla on mitään vaikutusta pelon tunteeseen et vähentääks se sitä sit olenkaan?

Liisa: No ei varmaan.

Anna: Eei.

Liisa: Koska ei kaikki varmaan ees tiä.

Toiseksi, monet nuoret eivät uskoneet kameravalvonnan yltävän kaikkialle. Erityisesti monet sivukujat ja syrjäiset alueet, jotka ovat nuorille samalla myös pelon paikkoja, jäävät heidän mukaansa pois ”valvovan silmän” näkökentästä. Tämä on erityisesti ongelmallista siinä suhteessa, kun sitä verrataan nuorten mielikuviin; monet nuoret uskoivat mainitunlaisissa paikoissa tapahtuvan juuri eniten rikoksia. Jotkut nuoret kiinnittävät huomiota myös siihen, ettei kameravalvonnan kautta saada selkeyttä tapahtumien todellisesta kulusta. Kameran kautta tila näyttäytyykin kaksiulotteisena ja samalla ihmiset redusoituvat nukkemaisiksi olennoiksi ilman yksilöllisiä ominaisuuksia. Siten kameravalvonta kadottaa tilan elettyinä ja koettuna ko-

konaisuutena. (Koskela 1999b, 8.) Yksilöiden tunteita ei voida kameran kautta nähdä, jonka vuoksi tunteiden tila ei ole sama asia kuin valvojan ruudulle tuleva kuva.

J.S: Onks siitä teijän mielestä sit apua tuommoseen yleiseen turvallisuuden tunteeseen?

Hanna: No, onhan tietysti semmone mut ei se hirmu merkittävä oo.

Emma-Lotta: Aika semmone näennäine.

Hanna: Ku eihän siinä varmaan ees kuule puhetta. Kuitenki äänet on silleen aika oleellinen osa, koska aika harvoin kukkaan silleen suoraan ruppee tai siis silleen hakkaamaan.

*

J.S: Mitä luulet, vaikuttaaks tuommone kameravalvonta tuohon katuturvallisuuteen tai vähentääks se millää tavalla pelkoo?

Simo: Eihän se sitä, jos joku lyö, ni eihän se sitä käytännössä estä. Ehkä se saahaan kiinni. Jos pahoinpitely tapahtuu, ni ja ku tapahtuu, ni jotenki tuntuu että se porukka, joka pahoinpitelee, ni on yleensä nii sekavassa tilassa muutenkii, että ne tuskin kame-roista pahemmin välittää. En oikein kehtaa uskoa noitte kameroitten luotettavuuteen turvallisuuden lisääjinä. Voi olla, että oon kyyninen tai sellane ihmine, mutta en ite usko omalta kohdaltani.

**

Vilma: Mut emmä tiedä onks niistä [valvontakameroista] nyt niin kauheesti hyötyä.

Veera: Ja jos luulis et just jos joku hakataan, niin se tapahtuu just ehkä enemmänkin jos-sain puistossa ku jossain keskellä toria, jossa ne on.

Vilma: Niinpä. Em mie tiä. Ne [valvontakamerat] on just silleen vähä huonosti sijoitet-tu, ku ei ne mitään hyödytä, ku ei kukaan tietenkään missään päivänvalossa rupee ke-tään hakkaamaan periaatteessa. Mut tottakai kyllä siinäkin niitä tappeluita tietenkin tu-lee. Mut niiku et ne just niiku vähän jossain syrjäisimmillä seuduilla, että ei niistä peri-aatteessa oo mitään hyötyä.

Kameravalvonnalla ei uskottu olevan vaikutusta pahoinpitelyiden määrään, sillä monet nuoret uskoivat pahoinpitelyitä tapahtuvan joka tapauksessa. Koskelan (2001, 48) tutkimus tukeekin tätä väitettä. Kyseisen tutkimuksen mukaan rikosten määrä on pikemminkin lisääntynyt Joensuun ruutukaava-alueella kameravalvonnasta huolimatta. Kameravalvonta ei siis ole onnistunut vähentämään rikollisuutta keskustan alueella vaan suurempi vaikutus sillä on ollut kaupunkilaisten mielikuviin. Mainitussa tutkimuksessa tuleekin ilmi, että keskustan alueella saatetaan liikkua enemmän, jos rikollisuuden todella koetaan vähentyneen. Tämän seuraukse-na sosiaalinen kontrolli saattaa vaikuttaa teknisiä laitteita enemmän rikostilanteeseen. Oma tutkimukseni tosin ei anna viitteitä siihen, että nuoret kokisivat keskustan alueen aikaisempaa turvallisemmaksi nimenomaan kameravalvonnan johdosta. Toisaalta minulla ei ole myöskään esittää vertailukohtia tämän asian suhteen. Yleisesti ottaen kameravalvonnan rooli kaupunkipelkojen vähentäjänä on nuorten kohdalla vähäinen. Tilaa ei tulisikaan nähdä kaupunkipelkojen ja kaupunkisuunnittelun kohdalla säiliönä, jossa sosiaalisilla suhteilla ei olisi minkäänlais-ta merkitystä. Turvattomuuden ongelmaa ei siten pystytä ratkaisemaan pelkästään tilastojen

kautta vaan lähinnä tarvitaan syvällistä ymmärrystä kaupunkipelkojen laadusta ja niiden syistä.

Minkälainen vaikutus mielestäsi kameravalvonnalla on omaan turvallisuuden tunteeseen Joensuussa? Uskotko kameravalvonnan vähentävän pelkoa?

Siitä on ehkä apua jos jotain varastetaan. Mutta ei siinä vaiheessa kun joku heilauttaa nyrkillä päin näköä. Ei paljon lohduta et joku kamera jossain ehkä tallensi sen. Kamerasta on apua sitten kun vahinko on jo sattunu. (Poika, 16v.)

Ei sillä ole mitään vaikutusta tällä hetkellä kun en yleensä torilla liiku. Parempi olisi jos kameroita olisi ”hämärissä paikoissa”. (Tyttö, 16v.)

Kamerat ainakin edesauttavat väkivaltarikosten selvittämistä. (Tyttö, 16v.)

Kyllähän niitä ainakin on hyvä olla olemassa, mutta ne eivät takaa mitään. (Tyttö, 15v.)

Ei kameravalvonta oikeastaan pelkoa lievitä, sen avulla voidaan vain selvittää joitakin rikoksia. (Tyttö, 15v.)

IV JOHTOPÄÄTÖKSET

13. KAUPUNKIPELKOJA JA UUSIA UNELMIA

13.1 Vallattomat nuoret?

Olen tulkinnut tässä tutkimuksessa kaupunkitilaa tuotteena, jota on tuotettu, ja jota tuotetaan monin eri tavoin. Tätä näkemystä auttavat kolme eri käsitettä tilan tuottamisesta: tilalliset käytännöt, representoidut tilat ja tilan representaatiot (ks. sivut 14 – 15). Käsitteistä ensimmäinen, tilalliset käytännöt, liittyy konkreettiseen kaupunkitilaan. Tilalliset käytännöt ovat osa arkipäiväistä liikkumista ja olemista kaupunkitilassa, jonka vuoksi ne myös muokkaavat kaupungin sosiaalista todellisuutta. Joensuulaisille nuorille tilalliset käytännöt tulivat esille liikkumisena kodin ja koulun sekä harrastuspaikkojen välillä kuin myös perjantai- ja lauantai-iltaisena olemisena Joensuun keskustassa. Vaikka nuoret liikkuvat paljon julkisessa tilassa, monille heistä katu avautui kuitenkin paradoksaalisesti yksityisenä tilana, kun taas koti oli heille julkista tilaa (ks. sivut 25 – 26). Pelko muokkasi liikkumista ja olemista kaupunkitilassa. Tämän vuoksi mielikuvien kaupunki liittyi nuorten kohdalla vahvasti tilallisiin käytäntöihin. Esimerkiksi joukossa liikkumisen, liikkumisen rajoittamisen, varuillaanolon sekä katsekontaktien ja seisoskelun välttelyn kautta pyrittiin ehkäisemään uhkaavien tilanteiden muodostuminen.

Kyseiset selviytymisstrategiat eivät välttämättä vähennä pelkoja, sillä tällöin mielikuvat muodostuvat helpommin erilaisten uutisten ja huhupuheiden kautta. Koska representoituihin tiloihin on yhdistyneenä niin mielikuvat kuin erilaiset symbolit, eivät nuoret nähneet Joensuuta pelkästään fyysisenä ympäristönä. Heidän kotikaupungissaan oli myös pelon paikkoja. Kaupunginosista erityisesti Rantakylä, Niinivaara ja keskusta representoitiin pelottaviksi. Rantakylän ja Niinivaaran pelottavuuteen vaikuttivat vahvasti erilaiset uutisoinnit ja urbaanit huhupuheet. Tämä johtui siitä, ettei kovinkaan moni tähän tutkimukseen osallistuneista nuorista liikkunut mainituissa kaupunginosissa. Erityisesti tyttöjen kohdalla huhupuheet ja uutisoinnit Niinivaaran ”huppumiehestä” vaikuttivat osittain heidän mielikuviinsa ja pelkoihinsa. Poikien kuulemat huhupuheet ja median esittämät uutiset sitä vastoin liittyivät skineihin ja väkivaltaan. Tutkimuksen perusteella ne eivät vaikuttaneet kovinkaan paljoa poikien liikkumiseen.

Mielenmaisemia tuotetaan tytöille ja pojille eri tavoin myös vanhempien taholta. Erityisesti tyttöjä varoiteltiin liikkumasta yksin pimeässä kaupunkitilassa ja joidenkin vanhempien varoittelet koskivat myös kaupunkitilassa liikkumista valoisaan aikaan. Poikiin kohdistuneet varoitukset olivat sitä vastoin huomattavasti yleisluonteisempia ja vähemmän liikkumiseen sekä käyttäytymiseen keskittyviä. Joensuulaisia poikia varoiteltiinkin pääasiassa huumeista, humalaisista ihmisistä ja alkoholista. Varoitukset ja rajoitukset tulevat näkyviin myös erilaisissa tilallisissa käytännöissä. Jos tytöille opetetaan, että öinen Joensuu on vaarallinen paikka, eikä sinne ole syytä mennä ainakaan yksinään, alkavat he useimmiten myös toimia tällä tavoin. Aikaa myöten se tulee ilmi myös naisten tavoissa käyttää ja tarkastella kaupunkitilaa. Tyttöjen kaupunkipelot onkin nähtävä myös vallattomuutena, joka naissukupuolella on yleisesti koko yhteiskunnassa suhteessa miehiseen käsitejärjestelmään. Esimerkiksi koulujen sosiaalisten käytäntöjen kautta tyttöjen odotetaan käyttävän vähemmän tilaa ja pitävän pienempää ääntä (ks. esim. sivut 28 – 29). Heidän liikkumisensa ja olemisensa kaupunkitilassa on nähtävä myös osana yhteiskunnan valtahierarkioita.

Tytöillä pelko näkyi erityisesti kaupunkitilassa liikkumisen kautta, kuten yksin seisomisen välttelynä ja liikkumisena ryhmässä. Erityisesti pimeä kaupunkitila muodostui tytöille uhkaavana, monille juuri humalaisten miesten takia. He kokivat humalaiset miehet arvaamattomiksi, jonka vuoksi useat tytöt olivat eräällä tapaa ”pakotettuja” liikkumaan. Keskuskuja Kauppatorin läheisyydessä olikin monien tyttöjen mielestä pelottava nimenomaan viikonloppuillain johtuen siellä olevasta linja-autopysäkestä ja tämän kautta tapahtuvasta seisomisen ”pakosta”. Haastatelluista tytöistä monet kokivat tämän ongelmallisena, sillä jotkut heistä olivat joutuneet kuulemaan myös seksuaalisia ehdotuksia humalaisilta miehiltä. ”Tilapuolisuus” ilmeni juuri arkipäiväisen tilan hallinnan kautta. Tämä ei näy pelkästään rakennetussa vaan myös rakentamattomassa ympäristössä. Esimerkiksi pelko pimeitä metsäteitä kohtaan oli joidenkin nuorten, erityisesti tyttöjen, kohdalla hyökkäyksen kohteeksi joutumisen pelkoa eikä pelkoa itse metsää kohtaan. (ks. sivut 40 – 41, 55 – 56.) Pojilla kaupunkipelot eivät liittyneet niinkään itse liikkumiseen vaan lähinnä kaupunkitilassa olemiseen ja tyyliin. Erityisesti poikkeavasti pukeutuvien ja käyttäytyvien poikien oli useiden nuorten mielestä syytä olla varuillaan Joensuussa. Suvaitsemattomuus ei siis kohdistu aina pelkästään ulkomaalaisiin vaan kohteena voi olla myös suomalainen henkilö. Monet pojat pelkäsivätkin tämän takia skinejä, vaikka suvaitsemattomuutta ilmeni haastattelujen perusteella myös ei-skinien taholta. Kaupunkitila voi siis olla ulossulkevaa myös pojille eikä pelkästään tytöille. Joensuulaisilla pojilla ”keskiarvoisuus” oli keskeisellä sijalla kaupunkipelkojen suhteen, sillä siitä poikkeaminen saattoi useammalle pojalle olla samalla myös pelon lähde. ”Keskiarvoisuus” on nähtävä

eräänlaisena normina, joka ei tule esille pelkästään ajatuksellisella tasolla vaan myös tilallisissa käytännöissä, erityisesti pukeutumisen ja kehon liikkeen kautta.

Vaikka kaupunkipeloissa on eroavaisuuksia, ne eivät ole pelkästään tyttöjen ja naisten tai poikkeavasti pukeutuvien poikien ongelma. Ne ovat yhtäläillä myös heidän ongelma, jotka eivät koe turvattomuutta kaupunkitilassa. Esimerkiksi ”huppumiehen” pahoinpitelyt Niiniväärällä tekivät lähes kaikista miehistä potentiaalisia epäiltyjä monien naisten silmissä (ks. sivu 62), jonka vuoksi naisten kokema pelko vaikutti epäsuorasti myös miesten arkeen. Tunteiden tilaa ei tule tulkita subjekti – objekti –erottelujen kautta vaan se tulee nähdä intersubjektiivisena konstruktiona. Tunteiden tila on tuotettua tilaa, joka on viime kädessä tuotettu erilaisten valtasuhteiden kautta. (ks. esim. sivut 61 – 66.) Pelloissa on kyse siitä, millaisia mielenmaisemia yhteiskuntamme tuottaa esimerkiksi kasvatuksen, uutisoinnin ja kouluopetuksen kautta. Sitä kautta tuotetaan ja uusinnetaan myös valtasuhteita. Tilan tuottaminen retorisesti vaikuttaa myös siihen, kuinka oleskelemme, liikumme ja ylipäätään käytämme tilaa. Tätä kautta kaupungista tulee pelottava myös kokemuksellisella tasolla. Nuorten tilalliset käytännöt onkin nähtävä tuotettujen mielenmaisemien tuloksena. Tilaa ei siis tulisi tarkastella ”säiliönä” vaan se tulisi nähdä tiettyjen valta-asetelmien määrittelemänä tuotteena. Kaupunkipelkojen kohdalla se tarkoittaisi huomion kääntämistä niihin retorisiin tapoihin, joilla tilaa ja pelkoja tuotetaan. Samalla meidän tulisi kysyä itseltämme, kuka mielenmaisemiamme tuottaa ja kuka määrittelee katseemme rajat.

13.2 Kohti uutta kaupunkisuunnittelua?

Kaupungista luodaan erilaisia tilallisia representaatioita, jotka aikaa myöten tulevat näkyviin myös fyysisessä ympäristössä, ja siten koskettavat jokaisen ihmisen arkipäiväistä elämää. Tässä tutkimuksessa on käynyt ilmi, etteivät joensuulaisten nuorten kaupunkipelot muodostu yksinomaan fyysisestä ympäristöstä käsin, vaan ne ovat lähinnä monimutkaisten valtasuhteiden tulosta. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö esimerkiksi kaupunkisuunnittelulla pysyttäisi vaikuttamaan kaupunkipelkoihin, vaikka sen onkin varsin rajallista. Olisi siis väärin puhua turvallisuudesta ja turvattomuuden tai pelon tunteesta samanaikaisesti, sillä tunteiden tila ei ole mitattavissa tilastollisin mittarein, eikä sitä voida aina kuvata myöskään visuaalisesti. Tämä tuli esille myös niiden ehdotusten kautta, joita joensuulaiset nuoret antoivat turvallisemman kaupungin puolesta. Poliisien, rikollisille annettavien rangaistusten, oman liikkumisen kontrolloinnin, julkisten kulkuvälineiden ja sisätilojen sekä valoisuuden merkitys korostuivatkin nuorten vastauksissa. Kameravalvonnan rooli sitä vastoin oli kaksijakoinen: moni uskoi sen merkitykseen rikosten selvittämisessä, mutta samalla he eivät nähneet, että sillä olisi

merkitystä pelkojen vähentäjänä. Nuorten ehdotukset tuovat esiin myös sen, että tilallisten representaatioiden maailma on erilainen kuin konkreettinen, arkipäiväinen kaupunkitila.

Representoidut tilat eivät kohtaa tilan representaatioita. Tilan representaatioissa tilan käytännöllinen ulottuvuus katoaa ja samalla katoaa myös eletty kokemus. Tätä kautta nousee kahdenlaisia ongelmia: käyttäjät, jotka eivät tunnista itseään tilasta, ja ajattelumalleja, jotka eivät voi muodostaa kriittistä asennetta abstraktioita kohtaan. (ks. esim. sivut 18 – 22.) Tämänkaltainen ajattelu lähenee paradoksaalisen tilan käsitettä (ks. sivut 27 – 29). Kaupunkisuunnittelu on tapahtunut ensisijaisesti juuri tilastojen ja karttojen kautta, jotka taas ovat kadottaneet ”näkymättömän” kaupungin. Asukkaiden kritiikki erilaisia suunnitelmia kohtaan ei liitykään itse suunnitelmiin vaan lähinnä niiden tapaan kuvata kaupunkia. (ks. sivut 18 – 20, 66 – 67.) Tämän vuoksi on huomattava, ettei uuden maankäyttö- ja rakennuslain myötä tullut asukkaiden osallistumismahdollisuuksien lisääntyminen ole poistanut kaupunkisuunnittelun visuaalisen logiikan ongelmia.

Koska kaupunkitila on myös symbolista ympäristöä, vaikuttaa kaupunkisuunnittelu asukkaiden henkilökohtaisiin kokemuksiin. Vaikka suunnittelun kautta pyritään luomaan kaupungille ”virallista” identiteettiä, rakentuu kaupungille samalla myös erilaisia kilpailevia identiteettejä esimerkiksi asukkaiden yksilöllisen arkielämän kautta. Samalla vaikutetaan myös ihmisen ja paikan väliseen suhteeseen. Jos ajatellaan nuorten kaupunkipelkoja ja niitä ongelmia, jotka nousevat esiin kaupunkisuunnittelun visuaalisesta logiikasta, on kysyttävä, missä määrin tällainen suunnittelu pystyy vaikuttamaan kaupunkipelkoihin. (ks. sivut 18 – 23, 66 – 67.) Koskela (1999c, 6) toteaaakin omassa tutkimuksessaan, ettei kyse ole pelkästään fyysisen ympäristön suunnittelusta vaan asiaa tulisi tarkastella laajemmassa perspektiivissä. Hänen mukaansa erilaisten menettelytapojen, jotka pyrkivät parantamaan turvallisuutta, tulisi ottaa paremmin huomioon myös sukupuoli, naisten elämisaailma ja heidän kokemuksensa. Suunnittelun tehtäviin täytyisikin kuulua ei pelkästään fyysisen tilan vaan myös sosiaalisen tilan kehittäminen (Koskela 1999c, 6). Sosiaalisten suhteiden käytäntöä ja tilallisia asetelmia tulisi tarkastella yhtäaikaisesti, jotta niitä voitaisiin täysin ymmärtää (ks. esim. sivu 19). Tämä ymmärrys on tärkeää, jotta kaupunkisuunnittelu pystyisi vaikuttamaan kaupunkipelkoihin. Ongelmia tulee usein esille siinä vaiheessa, kun ”tilallisuuden ammattilaiset” abstrahoivat konkreettista tilaa ja ”irrottavat” sen sosiaalisesta ja mentaalista tilasta. Kaupunkikaavat ja paikkatietojärjestelmien avulla määrittyvät koordinaattipisteet eivät tavoita tunteiden tilaa kovinkaan helposti. (ks. sivu 18.) Ongelma on osittain myös niissä ajattelutavoissa, joilla tilaa on totuttu tarkastelemaan. Koska abstrakti tila kietoo intellektuaalisen ajattelutavan, valtion byrokratian, ”aidon” tiedon sekä vallan diskurssin tosiinsa, on abstraktia tilaa vaikea erottaa aina

Descartesista Hegeliin pohjautuvista filosofisista tilakäsityksistä (ks. esim. sivu 14). Maailmaa on tarkasteltu dualististen tilakäsitysten kautta, joissa se on nähty universaaliksi absoluutiksi ja jossa subjektia on pidetty ulkopuolisena tarkkailijana (ks. sivu 12). Dualistisesta tilakäsityksestä irtipääseminen voisi tarjota myös kaupunkisuunnittelulle oivan mahdollisuuden parantaa yksilöiden turvallisuuden tunnetta kaupunkitilassa. Käytännössä se tarkoittaisi sitä, että tila tulisi ymmärtää inhimillisistä käytännöistä käsin ja samalla sitä tulisi tarkastella yhtenä yhteiskunnan ominaisuutena (ks. sivu 12). Tätä kautta ongelma tulee näkyviin myös menetelmällisenä ongelmana. Pelkästään määrällisen tiedon tuottamisella on mahdotonta tavoittaa elettyä kaupunkitilaa ja samalla on myös mahdotonta saada täyttä ymmärrystä pelkojen pohjimmaisista syistä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kvalitatiiviset ja kvantitatiiviset menetelmät olisivat toisiaan poissulkevia.

Vaikka Koskelan (1999c, 6) ehdotukset liittyvät naisten pelkoihin, voidaan ne yhtä hyvin yhdistää myös joensuulaisten nuorten kaupunkipelkojen tarkasteluun. Esimerkiksi rasismin vastainen työ ja suvaitsevaisuuden korostaminen olisi nähtävä yhtenä osana turvallisempaa kaupunkikuvaa suunniteltaessa. Tällä en tarkoita pelkästään nuoriin kohdistuvia toimenpiteitä vaan se tulisi sisältää myös muut ikäryhmät. Kyse onkin ymmärryksestä, jota tarvitaan niin eri ikäryhmien kuin myös eri kulttuurien välillä. Kaupunkisuunnittelun näkökulmasta tämä tarkoittaisi parempaa ymmärrystä nuoria kohtaan ja heidän tapaansa tarkastella kaupunkitilaa. Samalla se tarkoittaisi suunnittelijoilta myös omien tilallisten näkemysten kyseenalaistamista ja tahtoa löytää mahdollisimman yhtenäinen käsitys kaupunkitilasta. Tämänkaltaiseen ymmärrykseen ei tilastojen ja erilaisten visuaalisten esitysten kautta välttämättä päästä. Kaupunkitila ja kaupunkipelot kaikessa monimuotoisuudessaan vaativatkin osakseen monimuotoisia lähestymistapoja, jotka siten estäisivät tilallisten vääristymien syntymistä.

”Siinä, missä jotakin loppuu, jotakin muuta on vasta alkamassa.” (Kouros 1997, 5).

LÄHTEET

- Blakely, Edward J. & Mary Gail Snyder (1997). Divided We Fall –Gated and Walled Communities in the United States. Teoksessa Ellin, Nan (toim.): Architecture of Fear, 85 – 99. Princeton Architectural Press, New York.
- Burgess, Jacquelin & John R. Gold (1985). Introduction: Place, the Media and Popular Culture. Teoksessa Burgess, Jacquelin & John R. Gold (toim.): Geography, the Media & Popular Culture, 1 – 32. Croom Helm, Sydney.
- Bäcklund, Pia (2002). Miten kuulla asukasta? Kaupunkitila ja osallisuuden haasteet. Teoksessa Bäcklund, Pia & Jouni Häkli & Harry Schulman (toim.): Osalliset ja osajat –kansalaiset kaupungin suunnittelussa, 141 - 157. Gaudeamus, Helsinki.
- Corbin, Juliet & Anselm Strauss (1990). Basics of Qualitative Research –Grounded Theory Procedures and Techniques. 270 s. Sage Publications, London.
- Ehrnrooth, Jari (1990). Intuitio ja analyysi. Teoksessa Mäkelä, Klaus (toim.): Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta, 30 - 41. Gaudeamus, Helsinki.
- Entrikin, J. Nicholas (1991). The Betweenness of Place. Towards a Geography of Modernity. 196 s. Macmillan, London.
- Eskola, Jari (2001). Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat – laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Aaltola, Juhani & Raine Valli (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin II –näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin, 133 - 157. PS – kustannus, Jyväskylä.
- Eskola, Jari & Juha Suoranta (1999). Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 3.p. 268 s. Vastapaino, Tampere.
- Eskola, Jari & Jaana Vastamäki (2001): Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, Juhani & Raine Valli (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin I –metodin valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle, 24 – 42. PS – kustannus, Jyväskylä.
- Fiske, John (2000). Merkkien kieli –johdatus viestinnän tutkimiseen. 6.p. 256 s. Vastapaino, Tampere.
- Foucault, Michel (1980). The Eye of Power. Teoksessa Gordon, Colin (toim.): Power / Knowledge – Selected Interviews and Other Writings 1972 – 1977 by Michel Foucault, 146 – 165. The Harvester Press, Sussex.
- Foucault, Michel (1989). Arkkitehtuuri, tieto ja valta. Michel Foucaultin haastattelu. Teoksessa Foucault, Michel & Paul Rabinow: Kaupunki, tila, valta, 29 - 53. Yhdyskuntasuunnittelun laitos, Julkaisuja 16, Tampere.
- Foucault, Michel (1998). Seksuaalisuuden historia –tiedontahto, nautintojen käyttö, huoli itsestä. 2.p. 512 s. Gaudeamus, Tampere.
- Foucault, Michel (2000). Tarkkailla ja rangaista. 2.p. 475 s. Otava, Keuruu.

Gordon, Tuula & Janet Holland & Elina Lahelma (2000). Making Spaces –Citizenship and Difference in Schools. 235 s. Macmillan Press, London.

Griffin, Christine (1993). Representations of Youth. The Study of Youth and Adolescence in Britain and America. 253 s. Polity Press, Cambridge.

Haarni, Tuukka (1995). Modern art and revenge of the military hero –new planning practices and the geography of resistance in central Helsinki. Nordisk Samhällsgeografisk Tidskrift 20, 116 – 130.

Haarni, Tuukka (1997). Joustavia tiloja –vallan ja ulossulkemisen urbaania tulkintaa. Teoksessa Haarni, Tuukka & Marko Karvinen & Hille Koskela & Sirpa Tani (toim.): Tila, paikka ja maisema –johdatus uuteen maantieteeseen, 87 - 104. Vastapaino, Tampere.

Haila, Anne (2002). Suunnittelu ja kaupunkirakentaminen. Teoksessa Bäcklund, Pia & Jouni Häkli & Harry Schulman (toim.): Osalliset ja osajat –kansalaiset kaupungin suunnittelussa, 92 – 109. Gaudeamus, Helsinki.

Harinen, Päivi & Sanna Heikkilä & Sonja Hyvönen (2001). Mustaa valkoisella –Joensuun skinit ja paikallinen julkinen sana. Teoksessa Puuronen, Vesa (toim.): Valkoisen vallan lähettiläät –rasismin arki ja arjen rasismi, 135 - 172. Vastapaino, Tampere.

Haynes, Robin M. (1981). Geographical Images and Mental Maps. 38 s. Macmillan Education, Hong Kong.

Honkatukia, Päivi (2000). Naisiin kohdistuva seksuaalinen väkivalta turvallisuuskysymyksenä. Teoksessa Niemelä, Pauli & Anja Riitta Lahikainen (toim.): Inhimillinen turvallisuus, 149 – 175. Vastapaino, Tampere.

Houtsonen, Lea & Arvo Peltonen (1992). Helsingin paikat –kaupunkimiljöön tutkiminen didaktisena haasteena. Terra 104:3, 219 – 237.

Häkli, Jouni (1995). Suomi kartoitettiin katseltavaksi –abstraktin tilan synty Euroopassa ja Suomessa. Terra 107:4, 198 – 206.

Häkli, Jouni (1997). Näkyvä yhteiskunta –kansalaiset ja kaupunkisuunnittelun logiikka. Teoksessa Haarni, Tuukka & Marko Karvinen & Hille Koskela & Sirpa Tani (toim.): Tila, paikka ja maisema –johdatus uuteen maantieteeseen, 37 - 52. Vastapaino, Tampere.

Häkli, Jouni (1999). Metá Hodos –johdatus ihmismaantieteeseen. 231 s. Vastapaino, Tampere.

Häkli, Jouni (2002). Kansalaisosallistuminen ja kaupunkisuunnittelun tiedonpolitiikka. Teoksessa Bäcklund, Pia & Jouni Häkli & Harry Schulman (toim.): Osalliset ja osajat –kansalaiset kaupungin suunnittelussa, 110 - 124. Gaudeamus, Helsinki.

Ilmonen, Mervi (1993). Kauhua kampuksella ja muita pelon paikkoja. Yhteiskuntasuunnittelu 1/93, 35 – 40.

- Ilmonen, Mervi (2000). Kaupungin muuttuva rytmi. Teoksessa Knuuti, Liisa (toim.): Kaupunki vuorovaikutuksessa, 27 – 38. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus C 52, Espoo.
- Jackson, Peter (1989). *Maps of Meaning –An introduction to cultural geography*. 213 s. Unwin Hyman, London.
- Jauhiainen, Jussi (2000). Tila ja kaupunkimaantiede. *Terra* 112:1, 52 – 54.
- Jauhiainen, Jussi S. (2002). Kaupunkiliikkeet ja kamppailu osallisuudesta kaupunkitilaan. Teoksessa Bäcklund, Pia & Jouni Häkli & Harry Schulman (toim.): Osalliset ja osaajat – kansalaiset kaupungin suunnittelussa, 125 – 140. Gaudeamus, Helsinki.
- Kainulainen, Kimmo (1995). Sukupuoli neljän ruuhkassa –teoreettis-metodologisia pohdintoja naisten ja miesten työmatkaliikkuvuuden yhteiskunnallisista ehdoista. 147 s. Kulttuuri- ja suunnittelumaantieteen tutkimuksia 4, Joensuun Yliopisto, Joensuu.
- Kannisto, Heikki (1986). Ymmärtäminen, kritiikki ja hermeneutiikka. Teoksessa Niiniluoto, Ilkka & Esa Saarinen (toim.): Vuosisatamme filosofia, 145 – 243. WSOY, Juva.
- Karisto, Antti & Martti Tuominen (1993). Kirjoituksia kaupunkipeloista. 143 s. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia, Helsinki.
- Karjalainen, Pauli Tapani (1986). Geodiversity as a Lived World. On the Geography of Existence. 190 s. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja 7, Joensuu.
- Karjalainen, Pauli Tapani (1995). Eksistentiaalinen ympäristö. Teoksessa Haapala, Arto & Martti Honkanen & Veikko Rantala (toim.): Ympäristö, arkkitehtuuri, estetiikka, 86 – 95. Yliopistopaino, Helsinki.
- Karjalainen, Pauli Tapani (1997). Aika, paikka ja muistin maantiede. Teoksessa Haarni, Tuukka & Marko Karvinen & Hille Koskela & Sirpa Tani (toim.): Tila, paikka ja maisema – johdatus uuteen maantieteeseen, 227 - 241. Vastapaino, Tampere.
- Keskisalo, Anne-Mari (2001). ”Puhu homo suomee!” –Suomalais- ja maahanmuuttajanuoret kansainvälisessä luokassa. Teoksessa Puuronen, Vesa (toim.): Valkoisen vallan lähettiläät – rasismien arki ja arjen rasismi, 173 – 207. Vastapaino, Tampere.
- Kopomaa, Timo (1997). Tori – marginaali – haastava kaupunki. Tilatapauksia julkisten ulkotilojen käytöstä ja reunimmaisista käytännöistä. 247 s. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 670, Vaasa.
- Korander, Timo (2000). Turvallisuus rikollisuuden ja sen pelon vastakohtana. Teoksessa Niemelä, Pauli & Anja Riitta Lahikainen (toim.): Inhimillinen turvallisuus, 177 - 216. Vastapaino, Tampere.
- Koskela, Hille (1994). ”Tila on kuin tuhat lävistävää silmää” –ajatuksia tilakäsityksistä, kaupunkipeloista ja tilan kokemisesta. *Naistutkimus* 7:4, 22 – 33.

Koskela, Hille (1997a). Tilapuoli sukupuoli. Teoksessa Haarni, Tuukka & Marko Karvinen & Hille Koskela & Sirpa Tani (toim.): Tila, paikka ja maisema – johdatus uuteen maantieteeseen, 73 - 86. Vastapaino, Tampere.

Koskela, Hille (1997b). Urbaani territoriaalisuus ja katutilan semiotiikka – graffitit, valvontakamerat ja katuprostituutio tilan merkitsijöinä. *Alue ja Ympäristö* 26:2, 3 – 17.

Koskela, Hille (1997c). 'Bold Walk and Breakings': women's spatial confidence versus fear of violence. *Gender, Place and Culture* 4:3, 301-319. Saatavilla myös teoksessa Koskela, Hille (1999): *Fear, Control & Space – Geographies of Gender, Fear of Violence, and Video Surveillance*. Helsingin Yliopiston Maantieteen Laitoksen Julkaisuja A 137. Helsinki.

Koskela, Hille (1999a). 'Gendered Exclusions': women's fear of violence and changing relations to space. Teoksessa Koskela, Hille: *Fear, Control and Space: Geographies of Gender, Fear of Violence, and Video Surveillance*, 1 – 19 (article 2.). Helsingin Yliopiston Maantieteen Laitoksen Julkaisuja A 137. Helsinki.

Koskela, Hille (1999b). 'The Gaze without Eyes': video surveillance and the changing nature of urban space. Teoksessa Koskela, Hille: *Fear, Control and Space: Geographies of Gender, Fear of Violence, and Video Surveillance*, 1 – 23 (article 5.). Helsingin Yliopiston Maantieteen Laitoksen Julkaisuja A 137. Helsinki.

Koskela, Hille (1999c). *Fear, Control and Space – Epilogue*. Teoksessa Koskela, Hille: *Fear, Control and Space: Geographies of Gender, Fear of Violence, and Video Surveillance*, 1 – 7. Helsingin Yliopiston Maantieteen Laitoksen Julkaisuja A 137. Helsinki.

Koskela, Hille (2001). Joensuun torialueen kameravalvonnan vaikutus kaupunkilaisten turvallisuuteen. Joensuun kihlakunnan poliisilaitos. 66 s. Joensuun keskustakehittämissyhdystys. Vantaa.

Koskela, Hille & Martti Tuominen (1995). Yökaupunki – pelon kaupunki? Teoksessa Lähteenmaa, Jaana & Laura Mäkelä (toim.): *Helsingin yö*, 66 – 89. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.

Koskela, Hille & Rachel Pain (1999). Revisiting Fear and Place: women's fear of attack in the built environment. Teoksessa Koskela, Hille: *Fear, Control and Space: Geographies of Gender, Fear of Violence, and Video Surveillance*, 1 – 20 (article 3.). Helsingin Yliopiston Maantieteen Laitoksen Julkaisuja A 137. Helsinki.

Kouros, Alexis (1997). *Gondwanan lapset*. 2.p. 120 s. Lasten Keskus, Helsinki.

Lapintie, Kimmo (2002). *Tarinoita takapihalta. Asukkaan ja asiantuntijan kohtaamisesta*. Teoksessa Bäcklund, Pia & Jouni Häkli & Harry Schulman (toim.): *Osalliset ja osaajat – kansalaiset kaupungin suunnittelussa*, 158 - 179. Gaudeamus, Helsinki.

Lefebvre, Henri (1991). *The Production of Space*. 454 s. Blackwell, Oxford.

Lefebvre, Henri (1996). *Rhythmanalysis of Mediterranean Cities*. Teoksessa Lefebvre, Henri: *Writings on Cities*, 228 – 240. Blackwell, Oxford.

- Lehtinen, Ari & Teijo Rytteri (1998). Backwoods' provincialism: the case of Kuusamo Forest Common. *NGP Yearbook 1998*. Nordia Geographical Publications 27:1, 27 – 37.
- Matthews, Hugh & Melanie Limb & Mark Taylor (2000). The 'Street as Thirdspace'. Teoksessa Holloway, Sarah L. & Gill Valentine (toim.): *Children's Geographies –Playing, Living, Learning*, 63 – 79. Routledge, London.
- Moilanen, Pentti & Pekka Räihä (2001). Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa Aaltola, Juhani & Raine Valli (toim.): *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II –näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*, 44 – 67. PS – kustannus, Jyväskylä.
- Myslik, Wayne D. (1996). Renegotiating the Social/Sexual Identities of Places –gay communities as safe havens or sites of resistance. Teoksessa Duncan, Nancy (toim.): *BodySpace –destabilizing geographies of gender and sexuality*, 156 - 169. Routledge, London.
- Mäkelä, Klaus (1990). Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa Mäkelä, Klaus (toim.): *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*, 42 - 61. Gaudeamus, Helsinki.
- Nuolijärvi, Pirkko (1990). Keskusteluntutkimus. Teoksessa Mäkelä, Klaus (toim.): *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*, 114 – 141. Gaudeamus, Helsinki.
- Nurmio, Harri (2001). Ihmisen olemisen sisäinen suhteisuus tilakäsityksen lähtökohtana. *Alue ja Ympäristö* 30:2, 35 – 49.
- Pain, Rachel H. (1997). 'Old Age' and Ageism in Urban Research: The Case of Fear of Crime. *International Journal of Urban and Regional Research* 21:1, 117 – 128.
- Pain, Rachel & Tim Townshend (2002). A safer city centre for all? Senses of 'community safety' in Newcastle upon Tyne. *Geoforum* 33:1, 105 – 119.
- Pajuoja, Jussi (1991). Väkivaltainen nuoriso? Teoksessa Hoikkala, Tommi (toim.): *Törmäävät tulkinnat –kirja nuorista ja nuoruudesta*, 141 – 145. Gaudeamus, Helsinki.
- Pennanen, Kaisa (1997). Ihminen ja maa. Eric Dardelin maantieteestä. 121 s. Joensuun yliopisto. Maantieteen laitos. Julkaisuja 2, Joensuu.
- Puuronen, Vesa (1997). Johdatus nuorisotutkimukseen. 243 s. Vastapaino, Tampere.
- Puuronen, Vesa (2001a). Skinittä maailmalla ja Joensuussa. Teoksessa Puuronen, Vesa (toim.): *Valkoisen vallan lähettiläät –rasismin arki ja arjen rasismi*, 11 - 32. Vastapaino, Tampere.
- Puuronen, Vesa (2001b). ”Puhas valkoinen rotu” –Skinien ideologia ja symbolit. Teoksessa Puuronen, Vesa (toim.): *Valkoisen vallan lähettiläät –rasismin arki ja arjen rasismi*, 33 - 46. Vastapaino, Tampere.
- Rabinow, Paul (1989). Kaupunkitilan säätely. Teoksessa Foucault, Michel & Paul Rabinow: *Kaupunki, tila, valta*, 9 – 27. Yhdyskuntasuunnittelun laitos, Julkaisuja 16, Tampere.
- Relph, Edward (1976). *Place and Placelessness*. 156 s. Pion, London.

- Relph, Edward C. (1981). Phenomenology. Teoksessa Harvey, Milton E. & Brian P. Holly (toim.): *Themes in Geographic Thought*, 99 – 114. Croom Helm, Lontoo.
- Rodaway, Paul (1995). Exploring the Subject in Hyper-Reality. Teoksessa Pile, Steve & Nigel Thrift (toim.): *Mapping the Subject –geographies of cultural transformation*, 241 – 266. Routledge, London.
- Roivanen, Irene (1992). Lähiöpuheet: sosiaalinen tapa tuottaa kuvauksia omasta ympäristöstä. *Alue ja ympäristö* 21:2, 20 – 33.
- Rose, Gillian (1993). *Feminism & Geography – The Limits of Geographical Knowledge*. 205 s. Polity Press, Cambridge.
- Saarinen, Esa (1986). Fenomenologia ja eksistentialismi. Teoksessa Niiniluoto, Ilkka & Esa Saarinen (toim.): *Vuosisatamme filosofia*, 111 – 144. WSOY, Juva.
- Schulman, Harry (1990). Alueelliset todellisuudet ja visiot: Helsingin kehitys ja kehittäminen 1900 –luvulla. 222 s. Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A 18, Espoo.
- Shields, Rob (1991). *Places on the Margin –Alternative geographies of modernity*. 334 s. Routledge, London.
- Simonsen, Kirsten (1996). What kind of space in what kind of social theory? *Progress in Human Geography* 20:4, 494 – 512.
- Smith, Susan J. (1985). News and the Dissemination of Fear. Teoksessa Burgess, Jacquelin & John R. Gold (toim.): *Geography, the Media & Popular Culture*, 229 - 253. Croom Helm, Sydney.
- Sulkunen, Pekka (1990). Ryhmähaastattelujen analyysi. Teoksessa Mäkelä, Klaus (toim.): *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*, 264 - 285. Gaudeamus, Helsinki.
- Suurpää, Leena (2001). Rasismi tarinoina –kertojina helsinkiläiset nuoret. *Nuorisotutkimus* 19:1, 3 – 24.
- Tani, Sirpa (1995). Kaupunki taikapeilissä. Helsinki-elokuvien mielenmaisemat – maantieteellisiä tulkintoja. 197 s. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 14, Helsinki.
- Tani, Sirpa (1996). Aistit, muistot ja media: näkökulmia henkilökohtaisiin ja kollektiivisiin mielenmaisemiin. *Terra* 108:2, 103 – 111.
- Tani, Sirpa (1997). Maantiede ja kuvien todellisuudet. Teoksessa Haarni, Tuukka & Marko Karvinen & Hille Koskela & Sirpa Tani (toim.): *Tila, paikka ja maisema –johdatus uuteen maantieteeseen*, 211 - 226. Vastapaino, Tampere.
- Tani, Sirpa (2001). Bad reputation – bad reality? The intertwining and contested images of a place. *Fennia* 179:2, 143 – 157.

Tarasti, Eero (1990). Johdatus semiotiikkaan –esseitä taiteen ja kulttuurin merkkijärjestelmästä. 317 s. Gaudeamus, Helsinki.

Tuan, Yi-Fu (1979). Landscapes of Fear. 244 s. Basil Blackwell, Oxford.

Unwin, Tim (1992). The Place of Geography. 273 s. Longman Scientific & Technical, Harlow.

Valentine, Gill (1989). The Geography of Women's Fear. *Area* 21:4, 385 – 390.

Valentine, Gill (1992). Images of danger: women's sources of information about the spatial distribution of male violence. *Area* 24:1, 22 – 29.

Valentine, Gill (1996a). Children Should Be Seen and Not Heard: The Production and Transgression of Adults' Public Space. *Urban Geography* 17:3, 205 – 220.

Valentine, Gill (1996b). (Re)negotiating the 'heterosexual street' –lesbian productions of space. Teoksessa Duncan, Nancy (toim.): *BodySpace –destabilizing geographies of gender and sexuality*, 146 – 155. Routledge, London.

Varto, Juha (1992). Laadullisen tutkimuksen metodologia. 124 s. Kirjayhtymä Oy, Helsinki.

Watt, Paul & Kevin Stenson (1998). The Street: 'It's a Bit Dodgy Around There' –safety, danger, ethnicity and young people's use of public space. Teoksessa Skelton, Tracey & Gill Valentine (toim.): *Cool Places –geographies of youth cultures*, 249 – 265. Routledge, London.

Virtanen, Leea (1987). Varastettu isoäiti –kaupungin kansantarinoita. 2.p. 213 s. Tammi, Helsinki.

Lisäksi

Joensuun lyseon peruskoulun 9. luokan ja Joensuun lyseon lukion 1. luokan oppilaiden teemahaastattelut ja haastattelulomakkeet. Tehty helmi-maaliskuussa vuonna 2002.

LIITTEET

Liite 1. Teemahaastattelurunko

I. Yleiset tiedot

- sukupuoli, ikä?
- kaupunginosa, jossa asuu?
- aika, jonka on asunut kyseisessä kaupunginosassa?
- Aikaisemmat asuinalueet? Milloin olet muuttanut pois ko. alueelta / alueilta?

II. Nuoret ja Joensuu

- Missä vietät aikaasi tavallisesti arkisin? Miksi?
- Entä viikonloppuisin? Miksi?
- Kerro kavereistasi, joiden seurassa olet useimmiten. Missä vietätte aikaanne arkisin ja viikonloppuisin?
- Kerro millainen kaupunki Joensuu on sinulle.

III. Turvattomuus ja pelko Joensuussa

- Onko Joensuu mielestäsi turvaton kaupunki? Millä tavalla?
- Keille Joensuu on turvaton? Miksi?
- Pelkäätkö itse liikkua Joensuussa? Mistä luulet sen johtuvan?
- Mitä pelkää Joensuussa? Mikä saa sinut pelkäämään?
- Millä tavoin pelko vaikuttaa liikkumiseesi?

IV. Joensuun pelottavat paikat ja alueet

- Millainen on mielestäsi pelottava paikka?
- Onko Joensuussa joitain sellaisia paikkoja tai kaupunginosia, joihin et mielelläsi mene? Mitä? Miksi et mene kyseisiin paikkoihin tai kaupunginosiin?
- Onko Joensuussa joitain pelottavia paikkoja? Mitä? Miksi ne ovat pelottavia?
- Pelkäätkö näissä paikoissa? Miksi?
- Pelkäätkö jotain tiettyä kaupunginosaa Joensuussa? Mitä? Mikä tekee kyseisestä kaupunginosasta pelottavan?
- Ovatko vanhempasi varoitelleet sinua jostain tietyistä paikoista ja kaupunginosista Joensuussa? Mistä?
- Millaisista asioista vanhempasi ovat varoitelleet sinua?
- Jos vanhempasi ovat varoitelleet sinua, kuinka olet suhtautunut varoituksiin.

V. Joensuu puheissa ja tarinoissa

- Onko Joensuu mielestäsi turvattomampi kaupunki kuin muut suomalaiset kaupungit? Miksi? Millä tavoin?
- Millainen maine mielestäsi Joensuulla on muualla Suomessa? Mistä luulet sen johtuvan?
- Millaisia tarinoita olet kuullut kerrottavan Joensuusta? (esim. media) Mistä olet kuullut niitä?
- Millaisia huhu- ja kuulopuheita olet kuullut Joensuusta? Mistä olet kuullut niitä?
- Milla tavalla kuulemasi tarinat sekä huhu- ja kuulopuheet Joensuusta ovat vaikuttaneet pelon tunteeseesi?

VI. Turvallisuuden parantaminen

- Kerro ja anna ehdotuksia, kuinka turvallisuutta voitaisiin Joensuussa mielestäsi parantaa ja sitä myöten vähentää pelkoa.

KIITOS!

Liite 2. Haastattelulomake

HEI NUORI!

Olen maantieteen opiskelija Joensuun yliopistosta. Teen maantieteen Pro Gradu –tutkielmaa joensuulaisten nuorten kaupunkipeloista. Vastaa oheisiin kysymyksiin kiirehtimättä ja mahdollisimman tarkasti. Vastaustilan loppuessa voit jatkaa paperin kääntöpuolelle. **Vastauksesi käsitellään EHDOTTOMAN LUOTTAMUKSELLISESTI!**

I YLEISET TIEDOT

1. Sukupuoli mies nainen (**Ympyröi sukupuolesi**)
2. Ikä _____
3. Kaupunginosa, jossa asut _____
4. Kuinka kauan olet asunut mainitsemassasi kaupunginosassa? _____
5. Missä muualla olet aikaisemmin asunut? Milloin olet muuttanut pois kyseiseltä alueelta?

II NUORET JA JOENSUU

6. Missä vietät aikaasi tavallisesti arkisin? Miksi?

7. Entä viikonloppuisin? Miksi?

8. Kerro kavereistasi, joiden seurassa olet useimmiten. Missä vietätte aikaanne arkisin ja viikonloppuisin?

9. Kerro millainen kaupunki Joensuu on sinulle.

III TURVATTOMUUS JA PELKO JOENSUUSSA

10. Onko Joensuu mielestäsi turvaton kaupunki? Millä tavalla?

11. Keille Joensuu on turvaton? Miksi?

12. Pelkäätkö itse liikkua Joensuussa? Mistä luulet sen johtuvan?

13. Mitä pelkää Joensuussa? Mikä saa sinut pelkäämään?

14. Kerro millä tavoin pelko vaikuttaa liikkumiseesi.

IV JOENSUUN PELOTTAVAT PAIKAT JA ALUEET

15. Millainen on mielestäsi pelottava paikka?

16. Onko Joensuussa joitain sellaisia paikkoja tai kaupunginosia, joihin et mielelläsi mene?
Mitä? Miksi et mene kyseisiin paikkoihin tai kaupunginosiin?

17. Onko Joensuussa joitain pelottavia paikkoja? Mitä? Miksi ne ovat pelottavia?

18. Pelkäätkö näissä paikoissa? Miksi?

19. Pelkäätkö jotain tiettyä kaupunginosaa Joensuussa? Mitä? Mikä tekee kyseisestä kaupunginosasta pelottavan?

20. Ovatko vanhempasi varoitelleet sinua joistain tietyistä paikoista ja kaupunginosista Joensuussa? Mistä?

21. Millaisista asioista vanhempasi ovat varoitelleet sinua?

22. Jos vanhempasi ovat varoitelleet sinua, niin kuinka olet suhtautunut varoituksiin?

V JOENSUU PUHEISSA JA TARINOISSA

23. Onko Joensuu mielestäsi turvattomampi kaupunki kuin muut suomalaiset kaupungit?
Miksi? Millä tavoin?

24. Millainen maine mielestäsi Joensuulla on muualla Suomessa? Mistä luulet sen johtuvan?

25. Millaisia tarinoita olet kuullut kerrottavan Joensuusta? Mistä olet kuullut niitä?

26. Millaisia huhu- ja kuulopuheita olet kuullut Joensuusta? Mistä olet kuullut niitä?

27. Millä tavalla kuulemasi tarinat sekä huhu- ja kuulopuheet Joensuusta ovat vaikuttaneet pelon tunteeseesi?

VI TURVALLISUUDEN PARANTAMINEN

28. Kerro ja anna ehdotuksia, kuinka turvallisuutta voitaisiin Joensuussa mielestäsi parantaa ja sitä myöten vähentää pelon tunnetta.

29. Kerro mitä tiedät Joensuun kameravalvonnasta.

30. Minkälainen vaikutus mielestäsi kameravalvonnalla on omaan turvallisuuden tunteeseesi Joensuussa? Uskotko kameravalvonnan vähentävän pelkoa?

KIITOS VASTAUKSISTASI!

Liite 3. Teemahaastattelurungon pohjalta luodut teemat

Teema 1 = Arkipäiväinen liikkuminen: Ajanvietto arkena ja viikonloppuna.

Teema 2 = Joensuu kaupunkina: Subjekttiivinen mielipide.

Teema 3 = Turvattomuus Joensuussa: Onko Joensuu turvaton? Keille?

Teema 4 = Pelon tunne ja liikkuminen: Mitä pelätään? Miksi? Pelkääkö liikkua Joensuussa?
Pelon vaikutus liikkumiseen?

Teema 5 = Pelottavat paikat ja alueet: Mitkä? Miksi? Yleisesti?

Teema 6 = Vanhempien varoittelut: Mitä? Vaikutukset?

Teema 7 = Joensuu ja muu Suomi: Turvattomuus? Maine? Mistä johtuu?

Teema 8 = Puheet ja tarinat: Minkälaisia? Vaikutus pelon tunteeseen?

Teema 9 = Turvallisuuden parantaminen: Ehdotukset ja kameravalvonnan merkitys.

Liite 4. Joensuun kaupunki

